T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

ANA BABALARIN ÇOCUKLARINA YÖNELİK SEVGİLERİNİ DESTEKLEYEN DAVRANIŞLARININ FARKLI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HEDİYE SAĞLAM

DANIŞMAN

DOÇ. DR. E. NİHAL LINDBERG

KASTAMONU 2019

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANA BABALARIN ÇOCUKLARINA YÖNELİK SEVGİLERİNİ DESTEKLEYEN DAVRANIŞLARININ FARKLI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Hediye SAĞLAM

Danışman **Doç. Dr. Emine Nihal LINDBERG**

Jüri Üyesi **Doç. Dr. Ali Çağatay KILINÇ**

Jüri Üyesi **Doç. Dr. Berat AHİ**

KASTAMONU - 2019

TEZ ONAYI

Hediye SAĞLAM tarafından hazırlanan "**Ana babaların çocuklarına yönelik sevgilerini destekleyen davranışlarının farklı değişkenlere göre incelenmesi**" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde savunulmuş ve **oy birliği** ile Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Temel Eğitim Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman	Doç. Dr. Emine Nihal LINDBERG Kastamonu Üniversitesi	.....
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Ali Çağatay KILINÇ Karabük Üniversitesi	.....
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Berat AHİ Kastamonu Üniversitesi	.....

04 /01./2019

Enstitü Müdürü	Prof. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU	.....

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

Hediye SAĞLAM

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İÇİNDEKİLER IV

ÖZET VI

ABSTRACT VII

ÖNSÖZ VIII

ŞEKİLLER DİZİNİ IX

TABLOLAR DİZİNİ X

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ XII

GİRİŞ 1

Problem Durumu 1

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 6

1.1. Sevgi Kavramı 6

1.2. Sevgi Kavramını Açıklayan Kuramlar 9

1.2.1. Psikanalitik Kuram 9

1.2.2. Ekolojik Sistemler Kuramı 10

1.2.3. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi 12

1.3. Sevgi İhtiyacının Karşılanmasının Çocuğun Farklı Gelişim Alanlarındaki Özelliklerine Etkisi 15

1.3.1. Kişilik Gelişimine Faydaları 16

1.3.2. Özgüven gelişimine faydaları 19

1.3.3. Bedensel Gelişim Üzerindeki Etkileri 21

1.3.4. Bilişsel Gelişim Üzerindeki Etkileri 22

1.4. Tarihsel ve Kültürel Olarak Değişen Ana Baba Çocuk İlişkileri 23

1.5. Günümüzde Çocuğun Değeri 25

1.6. Günümüzde Ana Baba Çocuk İlişkisi 27

1.6.1. İşlevsel Olmayan Aile İlişkileri 30

1.7. Ana Baba Tutum ve Davranışları 33

1.7.1. Demokratik Tutum 35

1.7.2. Otoriter tutum 37

1.7.3. Aşırı Koruyucu Tutum 37

1.7.4. İzin Verici Tutum 39

1.8. İlgili Araştırmalar 40

1.9. Araştırmanın Amacı ... 46
1.10. Araştırmanın Önemi ... 47
1.11. Araştırma Soruları ... 48
1.12. Araştırmanın Kapsam ve Sınırları ... 48
2. YÖNTEM ... 49
2.1. Araştırma Modeli ... 49
2.2. Çalışma Grubu ... 49
2.3. Veri Toplama Araçları ... 51
2.3.1. Barnett Çocuk Sevme Ölçeği ... 52
2.3.2. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) ... 52
2.3.3. Görüşme Formu ... 53
2.4. Verilerin Analizi ... 54
3. BULGULAR ... 57
3.1. Ana Babaların Çocuklarına Olan Sevgi Düzeylerinin Betimsel Bulgusu ... 57
3.2. Ana Babaların Çocuklarına Olan Sevgi Düzeylerinin Demografik Değişkenler Bakımından Karşılaştırılması ... 57
3.3. Ana Babaların Tutumunun ve Bazı Demografik Değişkenlerin Çocuk Sevgisi Değişkenini Yordamasına Yönelik Regresyon Analizi Bulguları ... 61
3.4. Nitel Veri Analizinin Bulguları ... 65
4. TARTIŞMA VE SONUÇ ... 77
4.1. Ana Babaların Çocuk Sevme Düzeyleri ... 77
4.2. Ana Babaların Çocuk Sevgisi ile Çocuğa Yakınlık Düzeyi ve Çocuğun Cinsiyeti Arasındaki İlişki ... 78
4.3. Ana Baba ve Aileye Ait Demografik Özellikler ile Ana Babaların Çocuk Sevme Düzeyleri Arasındaki İlişki ... 80
4.4. Ana Baba Tutumu ve Demografik Değişkenlerin Birlikte Ana Babaların Çocuklarına Yönelik Sevgi Puanlarını Yordama Düzeyi ... 82
4.5. Ana Babaların Çocuk Sevme Ölçeği Kapsamında Yer Alan Özelliklere Yönelik Günlük Yaşamdaki Uygulamaları ve Bunlara Yönelik Görüşleri ... 86
5. ÖNERİLER ... 90
KAYNAKLAR ... 91
EKLER ... 101
EK-1 Araştırma İzinleri ... 101
EK-2 Görüşme Formu ... 103
ÖZGEÇMİŞ ... 104

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ANA BABALARIN ÇOCUKLARINA YÖNELİK SEVGİLERİNİ DESTEKLEYEN DAVRANIŞLARININ FARKLI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Hediye SAĞLAM
Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel Eğitim Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. E. Nihal LINDBERG

Araştırmanın temel amacını ana babaların çocuklarına sevgilerini destekleyen bilişsel ve davranışsal etmenlerin ana babaların tutumu, çocuğun cinsiyeti, anne ya da baba olma durumu, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzeyi ve yaşamın çoğunun geçtiği yer değişkenleri ile birlikte incelenmesi oluşturmaktadır.

Karma araştırma yönteminde kurgulanan çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2-6 yaş aralığında çocuğu olan 169 ana baba oluşturmaktadır. Araştırmada nicel verileri toplama aracı olarak; kişisel bilgi formu, *Barnett Çocuk Sevme Ölçeği* ve *Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)* kullanılmıştır. Ele alınan amaçlar doğrultusunda SPSS 21 paket programı kullanılarak betimleyici istatistikler yapılmıştır. Ana babaların çocuk sevme düzeylerinin çocuğa yakınlık ve cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı t testi; sahip olunan çocuk sayısı, eğitim düzeyi, yaşamın çoğunun geçirildiği yer ve ortalama gelir düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ise tek yönlü ANOVA ile incelenmiştir. Araştırmada ana baba tutumlarının ve adı geçen demografik değişkenlerin çocuk sevme düzeylerini yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği uygulanmıştır. Nitel araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmış, içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma sonunda, çocuk sevme ölçeğinden alınan puanlar ile çocuğa yakınlık durumu, çocuğun cinsiyeti, çocuk sayısı, ana babanın eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzeyi ve yaşamın çoğunun geçtiği yer değişkenleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Regresyon analizi sonuçları; ana baba tutumları ve ana baba ile ilgili demografik değişkenlerin, ana babaların çocuk sevme düzeyinin %27'sini açıkladığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte sadece çocuğa yakınlık ile ana baba tutumlarından demokratik ve otoriter ana baba tutumlarının, modele katkısının anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Çocuk sevme, ana baba tutumu, erken çocukluk dönemi, çocuk yetiştirme
2019, 104 sayfa

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

INVESTIGATION OF BEHAVIORAL FACTORS SUPPORTING OF PARENTS' LIKING OF CHILDREN THROUGH DIFFERENT VARIABLES

Hediye SAĞLAM

Kastamonu University
Institute for Social Science
Department of Basic Education

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. E. Nihal LINDBERG

The main aim of the study is to investigate cognitive and behavioral factors supporting of parents' liking of children through variables which are parenting attitudes, child gender, parents' gender, the number of children, the level of education, the socio-economic level and the place where most of the life takes place.

In the study which was designed in mixed research method, a relational survey model was used. The study group consisted of 169 parents with children aged 2 to 6 years. As a means of collecting quantitative data; personal information form, Barnett Child Affection Scale and Parental Attitude Scale were used. Descriptive statistics were made by using SPSS 21 package program for the purposes of the study. The t-test was conducted to analyse whether the level of liking of children differed according to parents' gender and children; the one-way ANOVA was conducted to analyze whether the level of liking of children differ according to the number of children, level of education, the place where most of the life takes place and average income level. In the study, multiple regression analysis was performed to determine whether parental attitudes and the demographic variables predicted the levels of child liking. In the study, interview technique from qualitative research methods was applied. Qualitative research data were collected through a semi-structured interview form and analyzed using the content analysis technique.

At the end of the study, it was seen that there was no significant difference between the scores of the child liking scale and the parents' gender, the gender of the child, the number of children, the education level of the parents, the socio-economic level and the place where most of the life was taken place. Regression analysis results; parental attitudes and parents' demographic variables revealed that parents explained 27% of the level of child liking. On the other hand, it was found that only the attitudes towards the child and the democratic and authoritarian parental attitudes contributed significantly to the model.

Key words: Liking of the child, parental attitudes, early childhood, child rearing

2019, 104 pages

ÖNSÖZ

Bir nazlı kuşa benzer
Çocuk dediğin
Ev ister, ekmek ister
Öpülmek okşanmak ister

Cahit Külebi'ye ait bu şiir aslında yazmış olduğum bu tezi özetler niteliktedir. Çocuklar, çok narin, hassas ve duygulu yapıya sahiptirler. Onları incitmemek adına yapılan her muamele aslında bir bakıma çocuklara olan sevginin bir göstergesidir. Ancak yine de çocukları severken bilinçli hareket etmeliyiz ki gelecek yaşantılarına, karakter gelişimlerine olumlu katkıları olsun. Bu araştırmanın amacı ana babaların çocuklarına sevgilerini destekleyen davranışsal etmenlerin ana babaların tutumu, çocuğun cinsiyeti, anne ya da baba olma durumu, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzeyi ve yaşamın çoğunun geçtiği yer değişkenleri ile birlikte incelenmesi amaçlanmaktadır.

Tezimin bütün aşamalarında emeği geçen; tez dönemimin yorumlarıyla, verdiği örneklerle daha hızlı ve kaliteli geçmesine yardımcı olan çok saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. E. Nihal LINDBERG'e içten teşekkürlerimi sunarım.

Lisansüstü eğitimim sırasında tüm bilgi ve birikimiyle bize yol gösteren, bizi aydınlatan kıymetli hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Tüm yaşamım boyunca kendisinden kuvvet aldığım annem Hatice SAĞLAM'a, hayattayken lisansüstü çalışmalar yapmam konusunda beni teşvik eden babam Muhiddin SAĞLAM'a, kardeşlerime, araştırmalarımızı birlikte yürüttüğümüz, her zaman desteğini gördüğüm arkadaşım Esra AVANOĞLU'na ve manevi olarak sürekli yanımda olan, beni yüreklendiren arkadaşım Hazal AYDOĞAN'a çok teşekkür ederim.

Hediye SAĞLAM
Kastamonu, Ocak, 2019

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1. Birey-çevre ilişkisi…….. 11
Şekil 2. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi……... 12

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1. Araştırmanın nicel kısmındaki verilerin elde edildiği örneklemin özellikleri …… 50

Tablo 2.2. Araştırmanın nitel kısmındaki verilerin elde edildiği çalışma grubunun özellikleri…….. 51

Tablo 3.1. Ana babaların çocuklarına olan sevgileri ile çocuğa olan yakınlık değişkeni arasındaki T-testi sonucu……. 58

Tablo 3.2. Ana babaların çocuklarına olan sevgileri ile çocuğun cinsiyeti arasındaki T-testi sonucu ……... 58

Tablo 3.3. Ana babaların çocuklarına olan sevgileri ile sahip oldukları çocuk sayısı arasındaki tek yönlü Anova sonuçları (N=169)……. 59

Tablo 3.4. Ana babaların çocuklarına olan sevgileri ile eğitim durumları arasındaki tek yönlü Anova sonuçları (N=169)……... 59

Tablo 3.5. Ana babaların çocuklarına olan sevgisi ile yaşamın çoğunu geçirdiği yer arasındaki tek yönlü Anova sonuçları (N=169)……. 60

Tablo 3.6. Ana babaların çocuklarına olan sevgisi ortalama aylık gelir arasındaki tek yönlü Anova sonuçları (N=169)……. 61

Tablo 3.7. Ana babaların toplam tutum ve bazı demografik değişkenlerin çocuk sevgisi değişkenini yordamasına yönelik çoklu regresyon analizi…... 62

Tablo 3.8. Ana babaların tutumunun ve bazı demografik değişkenlerin çocuk sevgisi değişkenini yordamasına yönelik çoklu regresyon analizi…... 63

Tablo 3.9. Ana babaların demografik, otoriter tutumları ve çocuğa yakınlık değişkenlerinin çocuk sevgisi değişkenini yordamasına yönelik çoklu regresyon analizi…….. 64

Tablo 3.10. İçerik analizi sonucunda ulaşılan temalar ve alt kategoriler……. 65

Tablo 3.11. Çocuk sevmenin kapsamı teması ile ilgili analiz sonuçları……... 65

Tablo 3.12.Çocuk sevme ile ilgili gözlenebilir ipuçları teması ile ilgili analiz sonuçları……. 67

Tablo 3.13. Fiziksel gelişimi destekleyici uygulamalar teması ile ilgili analiz sonuçları……. 68

Tablo 3.14. Özbakım becerilerinin kazanılmasını destekleyici uygulamalar teması ile ilgili analiz sonuçları……. 69

Tablo 3.15. Zihinsel gelişimi destekleyici uygulamalar teması ile ilgili analiz sonuçları……. 70

Tablo 3.16. Toplumsal gelişimi destekleyici uygulamalar teması ile ilgili analiz sonuçları……. 71

Tablo 3.17. Dil gelişimini destekleyici uygulamalar teması ile ilgili analiz sonuçları……..... 72

Tablo 3.18. Cinsel gelişimi destekleyici uygulamalar teması ile ilgili analiz sonuçları……. 73

Tablo 3.19. Davranış değişikliği sağlamaya yönelik uygulamalar teması ile ilgili analiz sonuçları…….. 74

Tablo 3.20. Gelişim alanlarının önceliği ile ilgili analiz sonuçları……... 75

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

Ebeveyn Tutum Ölçeği	(ETÖ)
Milli Eğitim Bakanlığı	(MEB)
Türk Dil Kurumu	(TDK)
Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu	(UNICEF)

GİRİŞ

Bu bölümde tez konusunun yer aldığı alan yazın içerisinde ele alınan problem durumu açıklanmış; araştırmanın amacı, önemi, hipotezleri, sayıltıları ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

Problem Durumu

Yaşamın ilk altı yılı bireylerin gelişimlerini tamamlamaları açısından önemlidir. Bu dönemde yerleşen kişilik özellikleri, ilerleyen yıllarda çok fazla değişime uğramadan bireyin hayatı boyunca taşıyacağı özellikler haline gelmektedir (Sarı, 2016a). Bu özelliklerin gelişmesi için gerekli olan çevresel uyarıcıyı oluşturan kurum öncelikle aile kurumudur. Ailenin çocuğa verdiği en küçük uyarıcının çocuğun gelişiminde etkisi bulunmaktadır. Bu uyarıcıların önemli olan kavramlarından biri de "sevgi" kavramıdır.

Sevgi, doğuştan gelen bir duygudur. Sevgi, çocuğun ruh ve bedensel gelişimi için önemlidir. Dolayısıyla bütün ana babaların çocuklarını sevdiği düşünülmektedir. Ancak çocuğun duygusal gelişiminin tamamlanabilmesi için çocuklara sadece sevildiklerini kulaklarına fısıldamak yetmemekte, bilhassa karşı tarafa olan sevginin hissettirilmesi gerekmektedir (Biberci, 2010). Çünkü sevgi enerjidir, çocuklar sevgiye muhtaçtırlar. Çocuk sevgisi sadece fiziksel duyularla algılanabilen bir durum değildir. Bireyler sevgiyi hissettiklerinde de sevildiklerini anlamaktadırlar. Bununla birlikte örneğin yeni doğan bebeklerin kucaklanmadıklarında otistik olabildiği hatta ölebildiği bilinmektedir. Yani fiziksel temasın da payı göz ardı edilmemelidir. (Williamson, 2004).

Çocuklar koşulsuz sevgi isterler. Çocuğun görünüşü, becerileri, başarıları sevgi konusu olmamalıdır. Çocuk sevmek; çocukla bütünleşmek, olabildiğince etkinliklerini birlikte yapmak ve çocuğun gerçek hislerini görmek demektir. Sevgi görmeden büyüyen çocuklarda değişik uyum ve davranış bozuklukları meydana gelebilmektedir. Yeterince sevgi gören çocuklarda bağımsız olma duygusu

gelişmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2007). Çocuklar erken çocukluk dönemlerinde sevgiyle büyüdüklerinde, dış çevreden gelen baskı ve zorlamalara karşı daha dayanıklı olabilmektedirler (Klein, 2012). Çocuk ve çevresi düşünüldüğünde birbirine karşı gösterebildikleri saldırgan davranışlar esasında iki tarafın da sevgisinin karşılıksız kalacağı düşüncesi yer almaktadır. Çocukların sevilme duygusunu hissetmeleri gerekmektedir. Zira çocuklar ana-baba sevgisini tek dayanak ve yaşamın anlamı olarak ele almaktadır. Çocuklar ana baba sevgisini yitirmek istemediğinden çaba göstermektedir. Bu sayede zamanla kendilerini yönetmeyi öğrenmektedirler (Yavuzer, 1993). Yapılan bazı çalışmalarda daha sağlıklı insanların daha sevgi dolu oldukları söylenmektedir (Maslow, 2015). Ailesi tarafından sevgi, saygı, hoşgörü ve anlayış gören çocukların olumlu ruh sağlıkları olmaktadır. Olumlu ruh sağlığı içerisinde olan çocuklar kendisi ve yaşamıyla barışık, kendisini ve etrafındaki bireyleri seven, özgüven sahibi bir insan olarak yetişkin yaşamına uyum sağlar (Yenilmez, 2012). Çocuk sevgiyle büyütülürse iyi sonuçlar alınabilir. Çocukların ileriki yaşamlarına kadar devam edecek problemler zincirinin ilk halkası bu dönemde verilmeyen sevgi yüzünden ortaya çıkmaktadır. Sevgi çocuğa söz ve davranışlarla hissettirilmelidir (İzgi, 2008).

Alan yazın incelendiğinde çocuk sevgisiyle ilgili araştırmaların çoğunlukla eğitim; öğretmenler, öğretmen adayları ve sağlık alanında hemşireler üzerinde yazıldığı görülmüştür. Çocuk sevgisiyle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde hemşirelerin, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının çocuk sevme durumlarının; sınıf düzeyi, yaş, medeni durum, çocuklarının olup olmaması, cinsiyeti, daha önceden çocuk bakmış olma durumu, çocuklar ile oyun oynaması, geçirdiği çocukluk dönemi, ileride çocuğunun olmasını istemesi, ailesinin tipi ve bölümleri, öğrenim görülen sınıf, benlik saygısı, akademik başarısı ve ailenin gelir durumu (Ercan, 2014; Erdem ve Duyan, 2011; Kaynak, Ergin, Arslan ve Pınarcık, 2015; Gelbal ve Duyan, 2010; Kabaklı Çimen, 2015; Dereli İman, 2014; Kara, 2014; Türk, Kardaş Özdemir ve Kerimoğlu Yıldız, 2017; Yazıcı, 2013) gibi demografik değişkenlerle ilişkili olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, bazı araştırmalarda hemşire, öğretmen ve öğretmen adaylarının çocuk sevgi düzeylerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları (Kuşçu, Erbay, Acar ve Gülnar, 2015); iş yeri değiştirme sıklığı, günlük hizmet verilen çocuk sayısı (Erdem ve Duyan, 2011); eğitim durumu, kurum tarafından

sunulan eğitimlere katılma sıklığı ve düzenli makale/dergi okuma davranışı gibi profesyonellik değişkenleri (Sarı, 2016b); öğretmenlerin mesleği seçme nedenleri (Ceylan, 2017); haftalık çalışma saatleri (Kara, 2014); mesleği isteyerek yapma (Kara, 2014; Türk, Kardaş Özdemir ve Kerimoğlu Yıldız, 2017); bireylerin psikolojik durumları (Kağıtçıbaşı, Ataca, Önder Erol ve Aloğlu, 2017); çocuk oyunlarını bilme, çocuk kitabı okuma, çocuk haberlerini takip etme (Çay, 2015; Çay ve Şanal, 2016; Erdem ve Duyan, 2011); çocukla iletişim kurma, empati ve dinleme becerisi (Durmuşoğlu Saltalı ve Erbay, 2013; Uğurlu 2013) gibi değişkenlerle ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmen adaylarının çocukları sevme durumlarının motivasyonlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir (Dereli İman, 2014).

Ailenin çocuk yetiştirme kapsamında çocuğa yönelik önemli bir payı bulunmaktadır. Ancak alan yazında ana babaların çocuk sevgilerinin bilişsel ve davranışsal faktörler ile ilişkisine yönelik incelemelere rastlanılmamıştır. Bununla birlikte ana babaların çocukların yaşamlarındaki eğitici tutumların, çocuklara karşı gösterdikleri değerin ve ihmallerin çocukların yetişkin olduklarında hayatlarını önemli ölçüde etkilediği bilinmektedir (Aberle, Ratković-Blazević, Mitrović-Dittrich, Coha, Stoić, Bublić ve Boranić, 2007; Demirutku, 2007; Dursun, 2010; Kağıtçıbaşı, 1980; Kağıtçıbaşı, 1991; Karasu ve Bilgen, 2017; Keser, Odabaş ve Elibüyük, 2010; Tezel Şahin ve Cevher, 2007; Ünal Güçlü, 2015). Buna göre annelerin çocuğun eğitimi ve şımarmaması için genellikle çocuklarını sevdiklerini belli etmeme, onlara sevdiklerini söylememe, çocuklarına bağırma, onları tehdit etme, odaya kapatma gibi davranışlar görülebilmektedir. Bununla birlikte ailelerin çocuklarına karşı duygusal ve fiziksel istismarlarının fazla olduğu görülmüştür (Aberle vd., 2007; Karasu ve Bilgen, 2017). Ailenin tutumunun çocuklar üzerindeki etkileri incelendiğinde çocuğun anne ve babası tarafından devamlı eleştiri görüp aşağılanması ve sevgi gösterilmemesi gibi ana baba tutumlarının çocuk istismar ve ihmalini etkileyen önemli neden olduğu görülmüştür (Keser, Odabaş ve Elibüyük, 2010). Dursun'un (2010) bir çalışmasında ise genç yaştaki ana babalar aşırı koruyucu ve sıkı disiplinli tutum içerisindedirler. Ana babalar yüksek eğitim düzeyine sahip oldukça aşırı koruyucu, sıkı disiplinli tutumları ve aile içi geçimsizlik durumları azalmaktadır. Ünal Güçlü (2015) ise baskıcı, ilgisiz ve koruyucu aile tutumlarının çocuk davranışları üzerinde belirgin bir etkisi bulunmamaktadır. Fakat demokratik aile

tutumunun çocuk davranışı üzerinde ters yönde bir ilişkisinin olduğu saptanmıştır. Demirutku'nun (2007) çalışmasında ana babaların değer aktarım rolleri önem arz etmektedir. Bu rol bilhassa ana babalık tarzları aracılığıyla ifade edilmektedir. Ana babalık tarzları; sosyalleştirme ve akran algılarının değerleri ile etkileşime girerek değer benzeşim durumunu yordayabileceği görülmektedir. Tezel Şahin ve Cevher (2007), Türk toplumunda aile-çocuk ilişkilerine değinmiştir. Aile yapısı değişim içerisinde olduğundan aile çocuk arasındaki ilişkiler ve ana babaların çocuk yetiştirme tutumları geçmişten günümüze farklılık göstermektedir. Ana babaların en büyük sorumluluğu çocukları her yönüyle en iyi biçimde yetiştirilmesine özen göstermektir. Bununla birlikte, değişen toplumsal süreçte aile-çocuk ilişkisi ve ana baba tutumlarının çocuklar üzerinde etkisi bulunmaktadır. Bununla ilişkili olarak sağlıklı bireyler sağlıklı aileler, sağlıklı aileler de sağlıklı toplumlar oluşturabilmektedirler. Kağıtçıbaşı (1980; 1991), çocuğun değeriyle ilgili kapsamlı araştırmalarda bulunmuş ve çalışmalarında çocuğa verilen değer üzerinde temel bilgilere yer verdikten sonra çocuğa verilen değeri ekonomik, toplumsal, psikolojik vb. etkenleri göz önüne alarak değerlendirmiştir. Aile içi ilişkilerde çocuğun yeri, aile dinamiği için önemlidir. Bilhassa çocuktan beklenti ve ana baba tarafından çocuğa verilen değer, ailenin işlerliğini yansıtması açısından önemlidir. Aile kültürü; aile içi etkileşim ve iletişim vurgulanarak sosyal gelişme çerçevesinde incelenmiştir. Türkiye'nin sosyal gelişme süreci içerisinde olduğundan, bu durumdan da aile kültürünün doğrudan etkilendiğinden bahsetmiştir. Bu değişim süreciyle birlikte çocuğa atfedilen ekonomik değerin azalıp psikolojik değerin artmasıyla birlikte çocuk sayısının da azaldığı belirtilmiştir. Aynı zamanda ana baba çocuk ilişkisi geleneksel ailelerde maddi fayda ve yaşlılıkta ana babaya bakım üzerinde yoğunlaşmışken günümüzde bu ilişkide maddi kaygı bulunmamakta ve çocuğun ana babaya yakın olması gerekmektedir.

Ana babaların hayattaki en önemli varlıkları çocuklarıdır. Ana babalar çocuklarına olan sevgilerini onlara çeşitli şekillerde gösterebilmektedirler. Çocuğu öpme, koklama, sarılma gibi sevginin somut şekillere bürünmesi, ana babaların çocuklarını sevdiklerinin bir ibaresi olabilir. Ancak sevgi sadece fiziksel teması gerektiren bir olgu değildir. Bir çocuğa sevgi göstermenin birden fazla yolu bulunmaktadır. Çocuğu sevme; onlara en iyi bakan kişilere bırakmayı, hayatını oyuncaklarla

çevrelemeyi, her isteğini yapmayı, devamlı öpmeyi, okşamayı, para vermeyi, hoş kıyafetler ve hediyeler vermeyi değil; onlara vakit ayırmayı, ayrılan vakti kaliteli geçirmeyi, onları geçiştirmemeyi kapsamaktadır. Aynı zamanda çocukları sevmek, onlara değerli olduklarını hissettirmeyi gerektirmektedir. Aksi taktirde empati yeteneği eksik kalmış bir sevgi türü oluşur. Empatik yoksunluk ile yetişmiş çocuklar büyüdüklerinde, ana babaları çocuklarının davranışlarına şaşırarak kendi hatalarının ne olduğunun farkına varamamaktadırlar (Yapıcı ve Yapıcı, 2004). Bununla birlikte yapılan bir araştırmada ana babaların çocuklarıyla olan ilişkilerinde farklılık görülmesine rağmen çocukların algıladıkları ana baba sevgi düzeyinde farklılık görülmediği tespit edilmiştir (Kağıtçıbaşı, 2013).

İlgili alan yazın ana babaların demografik özelliklerinin ve çocuklarına yönelik olumlu veya olumsuz tutumlarının çocuklarına olan sevgileri üzerinde yordayıcı olabileceği gerçeğini desteklemektedir. Fakat alan yazın incelendiğinde ana babaların; çocuk yetiştirme, çocuk eğitimi, çocuğun ihmal ve istismarı, çocuk sevgisiyle ilişkili olarak ise çocuğa verilen psikolojik değer ve kültür ile ilgili çalışmalar olduğu görülmüştür. Ana babaların sahip oldukları demografik değişkenler, çocuklarına yönelik tutum ve davranışları ve çocuk sevme düzeylerini içeren çalışmalara rastlanılmamıştır. Bu yönüyle araştırma ana babaların demografik değişkenleri, çocuğa yönelik tutumları ve çocuk sevgi düzeyini inceleyerek çocuk sevgi düzeyini destekleyen değişkenleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma bu bağlamda öncelikle ilgili alan yazına önemli bir katkı sağlamayı, ana babaların daha gerçekçi ve tutarlı davranışlar sergilemelerine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Sevgi Kavramı

Bireyler, diğer bireylerle bir arada bulunmaya gereksinim duymaktadır. Bireylerin tüm fiziksel ihtiyaçları karşılansa bile, akıl sağlığı için diğer canlı varlıklarla bütünleşmesi, onlarla ilişkiler kurması gerekmektedir. Sevgi denen tüm tutkuların altında yatan gereksinim bireyler arası ilişkilerin tamamını kapsayan her çeşit olgudur. Sevgi bireyi dünya ile birleştirerek bütünlük ve bireysellik kazanımını doyuracak tek tutkudur. Sevgi bireyin iç etkinliklerini tamamıyla dışa dökmesini sağlayan bir paylaşımdır. Sevgi üretici uyum şeklinde tanımlanan yönelişin farklı taraflarından biridir. Duygu alanındaki üretici yönelim, sevgide kendisini göstermektedir. Sevgi; bireyin başkasıyla, bütün bireylerle ve doğayla bütünlük ve bağımsızlık duygusunu kaybetmeden birleşmesidir (Fromm, 1990).

Türk Dil Kurumu'na göre sevgi; "İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu" şeklinde tanımlanmıştır. Bazı felsefi düşünürlerin sevgi tanımlamaları incelendiğinde, Erich Fromm'a göre; "Sevgi bir başka insanın etkin bir şekilde içine girmektir." Spinoza ise, sevgiyi zorlama olmadan, yalnız özgür olunduğunda yaşanabilen, insan gücünü somutlayan bir eylem olarak ele almaktadır. Freud sevgiyi içgüdünün yansıması ve yüceltilmesi biçiminde açıklamaktadır (Sönmez, 1994). Tolstoy sevginin bir tür fedakârlık, özveri olduğunu kabul etmektedir. Hegel ise sevgiyi yaşamın bütününe yayan bir yaklaşım içerisinde alarak, tek bir duygu durumundan ayırıp baştan beri zor olarak görülen sevgiyi onaylamaktadır. Aslında hem Tolstoy hem Hegel sevgiyi yaşamla ilişkilendirmektedir (Doğan, 2015). Platon'a göre sevgi, bir yandan tümüyle kuramsal bir işleve sahipken bir yandan da iyi ve mutlu bir hayatın esasını oluşturur. Platon'a göre sevgi, güzelliğin ve iyiliğin dışında düşünülemez. Sevgi, Platon'da daha çok erdemli bir yaşamın hareket noktası olarak görülür. Farabi'ye göre ise tüm gruplar sevgi bağıyla birbirlerine bağlıdır. Sevgi, annenin çocuğuna olan sevgisi gibi doğaldır (Çilingir, 2018).

Fromm'a göre, sevgi sahip olunacak bir şey değildir. Çünkü sevgi bir nesne değil, soyut bir olgudur. Sevgi üretken bir etkinliktir. Sevgi "sahip olma" şeklinde yaşandığında, sevilen bireyin kontrol edilmesini içermektedir. Fromm'a göre pek çok insan sevgi sözcüğünü, sevgisizliklerini kapatmak için kullanır (Özen ve Gülaçtı, 2010). İnsana özgü olan duygulardan olan sevgi birçok çeşitliliktedir: "Ben yerine sen diyebilmek, aşk, tutku, güven, sevilmek ve sevebilmek için emek vermek, saygı, sadakat, buna bağlı özveri, şefkat, anlayış, umut, yaşamla ilgili risk, gülümsemek, ağlayabilmek, sohbet edip efkâr atmak, dinlemek ve dinlendirmek, insana has güzel davranışların tamamı" sevgi demektir (Tunçok, 2008). Sevgi aynı zamanda sevilen nesneye doğru giden, onu sıcak bir onayla saran, sürekli akış içindeki ruhun merkezkaç edimi olduğu nesneyle bütünleştirip onu pozitif bir şekilde doğrulamaya götüren bir edimdir (Gasset, 2011). Sevme olayı bir etkinliktir; kesinlikle edilgen değildir; bir durumun içinde bulunmaktır, bir sele kapılmak değildir (Fromm, 1994). Sevgi, sevgi oluşturan bir güçtür. Marks'a göre sevgi, sevgiyi meydana getiremiyorsa, hayat ortaya atılıp da sevilen bir birey olunamıyorsa sevginin gücü yoktur. Asıl olarak birini sevmek sadece güçlü duyguyla hareket etmek değil, bir karar, yargı ve söz vermektir. Sevginin esası, tamamıyla insani yapıların sevilen bireye aktarılmasından farklı bir durum değildir. Sevgi disiplinli olmayı, üstüne düşmeyi, ilgiyle yönelmeyi gerektirmektedir (Fromm, 1990).

Çocuk sevgisi kavramının tanımı üzerinde ortak bir görüş birliği olmamasına karşın çocuk sevgisi, anne ve babalar tarafından da farklı yorumlanmaktadır. Çocuğu sevmek kimisine göre öpmek, kimisine göre de kucaklamak demektir. Oysa sevmek, çocukla bütünleşmek, onunla bazı etkinliklerinde bir arada olmak ve bir insan olarak çocuğun doğrularını anlamaktır (Yavuzer, 1993). Ancak bütünleşme kelimesiyle kastedilen, ruhsal yaşamda iki beden ayrılmış olsa da aynı bütünlüğün ruhsal yönden mevcut olmasıdır. Yani sevgi, iki varlığın bütünleşmesi ile o iki varlığın iki ayrı kişi olarak kalmaları çelişkisini taşımaktadır (Fromm, 1994). Sevgi, temelde çocukla geçirilen vakit anlamına gelmektedir. Çocuğa çok vakit ayırmak, çocuğa çok oyuncak vermek, öpücüğe boğmak, eğitim konusunda ona üstün imkân vermek onunla beraber sevgi ile bir arada olmanın yerini dolduramaz. Çocuk, bireyle birlikte geçirilen vakitten yola çıkarak, sevilip sevilmediğini anlayabilmektedir (Yavuzer, 1993).

İnsanın büyüyüp olgunlaşması sevgi ile olmaktadır. Bireyler sevme yeteneğini sevilerek kazanmaktadırlar (MEB, 2007). Çocuk sekiz buçukla on yaşına kadar sevmemiştir, sadece sevilmeyi öğrenmiştir. Bu yaşlardan sonra çocuğun yaşamında sevgi fikri sevilmekten sevmeye dönüşmektedir. Bu ilk başlangıç noktasından sevginin oluşmasına dek yılların oluşması gerekmektedir (Fromm, 1994). Sevgiye olan eğilim, doğuştan var olmaktadır. Bununla birlikte sevgi, öğrenilen bir eylemdir. Çocuk sevildiğini bilerek yaşamının esasını oluşturmaktadır (Yavuzer, 1993).

Sevgi gereksinimi ömür boyu sürmekte ve sürekli doyurulması gerekmektedir. Çocuğa gösterilen fiziksel temas, ona verilen sevgiyi en iyi şeklide ifade etmektedir (MEB, 2007). Sevgi, en genel şekliyle vermektir, istemek değildir. Sevginin etkinliği vermekten başka, her çeşit sevgide görülen belirli esas öğelerle meydana gelir. Bu esas öğeler; merak, sorumluluk, saygı ve bilmektir (Fromm, 1994). Bu temel öğelerin ortaya çıkmasında da aile en temel hazinedir. Aile, ana baba ve çocuktan meydana gelen en küçük toplumsal kurumdur (MEB, 2007). Hegel'e göre aile genel olarak, aile fertlerinin birbirine bağlanmasıyla oluşan sevgiyle kendini göstermektedir (Gökberk, 1946). Çocuk sevgisi, çocuğun var olan potansiyelini artırarak onun güçlü ve mutlu olmasına katkı sağlamaktadır (Cüceloğlu, 2015). Bu katkıyı sağlarken ailenin sevgi anlayışı önem arz etmektedir (MEB, 2007). Çocuk sevgisi dışında; hoşgörü, saygı, dürüstlük, erdemlilik gibi değerlerin kazanılmasında, kendini, insanları ve doğayı sevmesinde kısacası tüm psikolojik ihtiyaçların karşılanmasında da aile birincil derecede etkin rol oynamaktadır (Semerci, 2012).

Zengin'in (2009) yapmış olduğu bir araştırmada sevgi ile bağlantılı değerlerin kazanılmasında ailelerin konuşma, kitap/hikâye okuma ve üzerinde konuşma, birlikte film izleme, birlikte oyun oynama, ödül ve ceza şeklinde yöntemleri bulunmaktadır. Anne ile bebek arasındaki sevginin ilk ortaya çıkış anı doğum ve doğum öncesi ilişkiye bağlıdır. Bireyler, doğumdan itibaren ilk defa annesine karşı sevgi duygusunu hisseder (Kayadibi, 2002). Ardından baba ve diğer aile bireylerine karşı da sevgi duygusu gelişir. Ancak çocuğun tek dayanağı ana babasının sevgisidir (MEB, 2007). Dolayısıyla sevginin ana-baba-çocuk ilişkisi içerisinde özel bir anlamı bulunmaktadır (Yavuzer, 1993).

1.2. Sevgi Kavramını Açıklayan Kuramlar

1.2.1. Psikanalitik Kuram

Freud sevgi ve sevginin gelişimiyle ilgili üç model geliştirmiştir. İlk model sevgiyi "cinsel içgüdünün yansıması ve yüceltilmesi" olarak ele almıştır. Ödipal dönemde anne-baba, çocuk için hem cinsel, hem de sevgi nesnesidir. İkinci kuramda ise narsisizmle ilgili görüşler baskındır. Freud, narsistik libidoyu başkalarına yatıramayan kişilerin başkalarını sevme becerisi geliştiremediklerini iddia etmiştir. Üçüncü sevgi kuramında ise, gelişim süreçlerine odaklanmıştır. Olgun sevgiye ulaşılabilmesi ve sevginin gelişebilmesi için genital döneme ulaşmanın öneminden bahsetmiştir (Dursun, 2013). Freud, bir çocuğun gündelik davranışlarının ana babasının çocuğa gösterdiği ilgi, bakım veya ihmaline, sevgi gösterme düzeyine, çocuğa verdiği değer ve ana babanın aile yaşamındaki düzenine bağlı olarak kişilik gelişiminin temellerinin atıldığı görülmektedir (Öngider, 2013). Freud'a göre kişilik gelişimi "id", "ego" ve "süperego" olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. İd, kişiliğin en ilkel kısmıdır. Ego ve süperego ise id'den gelişir. İd; haz ilkesiyle çalışır ve yeme, içme, vücuttan artıkları atma, acıdan kaçınma ve cinsel haz elde etme gibi ihtiyaçların hemen tatmin olmasını ister. Ego; bireyin biyolojik yapısına uymayan ya da gerçeklere ters düşen olayları bilinçaltına iter. Egonun görevi uyum sağlamaktır. Süperego; toplumun ahlaki değerlerinin içselleştirilmesi, esas olarak bireyin vicdanını oluşturmaktadır. Doğru-yanlış, uygun-uygun olmayan ahlâkî değerlere göre karar vermektedir (Yapıcı ve Yapıcı, 2015). Freud, çocuk gelişimini beş dönemde derlemektedir. Freud'a göre kişilik insan gelişiminin ilk 5 veya 6 yılındaki tecrübelere dayalı olarak gelişmektedir. Bu dönemler içerisinde 5-6 yaş dönemi okul öncesi çağı kapsamaktadır. Freud bu dönemi fallik dönem olarak tanımlamıştır. Bu dönemde çocuğun ilgisi cinsel bölgededir. Freud bu dönemde Oedipus karmaşasına değinmektedir. Bu dönemde erkek çocuğu anneye, kız çocuğu ise babaya hayrandır. Bu dönem sağlıklı bir biçimde atlatıldığında yetişkinlik dönemi, karşı cins ile ilişki açısından sağlıklı temel oluşturmaktadır (Freud, 2001).

Erikson'un gelişim kuramı açısından ise bu dönem, girişimciliğe karşı suçluluk olarak açıklanmaktadır. Bu dönemde çocukların ana baba dışındaki bireylerle ilişki içinde olmaya başladıkları ve sosyal etkileşim kurarak girişkenlik duygusu

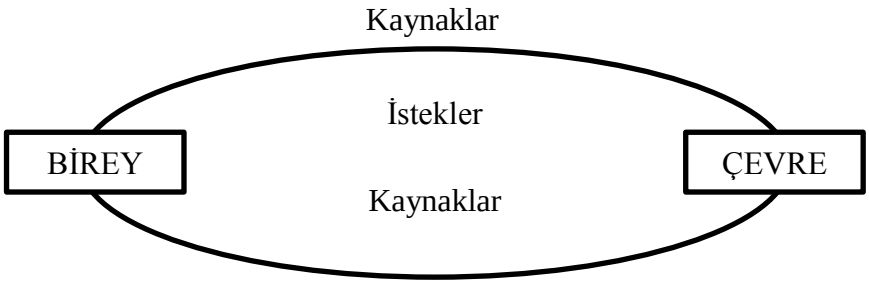
kazandıkları belirtilir. Erik Erikson'a göre kişilik gelişimi yaşam boyu sürmektedir. Freud'un beş gelişim aşamasını geliştirerek sekiz dönem şeklinde açıklamaktadır. Bunlardan bazıları Freud'un gelişim dönemleri ile paraleldir. Bu dönemler pozitif veya negatif boyutlar içermektedir. Her bir dönemin kendine özgü bunalımları bulunmaktadır. Bununla birlikte birey içinde yaşadığı toplum ve kültürden oldukça fazla etkilenmektedir. Erikson'un gelişim kuramını Freud'unkinden ayıran en önemli özellik, Erikson'un çevreye güvenemeyen bir bebeğin daha sonraki gelişim dönemlerinde ilgi ve bakım sağlandığında insanlara güvenebileceği gerçeğidir (Öngider, 2013). Psikanalitik düşüncenin tarihsel gelişim sürecinde, Freud sonrası dönemde, H. Kohut, J.F. Masterson, M. Klein, M.S. Mahler ve D.W. Winnicott gibi düşünürler bir dönüşüm gerçekleştirmekte özellikle ilk obje olan anne ile ilişki şeklinde temalar incelenmektedir (Erş, 2016).

1.2.2. Ekolojik Sistemler Kuramı

Her kültür, kendi tarih ve toplumsal yapısı içerisinde değerlendirilerek çocuk gelişimi kavramına yönelik bir eğilim oluşturulmaktadır. Bu eğilim içerisinde çocukluk, tek faktör ile değil bütün faktörlerle ele alınmaktadır. Çocuk gelişimi bir süreç şeklinde ele alındığında modernleşme esasında değerlendirilirken bu faktörler, bireylerin konuyu bütün yönleri ile ele almalarını sağlamaktadır (Ahioğlu Lindberg, 2012). Davranış bilimlerinin esas işlevi; çevresel sistemlerin kişinin davranışlarına olan etkilerini hakiki şekilde inceleyerek, bireylerle çevresel sistemler arasında etkileşim oluşturmaktadır. Bronfenbrenner'ın ekoloji paradigması kişileri davranışa yönlendiren çevresel sistemleri çözümlerken detaylıca, çok boyutlu değerlendirmeyi içeren, davranış dinamiklerini değerlendirme modelinden faydalanır (Danış, 2006).

İnsan gelişiminin gerçekleştiği çevre beş alt sistem halinde düzenlenmiş; bu alt yapılar çocuğun hem doğrudan üyesi olduğu bağlamları hem de kültür, gelenekler gibi etkilendiği bağlamları ele alır (Ahioğlu Lindberg, 2013). Bu sistemleri Mikrosistem, Mezosistem, Ekzosistem ve Makrosistem oluşturmaktadır (Davaslıgil, 1997). Kuramın en önemli varsayımı insan gelişiminin sözü edilen sistemler içerisinde olma, bireylerin etkin olarak bu sistemlerle bağlantılı olarak kendi çevrelerini oluşturma ve katılım gösterme biçimindedir (Ahioğlu Lindberg, 2013). Yaklaşımın esasını, insanların çevresiyle etkileşiminin ilerlemesiyle çevresindeki

yeniliklere kolayca uyum sağlayabilmesi oluşturmaktadır. Ekolojik sistem yaklaşımı, birey, aile ve küçük grupların geçiş dönemleri ile ilgili problemleri ve bir dönemden diğer döneme taşıdıkları ihtiyaçları saptamaktadır (Danış, 2006). *Mikrosistem,* çocuğun ana babasıyla olan etkileşimi üzerinde durur (Davaslıgil, 1997). Çocukluk, hayatın doğal ve değişmez halkasıdır, aynı zamanda sosyo-kültürel bir kavramdır (Akyüz, 2013). Çocukluk kavramının tanımı ve süreçleri içerisindeki bu farklılıklar bireyin sosyo-kültürel bir varlık olarak yaşamına devam etmesinden kaynaklanıyor olabilir. Bireyin sosyalleşmesinde en önemli rolü çocuğun doğumundan itibaren her zaman yanında olan ilk öğretmeni ana baba almaktadır. Ana babalar, çocuklarının sevgi, güven bağlarının oluşumunda rol alarak çocuğun yaşam kalitesini etkilemektedir (Berk, 2013). Çocuğun yaşam kalitesinde artış görülebilirken bir yandan da bu kalite azalarak ihmal ve istismar da oluşabilmektedir. Bu konu *ekzosistem* temelinde düşünüldüğünde, çocuğu dolaylı olarak etkileyen resmi ve gayri resmi toplumsal yapılar incelenmektedir (Davaslıgil, 1997). Bu sistemler *kronosisteme* doğru yaklaştıkça bireyin dolaylı olarak etkilendiği çevresel ilişki şekline dönüşmektedir. Bronfenbrenner'ın ekolojik sistemler kuramı, bireyle sürekli değişen ve gelişen toplumsal bağlam arasındaki karşılıklı etkileşime ilişkin ayrıntılı bir yapı sunmaktadır (Ahioğlu Lindberg, 2013). Şekil 1'de görüldüğü gibi bireyin çevresiyle arasında dönütsel ve karşılıklı ilişki bulunmaktadır. Bununla birlikte devamlı farklılaşan beklentiler ve çevresel şartlar bu ilişkiyi aktif tutmaktadır. Bu sebeple bireylerin çevrelerini etkilemeleri aynı şekilde toplumsal ve fiziksel çevreden de etkilenmelerini gerektirmektedir. Ekolojik sistem yaklaşımında, davranışlar çoklu çevresel sistemler ile ilgilidir (Danış, 2006).

Şekil 1: Birey-Çevre İlişkisi (Danış, 2006).

Sevgi, saygı, şefkat ve merhamet gibi değerler öncelikle aile ortaya çıkmaktadır. Sonrasında bu değerler yakın ve uzak çevreye yansıtılmaktadır. Çocukluğunda sevgi

ve merhamet gören bireyler yetişkin insanlar olduklarında aynı hisleri çevrelerine aktarmaktadırlar (Biberci, 2010). Davranış değişikliği görülen gençler ailede önemli etkilere sahiptirler. Çocuğuna bir arkadaş gibi yaklaşan aile, onu kazanarak bu dönemi sağlıklı bir şekilde atlatmasını sağlamaktadır. Aksi taktirde aşırı serbest ya da kısıtlayıcı aile ortamında büyüyen gençler, bazı uyum sorunları ve toplumsal işlev bozukluklarıyla karşılaşmaktadırlar (Danış, 2006).

1.2.3. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Maslow'a göre insanlar hayatları boyunca kendileri için bazı amaçlar doğrultusunda hayatlarını şekillendirirler. Bireyin kendini gerçekleştirmesi için belirli bir düzen içinde hayata ilişkin belirli amaçların ve bu amaçlara erişebilmek için bazı gereksinimlerin yerine getirilmesi gerekmektedir (Kula ve Çakar, 2015). Yedi ayrı basamakla açıklanan ihtiyaçlar hiyerarşi teorisine göre, bireylerin ihtiyaçları basamaklar şeklinde; bir üst basamağa geçmek için alt basamaklardaki ihtiyaçların giderilmesi şeklinde yapılandırılmıştır (Şeker, 2014). İlk dört basamak temel ihtiyaçlar olarak adlandırılırken son üç basamak üst düzey ihtiyaçlar olarak adlandırılmıştır (Ercoşkun, Nalçacı, 2005). Maslow'a göre alt basamağa ait olan gereksinimler giderilmeden bir üst basamaktaki gereksinimler giderilemez (Eren, 2015).

Şekil 2. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi.

1.2.3.1. Fizyolojik ihtiyaçlar

Şekil 2'de gösterilen Maslow (1943) teorisine göre; ilk adım en ilkel ihtiyaçları göstermektedir. Bu ihtiyaçlar fiziksel olarak yeme, içme, uyuma, barınma vb. ihtiyaçları oluşturmaktadır (Eren, 2015). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde birinci adım olan fizyolojik gereksinimler tüm bireylerin doğumundan ölümüne kadar karşılaması gerekli olan esas gereksinimlerdir (Ertürk ve Kıyak, 2011). Maslow'a göre fizyolojik gereksinimler bireylerin temel bedensel ihtiyaçları karşılanmadan üst düzey gereksinimleri giderilemeyeceği için en önemli kısmı oluşturmaktadır. Örneğin; karnı acıkan ve su içme ihtiyacı olan bir bireyin bu ihtiyaçları karşılanmadan sevgi ihtiyacının karşılanması durumunda öncelikli olarak böyle bir ihtiyacı olmadığından dolayı bireyin tepkisine sebep olabilmektedir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014). Amerikalı psikiyatr Karl Meninger'a göre bebeğe yiyecek vermek, onun anladığı ilk sevgi belirtisi olduğundan sevgiyi tanımasını sağlamaktadır. Bu nedenle beslenmenin sembolik değeri hayat boyunca yüksek kalmaktadır (Yalçın, 2011).

1.2.3.2. Güvenlik ihtiyacı

İkinci adım bireyin güvenlik gereksinimidir. Bu ihtiyaç, bireyin güvenli bir ortamda çatışma ve karışıklıklardan uzak kalacak biçimde hayatlarını sürdürme arzularıdır (Eren, 2015). Bireylerde korkunun ve kaygının değil; çevresel etkenlerden korunma ve güven içinde bulunmanın gereği göz önünde bulundurulmaktadır. Emniyetli olmayan bir durumla karşılaşan bireyler çözüm üretmeye çalışmaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014). Güvenlik ihtiyacı giderilmeden bireyin bir üst basamaktaki sevgi ve aidiyet ihtiyacına yönelmesi mümkün görünmemektedir. Çünkü güvenlik korkusu bulunan bir bireyin gündeminde olan en önemli durum o korkunun giderilmesi ve yaşamının normal bir hâl almasıdır (Kula ve Çakar, 2015).

1.2.3.3. Ait Olma ve Sevgi İhtiyacı

Üçüncü adım; ait olma ve sevgi ihtiyacıdır. Sevgi, sevilme ve bir yere ait olma biçimindeki gereksinimler sosyal gereksinim şeklinde açıklanmaktadır (Eren, 2015). Bireyler sürekli olarak sevip sevilebildiği ortamlar aramaktadırlar (Ertürk ve Kıyak,

2011). Bireylerin sevgi gereksinimlerinin karşılanmaması halinde birey kendisini tek kalmış ve terk edilmiş hissetmektedir. Maslow bu konuda iki farklı sevgi olduğundan ve bunların birbirini tamamladığından bahsetmektedir. Bunların içerisinde eksiklik sevgisi bireylerin karşısına ilk çıkan sevgi türüdür. Bu sevgi türünde bireyin içi boş olan bir alanı sevgiyle doldurulmaktadır. Bu alanın sevgiyle doldurulmaması bazı problemlerin meydana gelmesine sebep olmaktadır. İkinci olarak bireyin karşısına varlık sevgisi çıkmaktadır. Varlık sevgisi, başka birinin varlığına duyulan sevgi türüdür. Maslow eksiklik sevgisinin kesinlikle doyurulması gerektiğini; varlık sevgisinin ise tamamen doyurulmasının pek mümkün olmadığını belirtmiştir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014). Bireylerin sevgi ve ait olma ihtiyaçlarının karşılanması esnasında ailenin veya çocuğun yakın çevresinde çocuğun fizyolojik ve güvenlik ihtiyacı ile ilgilenen diğer kişilerin çocukla bir etkileşimi olmaktadır. Bu etkileşim olumlu olursa ve çocuğa karşılıksız ve tutarlı sevgi verilirse çocuğun sevgi ihtiyacı karşılanmış olmaktadır. Bu ihtiyacı karşılanmayan çocuk ilgi ve sevgi ihtiyacını doyurmak için istenmeyen davranışlara başvurabilmektedir. Bu ihtiyaçların öncelikle karşılandığı yer ailedir ve okul öncesi dönemde bu ihtiyaçların karşılanması ve sonra da karşılanmaya devam etmesi gerekmektedir (Yenibaş, 2018).

1.2.3.4. Saygınlık ve Statü

Dördüncü adım, bireylerin bir işi başarma, takdir edilme ve saygı görme ihtiyaçları şeklinde açıklanmaktadır (Eren, 2015). Bu düzey iki aşamadan oluşmaktadır. Maslow, bireylerin kendine duyduğu özsaygı ve benlik durumlarına dikkat çekerek hem kendilerine güven duymalarını hem de çevre tarafından saygı duyulan biri olarak görülmelerini istemektedir. Çünkü yalnızca dış faktörlerin bireyin kendine saygı duymada yeterli olmadığından bahsetmektedir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014). Bireylerin ortaya koyduğu başarı, hizmet veya performansın başkaları tarafından değer görmesi ve takdir edilmesi, bununla birlikte, bireyin kendini takdir etmesi ve kendine saygı göstermesini gerektirmektedir. Başkalarından gördüğü takdir ve saygı kişinin özgüvenini ortaya çıkarmaktadır. Maslow, bu gruptaki gereksinimlerin başkalarının takdirini kazanma ile ilişkili yönünü saygı, statü, başkalarınca tanınma, önemli görünme, arkadaş çevresine egemen olma şeklinde; kendini takdir etme kısmını ise başarılı olma, kendine saygı duyma, kendine

güvenme, bağımsız olma, işinde uzmanlaşma biçiminde örneklendirmektedir (Ertürk ve Kıyak, 2011).

1.2.3.5. Bilme ve Tanıma

Bilme ve tanıma insanların kendini ve dış dünyayı anlamlı hale getirme gereksinimidir. Bireyler olup biteni öğrenme ve anlama gereksinimine sahiptirler. Bilme ve tanıma ihtiyacı, Aristo'ya göre öğrenmek doğal bir mutluluktur sözüne dayandırılabilir (Ertürk ve Kıyak, 2011).

1.2.3.6. Estetik ve Entelektüel Eriş

Bireyler güzel olanı sevmektedir. Temel gereksinimlerinden sonra güzellik ve estetik ihtiyacı hissetmektedirler. Bundan sonraki adımlar gelişim gereksinimleri adını alır. Bireylerin bu ihtiyaçları doyuruldukça daha fazla doyurulma gereksinimi duyarlar (Ertürk ve Kıyak, 2011).

1.2.3.7. Kendini Gerçekleştirme

Bireyler son adımda ideallerini ve becerilerini gerçekleştirme gereksinimi duyarak başarma ve haz duyma daha çok önem kazanmaktadır (Ertürk ve Kıyak, 2011). En üst düzeyde ortaya çıkan bu ihtiyaç durumunda bireyler yaşama potansiyelini ve kapasitesini keşfederek bunları yaşamına geçirmektedir. Bu adımda bireyler yaşamdan ne istediğini, neyi başarmak istediğini, yaşamda nasıl bir yol izleyeceği gibi sorular sorarak cevaplarını almaya amaçlamaktadırlar (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

1.3. Sevgi İhtiyacının Karşılanmasının Çocuğun Farklı Gelişim Alanlarındaki Özelliklerine Etkisi

Aile, en küçük haliyle ana baba ve çocuklardan oluşan bir yapıdır. Anne ve babaların, birbirlerine gösterdikleri sevgi ve çocuklara gösterdikleri yakınlık, çocukta güven ve huzurun esasını oluşturmaktadır. Sevgi, saygı, hoşgörü ve anlayışın egemen olduğu bir ailede yetişen çocukların ruh sağlıkları da yerinde olmaktadır. Bu çocuklar kendisini ve çevresindeki bireyleri seven, kendisiyle ve yaşamıyla barışık,

özgüveni yüksek bir kişi olarak yetişkin yaşamına uyum sağlar (Yenilmez, 2012). Çocuklar zayıf oldukları için yetişkinlerden daha çok sevgiye ihtiyaçları vardır. Sevgiden yoksun olarak büyüyen çocukların katı yürekli ve acımasız olmaya daha yatkın oldukları görülmektedir. Hiç kimse tarafından sevgi görmeyen çocukların, kendini yalnız, kimsesiz ve hiçbir işe yaramayan kalitesiz biri olarak hissettikleri bilinmektedir.

1.3.1. Kişilik Gelişimine Faydaları

Kişilik, "Doğuştan ve sonradan kazanılan, kişinin daha çok duygu dünyasını ifade eden, duygu dünyası içerisindeki ahlaki öğretileri ve kazanımları ifade eder" (Güneş, 2013). Kişiliğin temeli 0-6 yaş arasında atılmaktadır (İzgi, 2008). Ana babanın çocuğun duygusal bağlanma ve kişilik gelişimi açısından önemi büyüktür. Freud'a göre çocuk ile ana baba ilişkisi sağlıklı olmalı ki çocukların kişilik gelişimleri ve yetişkin hayatı için önemli bir temel oluştursun. Freud'a göre bebeğin yoğun ve dürtüsel olan oral ihtiyaçları, ilk başlarda açlık durumunun giderilmesine bağlıdır. Annenin çocuğun bu ihtiyaçlarına cevap verme düzeyi çocuğun kişilik gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bakım veren bebeği gereğinden fazla tatmin ederse ve yoksun bırakırsa, bebeğin oral dönemde olgunlaşıp kişilik gelişiminin diğer sonraki basamaklara geçişi zorlaşır. Bireyin iki uçlu kişilik özelliklerine sahip olmasına yol açabilmektedir. Bir bebeğin; annesi ile sıcak, yakın ve kesintisiz bir ilişki içinde olmasının ruh sağlığı açısından temel bir işlevi bulunmaktadır. Bu işlevin tam veya kısmi olarak bulunmaması, anne yoksunluğu olarak belirtilip Bowlby'e göre çocukta depresyon ve karakter bozukluklarına sebep olabilmektedir (Dursun, 2013).

İlk çocukluk dönemini kapsayan okulöncesi dönemde kişilik gelişiminde önemli değişimler olmaktadır. Kişiliğin gelişiminde ve karakterin oluşumunda çocuğa model olabilecek en önemli bireyler ise ana babalardır (Akyüz, 2013). Güneş'e (2013) göre anne; otoriter, mükemmelliyetçi davranışlar sergilerse çocuğun duygu dünyasını besleyen kanallar tıkanmış olur. Adler'e (2011) göre ailenin aşırı koruyucu tutumu, çocukta şımarma tehlikesi oluşturur ve bu durum çocuğun ileriki yıllarda kişilik sorunu yaşamasına neden olmaktadır. Benzer biçimde Biberci (2010) de aşırı

koruyucu ailelerde aşırı sevgi patlaması görülmekte ve bu durum çocukların kişilik gelişimlerinde bağımlı olma, öz güvensiz yaşam, abartılı üstünlük duyguları gibi durumları meydana getirdiğini belirtmiştir.

Aile, çocuğun kişiliğinin gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir. Aile aynı zamanda çok fonksiyonlu bir yapıdır. Aile, üyelerinin birbirleri ile ilişkilerinin en güçlü olduğu kurumdur. Bu ilişkiler sevgi, saygı çerçevesinde gelişmekte ve olumlu bağlılık aileyi güçlü tutmaktadır (Yenilmez, 2012). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi uyarınca çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesi gerekliliği kabul edilmektedir (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF], 2004).

Çocuğun doğumunda tek desteği ana babanın çocuğa olan sevgisidir. Sevgi, bireylerin birbirine bağlanmasını sağlayan en özel duygudur. Sevmek ve sevilmek duygusu aile içinde öğrenilmektedir. Sevgi, çocuğun güven içinde olduğunu, korunduğunu, tek olmadığını ve değerli olduğunu anlatmaktadır. Bu duygular çocukta sağlıklı bir kişiliğin temelini oluşturmaktadır (Yenilmez, 2012).

Kişilik ve karakter gelişiminde ruhsal iletişimin rolü oldukça fazladır. Çocukla ana baba arasında ruhsal bir temas yoksa o takdirde derin bir iletişim de yoktur, sadece zihinsel bir iletişim vardır. Zihinsel bir iletişim ise duygusal doyumu oluşturmaz. Duyusal doyum olabilmesi için duyuların birbiriyle iletişime geçmesi gerekmektedir (Güneş, 2013). Ailede bulunan bireylerin iletişimi, onların ruh sağlığını önemli oranda etkilemektedir. Çocukların sağlıklı kişilik gelişimlerini aile içindeki ilişkiler oluşturmaktadır. Karşılıklı saygı, sevgi, hoşgörü ve fedakârlığa dayanan ilişkilerle yetişen çocuklar sağlıklı kişilik geliştirmektedirler (MEB, 2007). Zengin'in (2009) araştırmasında çocuklar saygıyı büyüklerin dediğini yapmak; onlara karşı gelmemek; teyze, amca, abla, ağabey demek; büyüklere bağırmamak sevgiyle karşılık vermek şeklinde açıklamışlardır. Araştırma grubundaki çocuklardan bir tanesi de saygıyı daha çok sevgiyle ilişkilendirmiştir.

Ana babaların çocukta kişilik ve karakter gelişiminde yaptıkları en büyük yanlış onlarla mücadele içine giriyor olmalarıdır. Onların istek ve arzularına sürekli müdahale etmek sakıncalıdır. Çünkü bu durumu ancak kişinin kendi içerisindeki benliği durdurabilmektedir (Güneş, 2013). Sağlıklı kişilik gelişimi için temel ölçüt, benlik gelişimidir. Benlik gelişiminin yüksek olması için çocuğun içinde bulunduğu aile; özgüvenli, aralarında ve çocukla iyi iletişim kuran, çocuklarına karşı güven verici, hoşgörülü ve esnek bir yaklaşım içinde olan, insan olarak çocuğa değer veren bireylerden oluşmalıdır (Yavuzer, 1993). Çocukların kendisine değer veren, yeterli davranışlar gösteren, özgüveni yüksek bireyler olmalarında, ana babanın davranışlarının etkisi büyüktür (Kasatura, 1998). Çocuk ailede, önemli gördüğü bireyin davranışlarından etkilenir. Bu önemli kişinin davranışlarını taklit etmeye ve öğrenmeye çalışmaktadır. Eğer çocuk, bu önemli kişinin davranışlarını taklit edip öğrenirken o kişiden övgü sözleri duyar veya onun jestlerinden beğenildiğini algılarsa, bir şey yapabilme ve başarabilme konusundaki benlik tasarımının olumlu yönde gelişimi pekiştirilmiş olur. Eğer çocuk, bu önemli kişiden tasvip görmez veya yaptığı davranışın bu kişi tarafından negatif olarak değerlendirildiği kanısına varırsa, kendisi hakkında olumsuz bir değerlendirmeye varmaktadır (Arseven, 1986). Bireylerin kendilerine yönelik saygılarının gelişmesi için ana babaların çocuklarına sevgi vermeleri gerekmektedir. Heyecan ve davranış problemleri yaşayan birçok birey, psikolojik danışmanlık sürecinde çocukken sevgi görmediklerine değinmişlerdir. Bu yüzden çok mutsuz olduklarını anlatmışlardır. Çocuklarını çok fazla sevdikleri halde, onları şımartmak istemedikleri, davranış ve sözlerle sevgiyi belirtmeyi gereksiz buldukları için birçok ana baba çocuklarına sevgilerini gösterememişler, çocuklarının benlik saygılarına farkında olmadan zarar vermişlerdir (Kasatura, 1998). Aynı şekilde çocuklarını sevdikleri fikrine sahip olan ana babalar, çocuklarına rol model olabilmek için ilk önce kendilerini ve aile ortamlarını düzenlemelidirler. Çünkü sevgi, saygı, acıma ve ilgi bulunmayan bir ortamda, çocuğun bütün yaşamını ve davranışlarını etkileyecek olan sevgi ve merhamet gibi değerlerin kazandırılması mümkün olmamaktadır (Biberci, 2010). Sağlıklı bir beraberliğin olmadığı ortamda yetişen çocuk, ana babasının problemlerinin yansıtıldığı bir obje durumundadır. Evliliğinde yalnızlık ve mutsuzluk durumunu çocuğuyla atlatmaya uğraşan bir anne ya da baba, bu davranışıyla çocuğun kimlik gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte anne veya babanın çocuğa aşırı

düşkünlük göstermesi de hem aile yaşamını mutsuz hale getirebilmekte hem de çocuğu olumsuz biçimde etkileyebilmektedir (Yenilmez, 2012).

Çocuğun gelişim dönemindeki önemli basamaklardan biri olan okul öncesi eğitim, çocuğun aileden ilk defa düzenli olarak ayrılması ve kendine ait bir topluma karışma durumudur. Okul öncesi eğitim, sağlıklı bir uyumun sağlanmasını gerektirmekte, çocuklar ve ebeveyn bakımından son derece önem arz etmektedir. Hem ana babanın çocuklarıyla hem de birbirleri ile kurdukları ilişki kalitesi son derece önemlidir. Çocukların yaşları küçüldükçe, ebeveynlerine olan duygusal gereksinimleri de o kadar fazladır. Bu nedenle ana babaların bilhassa okul öncesi çağdaki çocukları ile kurdukları ilişkiye önem vermeleri çocuğun psikolojik gelişimi için pozitif sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Öngider, 2013).

1.3.2. Özgüven gelişimine faydaları

Sevgi; başkalarına yardım edebilme, sorumluluk hissetme, saygı, anlayış ve başkalarının ruhsal gelişimini desteklemektir. Böyle kapsamlı bir sevgi anlayışı, bireyin bütün yaşamını destekleyecek biçimdedir. Bu düzeyde bir sevgiyi sadece özgüveni yüksek bireyler gösterebilmektedir. Sevginin meydana gelmesinde özgüven, özgüvenin meydana gelmesinde sevgi son derece önemlidir. Kendi yeterliliklerine güvenen bireyler sadece başkalarına yardımcı olmayı, onların ruhsal gelişimine yardımcı olmayı istemektedirler. Özgüvenleri olmayan bireylerde başkaları bir şey demesin, kızmasın, yargılamasın kaygısı ile yardımcı olma veya bencilce bir tavır sergileme davranışı daha baskındır (Mutluer, 2006).

Çocuklarda özgüven; onun beceri ve yeteneklerini, öğrendiği olumlu davranışları, nerde nasıl davranması gerektiğini özgürce ortaya koyması demektir. Bunun için aile olarak çocuğun yaptığı bir şeyden dolayı onu yüreklendirmek ve alay etmemek, kıyaslama yapmamak gerekmektedir (İzgi, 2008). Çünkü çocukların doğuştan gelen bir özgüvenleri vardır (Altuntecim ve Çağatay, 2015). Çocukların kendine önem gösteren, becerilerini sergileyebilen, özgüveni yüksek bireyler olarak yetişmesinde, ana babaların davranışlarının etkisi büyüktür. Bireyin kendine olan saygısı, benlik kavramının incelenmesine bağlı olarak değiştiğine göre, ana babanın çocuklarına

gösterdikleri sevginin gelişmesiyle bireyin kendine olan saygısının da geliştiği söylenebilir (Kasatura, 1998). Ebeveynlerin sevgisi ve onaylayıcı tutumlarıyla bu özgüven gelişir (Altuntecim Çağatay, 2015). Benzer biçimde kendisine güven duyan ana baba, özgüvenini çocuklara da aktarıp özgüven duymalarını sağlamaktadır. Ana babanın davranışlarını kendine model alan çocukların, bu sayede istenen ve istenmeyen davranışları onlardan öğrenerek, kendilerini o şekilde geliştirdikleri görülmektedir (Yavuzer, 1993).

Sevgi, saygı, hoşgörü ve anlayış esaslı bir ailede yetişen çocuğun kendisini ve çevresindeki bireyleri sevip, kendisiyle ve yaşamıyla barışık, yüksek özgüvenli bir birey olarak yetiştiği görülmektedir (MEB, 2007). Sevgi olmadan özgüven olmamaktadır (Lauster, 2003). Bireyin kendine güvenmesi kendini sevmesiyle mümkün olmaktadır (Mutluer, 2006). Bireylerin gelişim sürecinde esas besin kaynağı sevgidir. Çocuk bu besin kaynağı sayesinde özgüvenini ortaya çıkarır. Benlik oluşumu onunla güçlenir, değerlenir. Birey iç kontrol geliştiren, kendine güveni olan, güvendiği için gelişim sürecinde bağımsız kişilik geliştirmektedir (Biberci, 2010).

Fertleri fedakâr ve hoşgörülü olmayan ailelerde huzurun yerini aile alır. Çekişmenin de sonu kavga ve huzursuzluktur (Büyükçınar, 2000). Anne ve babanın en büyük sorunu; çocuğun özgüvenini korumak yerine, bu özgüveni farkında olmadan yerle bir etmektir. Çocuğa yapılan her eleştiri, bağırma ve aşağılama bu özgüveni yerle bir etmektedir. Çocuğun özgüvenini koruyabilmesi için eleştiriyle birlikte çocuğu sevip kucaklamak ve iyi yaptığı şeylerin altını çizmek gerekir (Altuntecim Çağatay, 2015). Çocuğun güçlü bir özgüvene sahip olması için ana babanın anlayışlı olması, paylaşmacı olması, şakacı-esprili olması; onu asla başkalarıyla kıyaslamaması, haksızlıktan uzak durması, gerektiğinde koruması, yüreklendirmesi, olduğu gibi kabul etmesi, koşulsuz ve çok sevmesi, dinlemesi; ona merhametli-şefkatli olması, nazik olması, sarılması-kucaklaması, değer vermesi, hep iyi davranması, onun sorumluluk kazanmasını sağlaması, adalet duygularını rencide etmekten kaçınması, kendi olmasını desteklemesi, yeteneklerine inanması, girişimlerini desteklemesi, çabalarını övmesi, yaşamıyla ilgilenmesi ve onunla her zaman olumlu konuşması gerekmektedir (Solak, 2009). Bunlara karşılık Beyazova'ya göre, çocukların yapması

gereken davranışlara dahi izin vermeme, çocukta özgüven eksikliğine neden olmaktadır (Yazgan vd., 2009). Zengin'e (2009) göre ise, çocukları başkalarıyla kıyaslamak, özel alana müdahale etmek, çocuğu etiketlemek özgüven eksikliğine sebep olmaktadır.

Özgüven eğitimi konusunda ana babanın; çocuklarının kendilerini anlatmalarını sağlayarak, onları yüreklendirerek, kendilerini önemsemelerini, gerektiğinde şikâyet edebilmelerini, değişmeye haklarının olduğunu bilmelerini öğretmek durumundadırlar. Ana babaların çocuklarına rol model olmak, çocuğun gereksinim duyduğu desteği vermek, yapıcı eleştiriler sunmak, görüş alanını artırmalarını sağlayarak yaşama hazırlamak, bağımsız hareket edebilmelerini sağlamak, iyimserlik aşılamak, problem çözme yöntemlerini göstermek, duygularını kontrol altına alabilmelerini sağlamak ve karar verebilme yeteneğinin gelişimini sağlamak gibi görevleri bulunmaktadır (Kasatura, 2002).

1.3.3. Bedensel Gelişim Üzerindeki Etkileri

Sevginin çocuklar üzerindeki etkileri oldukça fazladır. Çocukların duygusal gelişiminin tamamlanabilmesi için onlara sevgiyi güzel söz ve davranışlarla öğretmek gerekmektedir. (Biberci, 2010). Çocuğa verilen sevgi yalnızca öpüp okşamak, sarılmak gibi fiziksel teması kapsamamakta aynı zamanda çocukların psiko-motor becerilerinin sağlıklı bir şekilde gelişmesi için aktivite çeşitliliğini sağlamayı da gerektirmektedir. Böylelikle çocuklar bedenlerini tanıyarak yeteneklerinin ve sınırlarının farkına varabilmektedirler. Yazgan İnanç, Bilgin ve Kılıç Atıcı'ya (2007) göre çocuğun kol ve bacakları ile tüm organlarını kullanmada güç ve hız kazanması, beden organları arasında eşgüdüm sağlanması ve onları denetim altına almada becerikli duruma gelmesi sonucu oluşan bedensel gelişme kişinin çevresine uymasını sağlamaktadır.

Alan yazın incelendiğinde annesinden sevgi görmeyen çocukların bedensel gelişimlerinin akranlarından daha geride olduğu görülmektedir. 1915 yılında John Hopkins Hastanesi'nde çalışan bir doktor, yeterli bakım almalarına rağmen yetimhaneye kabul edilmiş çocukların yüzde 90'ının öldüğünü fark etmiştir. Sonraki

30 yıl içerisinde yapılan araştırmalar da hastanede yatmış olan bebeklerin yeterli fiziksel şartlara sahip olmalarına rağmen solunum enfeksiyonlarına ve nedeni belirlenemeyen ateşli hastalıklara yakalandıklarını, fiziksel yetersizlik yaşadıklarını ve kilo kaybettiklerini ortaya koymuştur (Dursun, 2013). Duygusal yoksunluk ilişki yetersizliği, ilişki süreksizliği ve ilişkinin bozulmasından kaynaklanan yoksunluklar görülmektedir. Bu yoksunluk daha çok Çocuk Esirgeme Kurumlarında büyüyen, ana babasından ayrılan ve problemli ailelerde yetişen çocuklarda görülmektedir. İlişki yetersizliğiyle yetişen çocuklarda sebepsiz ağlamalar, kilo kaybı, ilişki reddi gibi durumlar gözükebilmektedir. İlişki süreksizliğiyle yetişen çocuklarda duygusal, bilişsel gelişimde duraklama, bedensel rahatsızlıklar, depresyon belirtileri görülebilmektedir. İlişki bozulan ortamlarda yetişen çocuklarda ise konuşma ve davranış bozuklukları görülebilmektedir (Yavuzer, 1993). Spitz ise diğer çocuklar gibi beslenen ve temizlenen kurum bakımındaki çocukların, kurum bakımında olmayan çocuklardan bakıcıları tarafından daha az ilgi görmeleri sebebiyle önce çökkünlük gösterdikleri, hareketlerinin yavaşladığını ve bedensel yakınmalarının daha fazla olduğunu belirtmiştir (Dursun, 2013).

1.3.4. Bilişsel Gelişim Üzerindeki Etkileri

Bilişsel gelişim, duygusal faktörlerden etkilenmektedir. Bireylerin duygu ve düşünceleri birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Bireylerin yönlendirilmesinde düşünce yönetimi ve akıl yürütme etkili olurken, bireyler çeşitli duygulardan etkilenmektedirler (Çeçen, 2002). Zihnin ölçüsü olan bilişsel zekâ ve duyguların ölçüsü olan duygusal zekâ birbirini tamamlamaktadırlar (Çakar ve Arbak, 2004). Bireyler hayatında kararlar alırken sadece mantık kullanmazlar. Aynı zamanda duyguları da işin içine katmakta ve etkili kararlar alabilmektedirler. Böylece duygu ve mantık uzlaşması sağlanarak, bireyin hissettikleri ile nesnel hayat daha işlevsel kullanılarak yaşam kalitesi artmaktadır (Çeçen, 2002).

Yaşam kalitesini artırmak adına çocuğa verilen değer, bilişsel gelişim alanında beceri kazanılmasına yardımcı olunmaktadır (Gürler, 2005). Diğer bireylerle karşılıklı güven ve sevgiye dayalı ilişkiler kurmak, çocuğun bilişsel gelişimi için gerekli deneyimleri açısından önem arz etmektedir. Bununla birlikte çocukların stresten

uzak, sevgi ve güvenli ortamlarda, bilişsel, duygusal, sosyal ve fiziksel açıdan zenginleştirilmiş çevresel koşullara sahip olmaları esnek beyin gelişimini desteklemektedir (Turhan ve Özbay, 2016). Erken çocukluk döneminde sevgi ve güven ortamında verilen zihinsel uyarıcılar çocukların zihinsel gelişimini tamamlamaktadır (Aydoğan, 2008)

1.4. Tarihsel ve Kültürel Olarak Değişen Ana Baba Çocuk İlişkileri

Çocuk kavramı yüzyıllar boyunca farklı adlar altında kullanılmaktadır. Bu kavramın tanımı kullanılan bilim alanlarına, dönemlere göre yine farklılık göstermiştir. Çocuklar, etrafa saçılmış birçok boncuğun arasında duran inciler gibidirler. İçlerindeki masumiyet ve katışıksız sevgi, onları diğer boncuklardan ayıran temel olgulardır.

Türk Dil Kurumu'na (TDK) (2017) göre çocukluk kavramı çocuk olma durumu şeklinde adlandırılırken çocuk ise "bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak" olarak tanımlanmaktadır. Tan'a (1989) göre çocukluk hayatın doğal ve vazgeçilmez olgusu olmasına rağmen, bu kavrama değişik toplumlara, tarih evrelerine hatta aynı toplumun değişik evrelerine, toplumun diğer norm ve değerlerine göre farklı anlamlar yüklenebilmektedir. Çocukluk kavramı uzun yıllar boyunca henüz yetişkin olmamış, kendi kararlarını alamayan, biyolojik bir geçiş dönemi olarak tanımlanmıştır (Sağlam ve Aral, 2016). Araştırılan kaynaklara göre çocukluğun başlangıcında hemfikir olunmasına karşın bitişi konusunda da farklı görüşler mevcuttur. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılmaktadır (m.1). Türk hukukunda çocukluk kişiliğin kazanılmasıyla başlamaktadır (Akyüz, 2013). Türk Medeni Kanunu'na (2001) göre kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlamaktadır (m.28).

Aile; çocuğa verdiği değer ile kişilik, özgüven, bedensel ve bilişsel başta olmak üzere tüm gelişim alanlarında beceri kazanmasında yardımcı olmaktadır. Aile, aynı zamanda içinde bulunduğu toplumun her halinden etkilenerek onun bütün değerlerini nesilden nesile aktarılmasını sağlamaktadır (Gürler, 2005). Bununla birlikte

endüstrileşme ve teknolojide meydana gelen değişim süreci aile yapısını etkilemektedir. Toplumda geleneksel aileden, modern aile ve tek ebeveynli ailelere kadar çeşitli aile yapıları görülmektedir. Bu çeşitli aile yapılarına bağlı olarak, aile bireylerinin çocuk ile iletişim, çocuğa karşı tutum ve çocuğa verdikleri değerler bakımından geçmişten günümüze bazı farklılıkların oluştuğu görülmektedir (Tezel Şahin ve Cevher, 2007).

Çocukluk, evrensel bir deneyimdir (Fass, 2003). Eski bir Mezopotamya ailesinde bile hemen hemen tüm ailelerde görülen aile yapısı mevcuttur (Erkanal, 2001). Bununla birlikte çağlar arasında bazı değişimler de görülmektedir. Aries, çocukluk kavramının on beşinci ve on altıncı yüzyıllardan önce var olmadığını savunmuştur (Tan, 1989). Antik dönem incelendiğinde çocukluk dönemiyle yeteri kadar ilgilenilmediği görülmektedir (Akyüz, 2012). Ortaçağ boyunca da Batı'da çocukluk, insan yaşamının kendine özgü bir dönemi olarak görülmemiş; çocuğun minyatür bir yetişkin olduğu kabul edilmiştir (Onur, 2005a). Bu anlayış zamanla aile yaşamına da yansımıştır (Tan, 1989). Bilimde meydana gelen ilerlemeler ve hümanistik görüşün etkileri ile bugünkü çocuk ve çocukluk anlayışının temelleri atılmıştır (Sağlam ve Aral, 2016). 15.yy'da Rönesans'la birlikte çocuklara gösterilen ilgi artmıştır. Toplumun kısmen de olsa çocukların bakım ve korunmasından sorumlu oldukları bilinci oluşmuştur. Çocuk yetiştirme yolu olarak ceza, sevgi ve sevecenlik önerilmiştir. 16.yy'da Reform hareketlerinin başlaması çocuklukla ilgili tutumları da etkilemiştir (Onur, 2005b). 16.yy'dan itibaren "çocukluğun keşfedilmesi" ile okulların sınıflara bölünmesi, çocukların incinebilirliğinin anlaşılması, çocukları koruma gereğinin kabul edilmesi gündeme gelmiştir (Onur, 2012). İlk kez bir çocuk gelişimi modeli ortaya konmuştur. Ayrıca çocuğun eğitimi konusuna çok önem verilmiş, ilk kez ana babalara çocuk yetiştirmeyle ilgili yardımcı el kitapları yazılmıştır (Onur, 2005b). 17.yy'da insan gelişiminin doğası üzerine çalışılmıştır (Onur, 2005a). Modern çocukluğun ortaya çıktığı 18. yüzyılda çocukluk yetişkinlikten ayrı bir dönem olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Bu dönemde, çocukların aile içindeki yerleri vurgulanmıştır (Fass, 2003). Bu yüzyıl ile birlikte çocuklar, bir önceki dönemlerden farklı olarak ailenin merkezinde bir konuma ulaşmışlardır. Modern çocukluk anlayışı olarak çocuğun korunması ve gelişiminin desteklenmesine yönelik gelişmeler meydana gelmiştir (Ahioğlu ve Gültekin, 2009).

Bu yüzyılla birlikte aydınlanma felsefesiyle iyilik ve sevecenlikle çocukların eğitilebileceği anlayışı egemen olmuştur (Onur, 2005b). On dokuzuncu yüzyılda Türk toplumunda yaygın olarak gözlenen "çocuk sevgisi" kavramıdır (Onur, 2012). Yirminci yüzyılda ise "korunmuş çocukluk" adı verilen kavram ortaya çıkmıştır (Onur, 2005b). Çocuklar için ulusal ve evrensel düzenlemeler yapılmıştır (Fass, 2003). Çocuğu dış dünyanın kötülüklerinden koruma amacı güdülmüştür. (Onur, 2005b). Bu yüzyılda çocukların yetişkinlerden farklı olduğu, çocukların yetişkinliğe hazırlanması gerektiği ve çocukların yetiştirilmesi sorumluluğu yetişkinlere ait olduğu üzerinde durulmaktadır (Tan, 1994).

Gelişimsel bakış açısının getirdiği kazanımlar çocuk ve çocukluk kavramına çok önemli katkılar yapmış olmasına rağmen günümüz toplumu bilim ve teknolojide ilerledikçe çocukları yalnızlığa iterken çocukluk kavramını da sanal mekânlara hapsetmiştir (Sağlam ve Aral, 2016). Bu durum çocuklar ve yetişkinler arasındaki ilişkiyi zayıflatmıştır.

1.5. Günümüzde Çocuğun Değeri

Tarih boyunca çocuğun değerine bakıldığında Antikçağ (Akyüz, 2012) ve Ortaçağ (Onur, 2005a) çocuğun yetişkin bireylerden farkı görülmemekte ve çocuğun değerine anlaşılmamaktadır. Aries ise, çocuğun değerinin on beş ve on altıncı yüzyıllardan itibaren anlaşılmaya başlandığını ifade etmektedir (Tan, 1989). Günümüzde, ailenin çocuğa verdiği değer modern yaklaşımlardan pozitif yönde etkilenmeye başlamıştır. Günümüzde çocuğa bir birey olarak değer verip onun tüm gelişim alanlarını destekleyerek ona rehberlik edecek birim şeklinde görülmektedir (Tezel Şahin ve Cevher, 2007). Bununla birlikte geleneksel aile yapılarında, fiziksel cezanın çoğunlukla kullanıldığı görülmektedir. Bu tarz aile yapılarında az sayıda ana-babanın çocuk ile konuşarak onu ikna ettiği, sorguladığı, çocuğa doğru ve yanlışı anlattığı, başvurduğu bir yol olarak görülmüştür (Kağıtçıbaşı, 1980; 1994). Çağdaş aile yapılarında ise ana babaların çocuklarında meydana gelen sorunları, onlarla konuşarak ve müsamaha göstererek aşmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu sayede çocuğa verilen değer artmaktadır. Ailenin bir ferdi olarak çocuğa verilen sorumlulukların artmasıyla birlikte çocuk, kendisini ailenin önemli bir parçası olarak

görmekte ve çocuğun gelişiminde olumlu etkiler bırakmaktadır. Geçmiş zamanla karşılaştırıldığında, ana babalar çocuklarıyla bilinçli şekilde iletişim kurmakta ve çocuğa karşı pozitif tutum sergilemektedir. Bununla birlikte sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyinin artmasıyla çocuk eğitiminin ve kişilik oluşumu için verilen önemin arttığı ve çocuğun değeri yükseldiği görülmektedir (Tezel Şahin ve Cevher, 2007). Ailede, çocuğa verilen değer Yenilmez'e (2012) göre iki boyutta incelenmiştir:

Maddi değer: Çocuğun maddi değerinden anlaşılan çalışmaya başladıklarında ücretlerinin bir kısmını ailelerine vermeleri, kardeşlerinin okul masraflarının karşılamaya yardım etmeleri, acil durumlarda para yardımında bulunmaları ve yaşlılıkta ana-babalarına mali destek sağlamaları konularındaki beklentiler çok daha yüksektir (Kağıtçıbaşı, 1994). Çocuğun yaşlılık güvencesi olarak görülmesi, yetişkin olduklarında aileye maddi katkı sağlayacağı düşüncesini yansıtmaktadır (Yenilmez, 2012). Kağıtçıbaşı'na (2009) göre maddi değerler, yararcı değer olarak da adlandırılır. Bu durum daha çok "yaşlılıkta bana baksın" özellikle yaşlılık güvencesi değeri ve erkek çocuk sahibi olmak da yine daha yararcı değer olarak ortaya çıkıyor. Son yıllarda çocuğun maddi yani yararcı değeri oldukça azalmıştır.

Psikolojik değer: Çocuğun aileye maddi katkısı önemli değildir. Çocuğun duygusal bir değeri vardır. Çocuktan sadece duygusal ilgi beklenmektedir (Yenilmez, 2012). Kağıtçıbaşı'na (1994; 2009) göre; Çocuk eğlencelidir, çocuk büyütmek zevklidir, sevecek birisinin olması gibi değerler psikolojik değeri yansıtmaktadır. Son yıllarda çocuğun psikolojik değeri oldukça artmıştır. Çocuğun ana babaya yakın olması beklenmekte ve duygusal bağlılığın devam etmesi yani çocuğun psikolojik değeri önem arz etmektedir. Ana-babaya saygı içinde yetişen çocuğun aileyi terk etmediği, onlardan ayrı bir evde yaşamını devam ettirse bile duygusal ve maddi katkısını ana babasından esirgemediği bilinmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde kırsal kesim, az gelişmiş bölgeler, eğitim düzeyi düşük, çok çocuklu ve erkek çocuğun hakim olduğu aileler maddi değerin; kentler, gelişmiş bölgeler, kız çocuklu aileler ise psikolojik değerin daha fazla olduğu belirtmektedirler.

1.6. Günümüzde Ana Baba Çocuk İlişkisi

Çocuğun, anne ve babasının davranışlarını benimseyebilmesi için, ana-baba-çocuk üçgeni arasında sevgi, saygı ve güven olması gerekmektedir (Yavuzer, 1993). Anne ve baba, çocukların kalbine sevgi, şefkat, saygı ve itaat tohumları ekmelidir. Bütün hareket ve davranışlarında çocuklarına olumlu ve güzel örnek olmalıdır. Çocuklar çok narin ve duyguludur, her şeyden çok çabuk etkilenirler. Onları sevdiğini belirtici bir söz, bir bakış, bir ikram ve ana babanın birbirini sevmesi gibi durumlar çocukların kalbine birer sevgi tohumu ekmektedir (Büyükçınar, 2000). Ana babasının çocuğa dengeli sevgi göstermesi, çocuğun güven duygusunun gelişimini sağlamakta, bu sayede çocuk bireyleri sevmeyi, onlarla ilişki içinde bulunmayı öğrenmektedir (Yenilmez, 2012). İlk üç yıl içinde anne ile olan ilişkilerin engellenmesi, çocuğun kişiliğinde karakteristik bozulmalara sebep olabilmektedir (Yavuzer, 1993).

Anne çocuk arasındaki ilişkisinin en önemli evresi doğum öncesinde başlayıp doğumdan sonraki aylarda devam etmektedir (Yavuzer, 1993). Olumlu anne-çocuk ilişkisi kendi başına psikolojik stresi azaltan bir etkendir (Kağıtçıbaşı, 2009). Yapılan çalışmalar, gebelik sırasında kaygı ve zorlanma içinde olan annelerden doğan çocukların, iki buçuk yıl sonra gözlendiğinde, toplumsal ilişkilerde çekingen olduklarını, oyunlara katılma isteği göstermediklerini, tehlikeler karşısında diğer çocuklardan daha çok kaygı gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Bütün bunlar gebelik sırasında annenin ruh sağlığının ne kadar önem taşıdığını göstermektedir (Yavuzer, 2014).

Bebek doğduktan sonra zamanında ve kucakta beslemek, ona dokunmak, huzursuz olduğu anları yakalamak, alt temizliğine dikkat etmek ve en önemlisi her şeyi sevgiyle yapmak gereklidir (İzgi, 2008). Bebekle anne doğumdan hemen sonraki 2-3 gün içinde birbirlerine uyum sağlayarak beraberliklerinden haz duyarlar (Yavuzer, 1993). Bu durumda annenin çocuğa yakınlık ve ilgi göstermesi etkili faktörlerdir. Yeni doğan bir bebeğin, doğar doğmaz annesini emmek istemesi, onun büyük bir rahatlama, hoşluk ve mutluluk duymasını, çocuğun annesine karşı ilk defa sevgi beslemesini sağlamaktadır. Bu sebepledir ki, anne kucağı bebekler için en sağlıklı

“iklim”, en emniyetli bölgedir (Yalçın, 2011). Ancak beslenme saatleri kendi başına yeterli gelmemektedir (Yavuzer, 1993). Çocuğun banyosu, alt değiştirmesi bile anne çocuk ilişkisine boyut kazandırmaktadır (Yavuzer, 1993). Çocuk doğduktan sonra çevrenin bilincinde değildir. Sadece sıcaklık ve yiyeceğin olumlu etkisini hisseder. Yani anne sıcaktır, anne yiyecektir; anne doygunluk ve güven sağlayan rahatlık durumudur (Fromm, 1994). Bebeğin doğduğunda annesini emmesi, ona olan bağlılığını artırmakta ancak zaman geçtikçe anneyi birey olarak sevmeye başlamaktadır (Klein, 2012).

Etkin ilginin bulunmadığı ortamda sevgi olmaz. Anne çocuğuna ilgi göstermese, yıkamasa, rahatını sağlamasa göstereceği hiçbir kanıtla sevgisinin samimiyetine bizi inandıramaz (Fromm, 1994). Beyazova’nın gözlemlerine göre annelik babalık davranışları içerisinde iyi anne olma, başarılı anne olma davranışı her kültürde büyük ölçüde yemek yedirme ile özleşmektedir. Beyazova’ya göre anneler kendilerini böyle algılamaktadır. Çocuğuna yemek yediremeyen anne kendini başarısız ilan etmektedir. Hatta annelik ölçüsü olarak çocuğun kilosunu ön plana çıkarabilmektedirler. Bu durum köy ve kent arasında farklılık gösterebilmektedir. Köylerde daha çok uslu duran çocuğun annesi iyi anneyken, kentte annelik daha çok çocuğun kilosuna göre değer kazanmaktadır (Yazgan vd., 2009). Sevgi gereksinimi yaşam boyu devam etmekte ve bu gereksinimin devamlı doyurulması gerekmektedir. Çocuğun dış görünüşünün, yeteneklerinin, başarılarının sevgiyle ilişkilendirilmemesi gerekmektedir (Yenilmez, 2012).

Anne sevgisi herhangi bir şarta ihtiyaç duyulmayan, karşılık beklemeden verilen bir sevgi türüdür. Erken dönemlerde bu sevgiden yoksun olmak, çocuk gelişimi için kalıcı olumsuz etkilere sebep olabilmektedir. Anne ile çocuk arasında kurulan güçlü bağ için "duygusal ortak yaşama" terimini kullanılmıştır. Bu kavramın zıddı ise "anne yoksunluğu" şeklinde tanımlanmaktadır. Anne yoksunluğu, herhangi bir sebeple annenin olmadığı gibi, annenin çocukla yeteri kadar duygusal bağ kuramadığı durumlarda da olabilmektedir (Yenilmez, 2012). Çocuğun hayatında annenin yeri nasıl önemliyse babanın da yeri bir o kadar önemli ve yeri doldurulamayacak şekildedir.

Babanın ilk yıllarda çocukla çok az ilişkisi vardır (Fromm, 1994). Ancak doğumdan sonra tıpkı annede olduğu gibi babanın da çocukla duygusal ilişki kurabilmesi için fiziksel temas kurması; bunun için de, çocuğun beslenme ve oyun faaliyetlerinde babanın da etkili olması gerekmektedir (Yavuzer, 1993). Çocuk büyüyüp bağımsızlık duygusu artmaya başladıkça babaya olan bağlılığı gittikçe daha da önem kazanmaya başlamaktadır (Fromm, 1994). Çünkü bir çocuğun gelişimi genel olarak babasının kendisine ilişkin görüşüne uygun biçimde gerçekleşmektedir. (Adler, 2011).

Baba ile çocuk arasındaki bağ birbirine bağlı zincir halkaları gibidir. Halkanın bir zinciri kopunca geride kalan halkalar bir işe yaramamaktadır. Baba ile gençlik dönemindeki çocuğun arasında gelişecek bağ, büyük ölçüde çocuğun okul öncesi yıllarındaki ilişkiye bağlıdır. Bu da bebeklik dönemindeki ilişkiyle sağlanabilir. Bir yerdeki kopukluk tüm halkaların şeklini etkileyecek, belki bağlanması mümkün olacak ama şeklî bozukluklar yaşanacaktır (İzgi, 2008).

Baba sevgisi, anne sevgisine göre daha koşullu kazanılmaktadır (Yenilmez, 2012). Anne, içinden çıktığımız yuvadır, doğadır, topraktır, okyanustur; baba böyle doğal bir yuvayı gösterememektedir. Oysa baba, doğal dünyayı göstermese de insan varlığının öbür kutbudur; düşünceler, insanların yarattığı şeyler, yasa, düzen, disiplin, gezip dolaşma ve serüvenler evrenini göstermektedir. Baba çocuğun öğretmenidir; ona dünyaya açılan yolu gösteren kişidir (Fromm, 1994). Baba, anneden farklı bir rol oynar ama her ikisinin tutumu birbirini tamamlamaktadır. Baba, çocuklarıyla özdeşim kurmakta, zihninde neşelerini paylaşarak, bunun yanında zorlandıklarında onlara yardım ederek ve gelişimlerini hızlandırarak kendi çocukluğunu daha tatmin edici şekilde yenilemektedir (Klein, 2012). Evde ana babanın rollerini yerine getiriyor olmaları, o çocuğun kişilik ve karakter gelişiminde büyük faktöre sahiptir (Güneş, 2013). Yapılan araştırmalara göre baba, çocukların cinsel kimliğini kazanmasında, kişiliğin oluşmasında ve zihinsel gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir (Yenilmez, 2012). Babanın evde çocuklarıyla kaliteli vakit geçirmesi, oturup ruhsal temas kurarak on dakika konuşması çok önemlidir (Güneş, 2013).

Koşula bağlı olan baba sevgisi, hak edilmesi gereken bir sevgidir (Fromm, 1994). Baba sevgisinin özünde söz dinlemenin en büyük erdem olduğu, başkaldırmanınsa en büyük suç olduğu bu suçun cezasının da baba sevgisinin kesilmesi olduğunu belirtilmiştir (Fromm, 1994). Babalarla çocuklar arasındaki mesafe genellikle saygı ve itaat tutumuyla açıklanmaktadır. Babanın çocuğuna yakınlaşmasını engelleyen onun bu iktidar tutumudur (Onur, 2012). Baba yoksunluğu, çocuklarda olumsuz etkilere sebep olmaktadır (Yenilmez, 2012). Baba çocuğuyla küçükken ilgilenmediği için, çocuk da büyüdüğü zaman babasının sözleriyle ilgilenmeyecektir. Baba ile çocuk, birbirlerine yabancı olacaktır (İzgi, 2008).

1.6.1. İşlevsel Olmayan Aile İlişkileri

İşlevsel olmayan aileler; birbirleriyle uyuşamayan, ailenin bir üyesinin devamlı ve sistemli olarak diğer aile üyelerini kötüye kullandığı bir aile biçimidir. Bu tür ailelerde büyüyen çocuklar çoğunlukla bu tarz bir düzenin normal olduğunu zannederler. İşlevsel olmayan aileler için genel algı, bu ailelerin ayrılmak veya boşanmak üzere olduklarıdır. Fakat birçok aile birlikte yaşamaya devam etmektedir. Genelde aile ortamında ana babanın yanlışlarının birbirini tamamlaması sonucunda güçlü evlilik bağları bulunmaktadır (Yenilmez, 2012).

Ana-babaların çocuklarına yönelttikleri tutumlarının esasında kendi çocukluk yıllarındaki ana babalarıyla olan ilişkileri bulunmaktadır. Gerçek anne sevgisinden yoksun olan bireyler, yetişkin yaşamında genelde sert ve geçimsiz olmaktadırlar. Özellikle 0-3 yaş döneminde yaşanan "duygusal yoksunluk" gerek zihni, gerek duygusal ve toplumsal gelişim gerilemesine ve gecikmesine sebep olabilmektedir. Dolayısıyla böyle bir insanın dünyasına sıcak annelik duyguları yerleştirmek oldukça güçtür (Yavuzer, 1993). Bir çocuğun ana babasına en çok muhtaç olduğu, en zayıf ve çaresiz olduğu çocukluk yıllarında, kendisine rehberlik yapmasını beklediği ana babasından duygusal yoksunluk yaşaması halinde, çocuğun kişilik şifrelerini ortaya koymasını beklemek doğru olmaz (Güneş, 2015). Bu durum çocuk için bir yere ait olamama ve güvensizlik duygusuna sebep olmaktadır. Ana babaları tarafından ilgi göremeyen çocuklar, ana babalarının yaşamlarının kendi yaşamlarından daha değerli olduğu duygusuna kapılmaktadırlar. Bu durumla karşılaşan çocuklar saldırgan

davranışlar gösterebilmektedir. Gençlikte okuldan kaçma ve suça karışma durumları görülebilmektedir. Çocuklar eşyalara, arkadaşlarına ve yakın çevresine zarar vermektedirler. Bu durum ileri yaşamlarındaki ilişkileri de etkilemektedir (Yenilmez 2012). Çocukların ailelerinde gördükleri sevgi eksiklikleri, ana babanın ilgisizliği, yokluğu, aile yapısı gibi sebepler çocukların davranış problemlerinin daha da büyümesine ve suça itilmesine, evden kaçmasına, intiharlara sebebiyet verebilmektedir (Özbek, 1982). Özellikle anneden mahrum bırakılma, farklı düzey davranış bozukluklarının sebebidir. Örneğin, "kısmi mahrumiyet" beraberinde endişe, aşırı sevgi gereksinimi, güçlü bir intikam duygusu ve bunlardan doğan suçluluk davranışı bunalımını getirebilir. İç dünyasındaki zorlukları bu tür tepkilerle yanıtlayan çocuğun sinir sisteminde bozukluklar davranış ve karakter yapısında dengesizlikler görülebilir (Yavuzer, 1993). Çocukluk çağlarında yaşanan ilişki azlığı ve sevgi yoksunluğu, bütün yaşam boyunca etkisini sürdürür. Amerikalı psikologlara göre ilk çocukluk dönemlerindeki anne çocuk ilişkilerinde yaşanan büyük bozukluklar yetişkin çağlarda sinirsel ve hatta psikotik bozuklukların ortaya çıkmasına, özellikle depresyon ve şizofreni gibi hastalıklara neden olabilmektedir (Yenibaş, 2018).

Bu tarz çocuklar ailesi tarafından yeterince sevilmediğini, ilgilenilmediğini düşünen çocuklardır. Ancak insan sadece kendi çocuğunu değil, diğer çocukları da sevmelidir. Yapıcı ve Yapıcı (2004), bu konuyla ilgili "kendi çocuğu dışındakileri sevmeyen her insan, kin okyanusuna bir damla daha eklemektedir" demektedir. Sevginin her yaş için önemi tartışılmaz. Çocuğa sevginin gösterilmemesi bazı olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Fakat çocuğun hiç sevgi görmemesi kadar aşırı sevgi görmesinin de aynı şekilde olumsuz etkileri bulunmaktadır (Yenilmez, 2012). Aşırı sevgi gösterilmiş çocuklarda yapacağı davranışlarla ana babasını üzeceği endişesine kapılacakları için onlarla düşünceleri çelişse bile kendi duygu ve düşüncelerini ortaya koymaktan çekinmektedirler. Bu çocuklar daha ilk çocukluk döneminden itibaren ana babalarından sevgi alıyor olsalar da, aldıkları bu sevgi, koşullu sevgidir (Güneş, 2015). Sevgi, karşılık beklenmeden ve şart koyulmadan gösterildiğinde değerlidir. Sevgi kavramı çocuğun kabul edilişini, onu benimseyip şefkat gösterilmesini, ona değer vererek hiç yakınmadan sabırla büyütüp yetiştirmeyi içermektedir (Yenilmez, 2012). Sevgi koşula bağlanmışsa çocuk, ana baba sevgisini

alabilmek için kendi dünyasını yaşamak yerine, onların istediği gibi olmak zorunda kalmaktadır. Ana babanın keyfi yerinde değilse, çocuğun sevgi ihtiyacı hep ötelenmektedir (Güneş, 2015). Aile bireylerine cinsiyet, doğum sırası, ailedeki rol ve yetenekler sebebiyle eşit olmayacak biçimde yaklaşım sergilerler. Normal olmayacak biçimde aşırı kıskançlık göstererek diğer bireylerin davranışlarını denetlemeye çalışırlar (Yenilmez, 2012). Zengin'in (2009) araştırmasına göre ailelerin çocuklarına göstermiş olduğu saygı konusunda "evet saygılılar" diyen çocuklar olsa bile bazı aileler; çocuğun sözünü kesmekte, onu kıyaslamakta, özel alanına müdahale etmekte, etiketlemekte, çocukların farklı olmasına izin vermemektedir. Çocuk ayrı bir dünyadır ve sadece kendisiyle kıyaslanmalıdır (Teber, 2014). Aksi halde çocuklar üzerinde bazı önemli etkileri olmaktadır. Yenilmez (2012), işlevsel olmayan ailelerin çocukların fiziksel, davranışsal, sosyal, özgüven gibi tüm gelişim alanları üzerinde olumsuz etkiye sebep olduğunu belirtmektedir.

Ailenin bazı işlevlerini yerine getirememesinin esas nedeni aile üyelerinin benlik saygısının düşük olması, kendilerine karşı saygısının fazla olmamasıdır. Benlik saygısının az olması da bazı iletişim sorunlarına sebep olmaktadır (Yavuzer, 1993). Çocuklar, kendilerinin anlaşılmadığını düşündüğünde oldukça kızgın olmaktadırlar. (Sarı, 2016a). Bu da çocuğun başka sevgi kaynağı arayışına girmesine sebep olmaktadır. Aile dışı ortamlarda sevgi aramaya düşebilir (Bahadıroğlu, 2010). Sevgi ve şefkatsiz bir çocukluk dönemi yaşayan bireyler, ileride kendi çocuklarına da sevgi, şefkat aktarımı yapamaz veya çocuklarına sevgi gösteremez. Sevgi gösterme isteği bir tür küskünlük ve içerleme şeklinde kendisini gösterebilir. Bu tarz durumlarda sevgi işaretleri son derece ilkel biçimde ortaya konulur. Çocuklarını kendi kendine hissettiği suçluluktan dolayı cezalandırmak isteyebilirler (Yavuzer, 1993).

Ebeveynin çok defa çocuklarını durdurmak için kullandıkları yöntemin sözde masum adı, cezadır. Hâlbuki hiçbir çocuk ceza ile eğitilemez, insan ancak vicdanıyla terbiye olur (Güneş, 2014). Cezanın rahatsız olunan davranışı ortadan kaldırdığı halde çocuğun ceza veren kişiye karşı öfkeli olmasına neden olduğu için çocuğun benlik saygısını zedelemektedir (Yavuzer, 1993). Ceza merkezli ana babalar cezalandırmayı, gözdağı vermeyi, bağırmayı, utandırmayı, şiddeti kullanırlar. Bu

durum çocukların ana baba ile iletişimine zarar verir (Yenilmez, 2012). Çocuğun ceza korkusuyla olması gerektiği gibi davranması ya da bir ödül kazanmak için kendisinden bekleneni sergilemesi kendisi gibi davranamadığını gösterir. Bu durum çocuğun kişilik gelişimini engeller (Güneş, 2015).

Ceza merkezli ailelerin kendi ailesinden gördüğü şekilde davrandıkları görülmektedir. Örneğin, çocukluğunda fiziksel şiddet görmüş olan ebeveynlerin büyüdüklerinde de çocuklarına şiddet uyguladıkları görülmüştür (Öztürk, 2011). Ahioğlu ve Gültekin'in (2009) yapmış olduğu bir çalışmada kendi ailelerinden ceza görerek yetişen bireylerin çocuklarına ceza vermek istemediği, uyguladıkları cezanın etkili olmadığı ancak alternatif bir yöntem bilmedikleri saptanmıştır. Hâlbuki günümüzde hayvan terbiyesinde bile acı çektirerek, ceza vererek terbiye etmek "hayvan hakları ihlali" olarak görülmesine rağmen bireylerin kendi çocuklarına şiddet uygulamaları büyük bir hatadır. Bununla birlikte ceza alan çocukta utanma hissi yok olmakta, vicdan duygusu körelmekte, ezilmişlik duygusu oluşmakta, kontrolsüz öfkeyi körüklemekte, nefret duygusunu beslemekte, çocuğu ikiyüzlü yapmakta, yalana kapı açıp suçluluk duygusunu pekiştirmekte, ceza verene karşı saygınlığı zedelemekte ve negatif davranışlara sebep olmaktadır (Güneş, 2013).

1.7. Ana Baba Tutum ve Davranışları

Aile içi ilişkilerde kızgınlık, sevgi, düş kırıklığı, umutsuzluk, kıskançlık ve sevinç gibi yoğun ve çeşitli duygular yaşanabilmektedir. Bu duyguları zamanında ve yerinde ifade edebilmek asıl önemli olan durumdur. Aynı zamanda tüm duyguların uygun davranışlar ile ifade edilmesi önem taşımaktadır (Tezel, 2004). Çocuğun yaşamla ilgili gerekli bilgi ve becerileri ana babasından öğrenmektedir. Ana babanın çocuğa karşı takındıkları tavır, bebeklik döneminden itibaren çocuk üzerinde derin ve kalıcı izler bırakır. Ana babanın çocuğa gösterdiği dengeli sevgi ve koruma duygusu, çocukta güven duygusunun gelişimi için yardımcı olmaktadır. Çocuk bu sayede insanlarla ilişki kurmayı, onları sevmeyi öğrenmektedir (MEB, 2007). Böylece çocuğun kendini olduğundan farklı göstermeye ihtiyacı olmaz. Benliğinde sıcacık bir güven duygusu çimlenmeye başlar (Güneş, 2015).

Sevgi sadece belirli bir bireye bağlı olmak değildir; bir tutumdur; bireyin sadece bir sevgi objesine değil, tamamıyla dünyaya bağlı olduğunu gösteren bir kişilik bulunmaktadır (Fromm, 1994). Ana babanın çocuklarına gösterdikleri tutum ve davranışların sağlıklı olması çocukların kendisiyle barışık, dengeli, huzurlu ve birbirlerine karşı sevgi ve saygı içinde olmalarına bağlı olmaktadır (Yavuzer, 1993). Duygularını gerektiği gibi ifade edemeyen insanlar ise kendini engellenmiş hisseder ve karşı tarafa da engellenmiş hissiyatını yaşatır (Tezel, 2004).

Çocuk büyüdükçe ana babalar onun daha bilinçli ve kasıtlı davrandığına ve davranışlarını daha çok kontrol edebileceğine inanmaya başlar. Ana babaların kendilerini olumlu ışıkta görme isteği, kendini kötü bir ebeveyn olarak belirtmek istememeleri, ana babaların çocuklarının kişilik özelliklerini yanlış algılamalarına yol açan etmenlerdir. Bu tarz ana babalar gerçekte pek zeki olmayan çocuğu tembellikle suçlayan veya zeki ancak tembel olan çocuğu aptal zannedip onunla ilgili düşük beklentiler geliştiren ana babalar çocuğun kişiliklerine uygun davranmamış olur. Bu durum çocuğun yeteneklerinin ortaya çıkmasını da engellemektedir (Hortaçsu, 1991). Duygusal ve toplumsal etkileşimin fazla olduğu ailelerde yeterli sevgi, ilgi ve güven içinde büyüyen çocuklar, sağlıklı olmaları için gerekli deneyimler yaşamaktadırlar. Bu tür ailelerde, aile bireyleri sorumluluklarının farkında olarak çocukların bağımsız davranışlar sergilemeleri açısından gereken ortam düzenlemeleri gerçekleştirmeleri, onların sağlıklı kişilik yapısına sahip olmasına sebep olmaktadır (MEB, 2007). Çocuklarıyla ilgili çok erken veya geç beklentileri olan ana babalar, aşırı istekleriyle gererek veya bazı girişimlerini engelleyerek beceriksiz ve aşırı bağımlı olarak yetiştirebilirler (Hortaçsu, 1991). Bu bağımlılık hem anneye hem de çocuğa zarar vermektedir; çünkü annenin hayatını kısıtlamaktadır. Anne sürekli bir kaygı içerisinde olmaktadır. Çocuğu ile aşırı ilgilenmekten kendini ve eşini ihmal etmektedir. Çocuğun ise kendi ayakları üstünde durmasını engeller, kendi sorumluluklarını yerine getiremez. Özgür iradesini kullanamaz, öz güveni düşük olmaktadır (Teber, 2014). Ebeveynlerin bu tür davranışları ana baba tutumlarını oluşturur (MEB, 2007).

Ana baba tutumları, çocukların aile ve toplum içindeki yerini belirlemektedir. Ana baba tutumları çocuğun karakter gelişiminin oluşumunda en önemli etkendir. Ana

babalar, çocuğun kişilik gelişiminde önemli rolü olan ilk özdeşim modelidirler (Yenilmez, 2012). Çocuğun bakımında sorumlu olan ana babalar, toplumun bir bireyi olarak yetiştirilen çocuğa, onların istendik davranışlar geliştirmeleri açısından olumlu tutum sergilemeleri gerekmektedir. Tutumlar, öncelikle ailelerin demografik özellik olmak üzere birçok faktör sonucunda meydana gelmekte ya da farklılık göstermektedir (Özyürek, Tezel Şahin, 2005).

Çevresel etkenler ve ana baba tutumları çocukların kişiliklerini şekillendirir (MEB, 2007). Ana babaların çocuklarına karşı olan davranışlarında çocuğun yaşı, sosyo ekonomik düzeyi, çocukların cinsiyeti, aile ve karı-koca ilişkileri oldukça etkilidir (Hortaçsu, 1991). Bireysel özellikler göz önüne alındığında bu yönde eğitilmiş olan çocukların özgüvenli bireyler oldukları görülür. Ana baba tutumları birbirlerini tamamlayarak, birbiriyle çelişmeyecek ve çocukların hayatında aşırı baskı veya çok boşluk oluşturmayacak biçimde düzenlenmelidir (MEB, 2007). Ancak ana babalar çocuklarına karşı zaman zaman baskılı, gevşek ya da koruyucu bir tutum sergileyebilmektedir. Böyle bir ortamda anne ve babanın çocuklarını dinlemeden; aşağılama, suçlama, yargılama gibi kararlar aldıkları gözlenmektedir (Yavuzer, 2004).

Olumsuz ana baba tutumlarından kaynaklı olarak çocuğun kendisini zorla kabul ettirmeye çalışması, anne sevgisinin kararsız olması gibi faktörler; çocuğun duygusal besiden yoksun büyümesine, ana babasının sevgisini kaybetme korkusu içine girmesine ve bunların sonucunda çocukta çeşitli davranış bozuklukları meydana gelmesine neden olabilir (Kayadibi, 2002). Ana babaların mutsuz bir hayata sahip olmalarında kendi çocukluk yılları içinde baskı ve aşırı gevşek şekilde büyümeleri, şimdiki yaşamlarında eşleri ile iletişim kuramamaları, ailenin sosyo-ekonomik koşullarının olumsuz olması ve geç yaşta çocuk sahibi olmaları örnek verilebilir (Yavuzer, 1993).

1.7.1. Demokratik Tutum

Demokratik tutum, ana babanın çocuklarına hoşgörülü davranarak onları desteklemeleri, çocukların isteklerini bazı sınırlamalar koyarak istedikleri şekilde

gerçekleştirme olanağı sağlamalarını gerektirmektedir. Çocuklar kabul, destek ve onay görmek istemektedir. Çocuk kendisini ifade edebildiğinde daha uyum sahibi, mutlu ve sağlıklı olmaktadır (Yenilmez, 2012). Düzen içerisindeki bir aile büyüğün ve küçüğün yeri belli olduğundan büyüklerin küçükleri sevmesi, küçüklerin ise büyükleri sayıp itaat etmesi beklenmektedir. Büyük küçük arasında uyum sağlanmaktadır. Birbirlerine samimi bir şekilde sıkıca bağlı olan bireyler sevgi ve ahenk içinde topluma güzel örnek olmaktadırlar. Bu sayede hem kendi mutlulukları hem de başkalarının mutlulukları için yol göstermektedirler (Büyükçınar, 2000).

Cüceloğlu'na (2015) göre iki tip aile ortamı vardır: destekleyen ve köstekleyen aile ortamı. Çocuğun yapmak istediği davranışlarına, düşüncelerine, duygularına saygı gösteren aile "Destekleyen Aile" ortamı hazırlamış olur. "Köstekleyen Aile" ise çocuğun sınır ve sorumluluklarının farkına varmadığından çocuğun sınır ve sorumluluklarına saygı duymaz. Demokrasi bilinci, yeni yetişen kuşaklara esas olarak ailede kazandırılır (Akyüz, 2013).

Demokratik ortamlarda büyüyen çocuklar girişimci, kendilerine güven duyan, sınırlarını bilen, olgun, özgür, yapıcı, yaratıcı, sosyal, sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişmektedirler. Fakat aşırı demokrat tutumların çocukların tüm alanlarda sınırı olmayan özgürlük içinde olmalarına, istediği her şeyi yapmaları şeklinde anlayış geliştirmelerine sebep olabilir. Demokratik tutum aynı şekilde başka bireylerin özgürlüğüne saygı, dürüst olma ve kimi durumlar için çoğul düşünme davranışının meydana getirilmesini sağlayacak biçimde denge sağlamalıdır (Yenilmez, 2012). Bu denge kabul edilebilir ve kabul edilmez davranışların sınırlarını belirlemelidir. Çocuk bu sınırlar içinde özgür olmalıdır. Çocukta temel güven duygusunun gelişimi için annenin dengeli ve kararlı tutum içerisinde bulunması büyük önem taşımaktadır (Yavuzer, 1993). Güven verici ve destekleyici tutum çocuğa dengeli bir biçimde verildiğinde çocukların olaylara daha çok katılan, kendilerini daha kolay ifade eden ve toplumsal problemlere daha duyarlı yetişkinler olduğu görülmektedir (Yenilmez 2012). Dengeli, duygusal ve toplumsal etkileşimin güçlü olduğu aile ortamında yeterli sevgi ve sevecenlik içinde büyüyen çocukların gelişimleri için gereken tecrübeleri elde ettikleri bilinmektedir (Akyüz, 2013).

1.7.2. Otoriter tutum

Otoriter tutuma sahip ana babalar, "aşırı baskıcı" ana baba olarak da bilinmektedirler. Aşırı baskıcı ve otoriter ana baba tutumu daha çok geleneksel aile yapılarında görünmektedir. Anne, baba ve çocuk arasında kural, emir, yüksek uyum ve itaat beklentisi ilişkilendirilmektedir. Otoriter olmanın doğru olduğunu düşünen ana babalar aynı zamanda çocukları kısıtlamakta ve cezalandırmaktadırlar. Bu tip ana babalar çocuklarından emirlere uymalarını istemektedirler. Çocukların zorlu yaşam koşullarına dayanması için disipline ve aşırı kurallara yer vermektedirler. Ancak kural ve sınırları genelde açıklamamaktadırlar. Çocuklar bu katı disiplin içerisinde kendilerini yaşamın tüm evrelerinde kurallara eleştirmeden uymak durumunda hissetmektedirler. Otoriter tutuma sahip ana babalar, çocukları ile problemleri konuşmaktansa şiddet kullanmaya daha yatkındırlar. (Yenilmez, 2012). Aşırı disiplinli olan ailelerde kişiler robotlaşır, duyguları ölür ve düşünemez hale gelirler. Büyükleri sevdikleri için değil, korktukları için itaat ederler (Büyükçınar, 2000).

Aşırı baskıcı tutumlarla yetişen çocuklar sessiz, uslu, nazik, dürüst ve dikkatli olmasına karşılık küskün, silik, çekingen, başkalarının etkisinde kalabilen aşırı hassas bir yapıya sahip olabilir (Yavuzer, 1993). Bu çocuklar ana babalarının yapmaları gereken her durumu kendilerine söylediklerinden ötürü toplumsal ilişki açısından çok zayıf kalmaktadırlar. Eğer çocuğa ne yapması gerektiği konusundaki istekler çok güçlü olarak iletilirse, çocuk baskıya dayanamaz (Yenilmez, 2012). Bu çocuklar genelde isyankâr tutum ile beraber aşağılık duygusu da geliştirebilirler. Böyle ana babalar çocuklarına sınırlar içinde dahi özgürlük tanımamaktadırlar. Bu sevgisiz ortamda çocukların isteklerini dile getirememesi sorunu çocukta mutsuzluğa, içsel çatışmaya ve sinirli hareketlere sebep olmaktadır (Biberci, 2010).

1.7.3. Aşırı Koruyucu Tutum

Çocuğun hayatının her dönemine dâhil olmak isteyen ana babalardır. Çocuğun bütün problemlerini kendileri çözmeye çalışırlar. Helikopter ana baba olarak da bilinirler (Yenilmez, 2012). Aşırı koruyucu tutum anne çocuk arasındaki ilişkiye zarar vermektedir. Eğer geçmişte çözülmemiş bir çatışma yüzünden anne çocuğuna karşı

suçluluk duyuyorsa çocuğun sevgisine çok fazla ihtiyaç duyup onu kendisine sıkıca bağlamak isteyebilir veya kendini çocuğuna adayıp, onu hayatının merkezine koyabilir (Klein, 2012). Bu tarz ana babalar, çocukların rahatlıkla yapabileceği pek çok şeyi onlar adına yapmaya çalışırlar. Bu tavırlarıyla da çocuklarının yaşayarak öğrenmelerini özellikle sınama yanılma yoluyla öğrenmelerini istemeden engellemiş olurlar (Dökmen, 2006).

Aşırı koruyucu ana babalık çocukta özgüven eksikliğine neden olabileceği gibi çocuğun ihmaline de sebebiyet verebilir. Beyazova'nın ihmalle ilgili yapmış olduğu bir çalışmada annelerin anketin hangi maddelerini ihmal olarak kabul edip etmedikleri araştırılmıştır. Araştırma sonucuna göre ihmaldir diye %90 işaretlenen cümle: "Ali'nin annesi okulda verilen ödevleri yapmaya yardım etmiyor." Şeklindedir. 5 yaş altı okulöncesi eğitim alan annelerin anketine göre ihmal, annenin çocuğuna yardım etmemesi şeklindedir. Aynı şekilde çocukla ilgili karar alınırken çocuğa hiç danışılmaz maddesi de ihmal değil olarak işaretlenmiştir (Yazgan vd., 2009). Bu durum, bazı annelerin aşırı koruyucu tutumları normal olarak karşılayıp ihmal olarak görmediğini gösteriyor.

Aşırı koruyucu tutum, ana babanın çocukla olan ilişkisinden ziyade anne çocuk ilişkisinde rastlanmaktadır. Aşırı koruyucu tutum içindeki anne, çocuğuna güvenmeyerek kendi başına bir iş yapmasına müsaade etmemektedir. Aşırı koruyucu tutum ile yetişen çocuklar öz bakımlarından sosyal ilişkilerine kadar anne ve babalarının destek olmalarını beklerler. Öz güvenleri az gelişen, diğer bireylerle ilişki kurmakta zorluk çeken ve çözebileceği halde problemlerini çözemeyen birey haline gelirler. Bazı durumlarda da aksi hareketlerde bulunabilirler. Koruyucu yaklaşım aynı zamanda çocuğun psikososyal gelişimini olumsuz etkileyen tutumlardandır (Yenilmez, 2012). Aşırı korumacı ana babalar çocuğunun diğer bireylere bağımlı hale gelmesine sebep olabilir (Biberci, 2010). Annenin aşırı koruyucu tutumu, çocuğun görev bilincinde olmasını engelleyerek sosyal ilişkilerinde, okul başarısında yetersizlik yaşamasına neden olmaktadır (Yavuzer, 1993). Kontrolsüz aşırı ilgi çocuğu baskı altına alıp pısırıklaştırır, güvensiz yapar; kimliksiz ve kişiliksiz hale getirir. Zamanla çocuk baskıdan kurtulmak için kendini ispatlamaya çalışır; kendinden küçük kardeşine fiziki güç uygular, annesine isyan

eder. Bunlarla yatışmadığı durumda evden kaçmayı dahi deneyebilir (Bahadıroğlu, 2010).

Psikolojik kontrol ise önemli yönlendirmeler içeren çocuğun istenmeyen davranışlarını kontrol etmek ve düzenlemek amacıyla yapılan davranışlardır. Bu sana hiç yakıştı mı? Tarzında yönlendirici cümleler, sevgiyi geri çekmek ya da geri çekmekle tehdit etmek, "Artık annen/baban olmayacağım" demek, karşılaştırma yapmak çok önemli psikolojik kontrol alt boyutudur. Ancak Batı alan yazınıyla karşılaştırıldığında, korumada bahsedilen şey kültürler arası farklılaşmadır (Sümer, 2009).

Yapılan araştırmalara göre, ebeveyn tutumlarının sosyo-kültürel yapı ile ilişkili olduğu, çocuk yetiştirme stillerinin, yerel ve kültürel özelliklere bağlı olarak farklılık gösterdiği görülmektedir (Yavuzer, 2004). Örneğin bir araştırmaya göre Japon ergenler, gevşek ana baba denetimi gördüklerinde kendilerini reddedilmiş hissediyorlar, çünkü bu durumda ana babalarının kendileriyle ilgilenmediğini düşünüyorlar. Sıkı denetim Batı'da sevgi eksikliği olarak görülürken Doğu kültüründe herhangi bir olumsuz sonuca yol açmamaktadır (Trommsdorf, 1986'dan aktaran Kağıtçıbaşı, 2012).

1.7.4. İzin Verici Tutum

İzin verici tutum; demokratik tutuma benzer şekilde ailede sıcak ilgi ve kabul bulunmaktadır. Bununla birlikte çocuğu gerektiğinde sınırlandırma veya denetlemede gevşek davranılmaktadır. İzin verici ailelerde yetişen çocukların stresle başa çıkma, kendini düzenleme, duygularını kontrol etme ve sorumluluk alma gibi konularda problem yaşadıkları görülmüştür (Sümer, Gündoğdu Aktürk ve Helvacı, 2010).

İzin verici tutumda, ana babalar aşırı kabul edici bir yaklaşımla çocuğu yetiştirmektedirler. Bu sebeple bu tutumu kabullenen ana babaların çocuk üzerindeki denetimleri düşüktür. Çocuğa aşırı derecede özgürlük veren izin verici tutuma sahip ana babalar, çocuğun her konuda kararlarını kendilerinin vermesini sınırlandırmazlar. Bu tutum ihmal derecesinde hoşgörüye sebep olmaktadır. Bu süreç içinde çocuk, aile

içinde tek öncelik sahibi bireydir. Aile bireyleri çocuğun istek ve arzuları neticesinde hareket etmektedirler. Bu şekilde yetişen çocuklar ileriki yaşlarda sosyal becerilerde sorunlar yaşamakta ve uyum sağlamakta zorluk çekmektedirler. Aynı zamanda eğitim öğretim hayatında karşısına gelen kurallarda hayal kırıklığına uğramakta, dürtülerini kontrol edememekte ve bağımlı bir birey olmaktadırlar (Aksoy, Kılıç ve Kahraman, 2009).

1.8. İlgili Araştırmalar

Araştırma konusuna bağlı olarak geçmişten bugüne yapılan çalışmalar incelendiğinde; Kağıtçıbaşı (1980; 1991), çocuğun değeriyle ilgili kapsamlı araştırmalarda bulunmuş ve çalışmalarında çocuğa verilen değer üzerinde temel bilgilere yer verdikten sonra çocuğa verilen değeri ekonomik, toplumsal, psikolojik vb. etkenleri göz önüne alarak değerlendirmiştir. Aile içi ilişkilerde çocuğun yeri, aile dinamiğini belirlemektedir. Bunun için bilhassa ana baba tarafından çocuğa verilen değer ve çocuktan beklentiler, ailenin işlerliğini aktaran önemli bir veridir. Aile kültürü; aile içi etkileşim ve iletişim vurgulanarak sosyal gelişme çerçevesinde incelenmiştir. Türkiye'nin sosyal gelişme süreci içerisinde olduğundan, bu durumdan da aile kültürünün doğrudan etkilendiğinden bahsetmiştir. Çocuğa verilen değer, sosyoekonomik etkiler sebebiyle bireylerin algı ve değerlerini etkilemekte ve bu durum aile içi ilişkilere yansımaktadır. Çocuğa verilen değer, sosyo-ekonomik gelişim ve eğitim ile beraber, ekonomik niteliğini kaybetmektedir. Buna göre çocuk sayısının azlığı ya da çokluğu, çocuğa verilen ekonomik değere bağlı kalmaktadır. Bu değişim süreciyle birlikte çocuğa atfedilen ekonomik değerin azalıp psikolojik değerin artmasıyla birlikte çocuk sayısının da azaldığı belirtilmiştir. Aynı zamanda ana baba çocuk ilişkisi geleneksel ailelerde maddi fayda ve yaşlılıkta ana babaya bakım üzerinde yoğunlaşmışken günümüzde bu ilişkide maddi kaygı bulunmamakta ve çocuğun ana babaya yakın olması gerekmektedir. Dolayısıyla maddi fayda nedeniyle erkek çocuklara gösterilen hassasiyet azalmaktadır. Tezel'in (2004) çalışmasında ise aile içi iletişimle ilgili bir çalışma yürütmüş ve çalışmaya göre ebeveynlerin birbirlerine ve özellikle ailenin çocuklarına karşı öz saygıyı geliştirici ifadeler kullanmaları konusunda bilinçlendirilmeleri gerektiği belirtilmiştir. Çocukları birçok yönden geliştirmek isteyen ebeveynin kullanılan dil, duyguların

paylaşımı, önyargıların kırılması, çatışmaların azaltılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Demirutku'nun (2007) "Çocuk Yetiştirme Tarzları, Değerlerin İçselleştirilmesi ve Benlik Kavramı" adlı tez çalışmasına bakıldığında ana babalık boyutlarının, ana baba değerleri ile ana baba-çocuk değer benzeşimi arasındaki aracılık etkileri ile birlikte, değerler, değer öncelikleri, ebeveyn-çocuk değer benzeşimi ve benlik değerlendirmeleri arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Araştırma sonucunda annelerin ve babaların değer aktarımında önemli rolleri olduğu, bu rolün özellikle ana babalık tarzları aracılığıyla ifade edildiği, bu tarzların sosyalleştirme ve akranlardan algılanan değer önemleri ile etkileşerek değer benzeşimini yordayabileceği görülmektedir.

Eser'in (2016) çalışmasında ise değişen kültür ve aile yapılarına göre çocuğa yüklenen değerin incelenmesi, aile yapısındaki kültürel değişmelerle birlikte, çocuğa doğrudan yansıyan etkenlerin ve çocuğa yüklenen değerlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda Kuzey Kıbrıs'ta ailede çocuğun sosyal ve psikolojik değerinin anlamlı olarak yüksek görüldüğü, ailenin eğitim durumu ve maddi durumunun etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tezel Şahin ve Cevher'in (2007) yapmış olduğu çalışmada Türk toplumunda aile-çocuk ilişkilerine değinmişlerdir. Aile yapısındaki değişimle birlikte, aile-çocuk ilişkileri ve ana babanın çocuk yetiştirme tutumlarında da geçmişten günümüze farklılıklar olduğundan, çocuğun her yönüyle en iyi biçimde yetiştirilmeye özen gösterilmesi gerektiğinden, bunların ana babaların en büyük sorumluluğu olduğundan bahsetmektedir. Çalışmada, değişen toplum süreci içerisinde aile-çocuk ilişkileri ve ana babanın çocuk yetiştirme tutumlarının çocuklar üzerindeki etkilerine ilişkin sağlıklı bireylerin sağlıklı aileleri, sağlıklı ailelerin de sağlıklı toplumları oluşturabileceği gerçeği vurgulanmıştır.

Dursun'un (2010) çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle ana baba tutumları arasındaki ilişki belirlenmiş ve aileye ait değişkenler açısından çocuklardaki davranış problemleri ve ana baba tutumları

incelenmiştir. Araştırma sonucunda genç anne ve babaların aşırı koruyucu ve sıkı disiplinli tutumlarının yüksek olduğu, ana babaların eğitim düzeyleri yükseldikçe aşırı kontrol, sıkı disiplin tutumlarının ve aile içi geçimsizliğin azaldığı saptanmıştır. Ünal Güçlü'nün (2015) çalışmasında ise farklı ana baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki 5-6 yaş grubu çocukların davranışlarına olan etkisini tespit etmek amacıyla çalışma yapılmıştır. Araştırmada baskıcı, ilgisiz, koruyucu aile tutumlarının çocuk davranışlarına belirgin bir etkisinin olmadığı saptanmıştır. Fakat demokratik aile tutumunun çocuk davranış ile ters yönde bir ilişkisi olduğu belirlenmiştir.

Ailenin tutumunun çocuklar üzerindeki etkileri ilgili araştırmalarda görülmüştür. Özellikle çocuğun ana-babası tarafından sürekli eleştirilip, aşağılanması ve çocuğa sevgi gösterilmemesi gibi ana baba tutumları çocuk istismar ve ihmalini etkileyen önemli sebeplerdendir (Keser, Odabaş ve Elibüyük, 2010). Birinci sınıfa (14 yaş) giden çocukların %17'si, dördüncü sınıfa (18 yaş) giden çocukların ise %25'i aileleri tarafından yeterince sevilmeme ya da sevilmeme duygusuyla karşılaşmışlardır. Bununla birlikte duygusal istismarın kızlarda, fiziksel istismarın ise duygusal istismar yaşayanlarda ve ana-babalarının sevgisini yeterli görmeyenlerde daha yüksek olduğu saptanmıştır (Aberle vd., 2007). Yapılan bir diğer araştırma sonucuna göre çocuğun eğitimi ve çocuklarının şımarmaması için annelerin genellikle çocuklarına sevdiklerini belli etmeme, sevdiklerini söylememe, bağırma, tehdit etme, odaya kapatma gibi davranışları gerekli görebilmektedirler ve araştırmaya dâhil edilen annelerin çoğunun çocuklarını duygusal olarak istismar/ihmal ettikleri belirlenmiştir (Karasu ve Bilgen, 2017).

Çocuk sevgisiyle ilgili araştırmalar incelendiğinde; Gelbal ve Duyan (2010) ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin bazı sosyo-demografik ve mesleki özelliklerine göre çocuk sevme özelliklerini karşılaştırma ile ilişkili bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin cinsiyetlerine ve sahip oldukları çocuk sayılarına göre çocuk sevme düzeylerinde farklılık saptanmazken, 40-50 yaş grubunda olan, evli, çocuk sahibi olan ve sınıf öğretmenlerinin çocuk sevme puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Erdem ve Duyan'ın (2011) çalışmasında çocuk servislerinde görev yapan hemşirelerin çocukları sevme durumları belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda çocuk hemşirelerinin çocuk sevme durumlarının yüksek olduğu, bu durumun medeni durum, iş yeri değiştirme sıklığı, günlük hizmet verilen çocuk sayısı, çocuk oyunlarını bilme ve çocuk haberlerini izleme durumundan etkilendiği belirlenmiştir.

Kuyucu, Şahin ve Kapıcıoğlu'nun (2013) yapmış olduğu metaforik bir araştırmaya göre; bir öğretmenin; "Çocuk sevgi gibidir çünkü sevgi karşılık beklemeden sevmektir. Nafile bir nefret bile sevgiden gelir. Çocuğa kızarsın ama sevgiden, bir yerine en ufak bir zarar gelmesin diye, korkudandır. Her yıl bir yığın çocuk gelir ve senenin sonunda hepsini kendi evladın gibi seversin sadece çocuk olduğu için amaçsız saf bir sevgi." olarak koşulsuz sevginin önemini açıkladığı görülmüştür.

Durmuşoğlu Saltalı ve Erbay'ın (2013) çalışmasında çalışmanın amacı, okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme davranışının konuşma, dinleme ve empati becerilerini açıklama gücü incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme durumları çocuklarla iletişimlerinde konuşma, dinleme ve empati becerilerinin anlamlı bir yordayıcısıdır. Ayrıca çocuk seven öğretmenlerin çocuklarla iletişimlerinde konuşma, dinleme ve empati becerileri dikkate alınmaktadır.

Uğurlu (2013) bir araştırmasında ilköğretim okullarında öğretmenlerin iletişim becerileri ile empatik eğilimlerinin çocuk sevme düzeylerine etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin iletişim becerileri ile empatik eğilimlerinin çocuk sevme düzeylerini etkilediği, iletişim becerileri ile empatik eğilimlerin birlikte bu etkiyi biraz daha artırdığı saptanmıştır.

Yazıcı'nın (2013) çalışmasında okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk sevme eğilimlerini incelemek amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk sevme eğilimlerinin cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık içerdiği görülmüştür.

Dereli İman'ın (2014) yapmış olduğu bir çalışmada okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk sevgisinin ve öğretmenlik mesleğine ilişkin motivasyonlarının özlük niteliklerine göre ilişkisi ve öğretmen adaylarının çocuk sevgisinin öğretmenlik

mesleğiyle ilgili motivasyonları açıklama gücü incelenmiştir. Çalışmada, öğrencilerin çocuk sevme puanları yüksek düzeyde bulunmuştur. Öğrencilerin çocuk sevme, öğretmenlik mesleğine ilişkin motivasyonları cinsiyete, akademik başarıya ve ailenin gelir durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Ayrıca öğrencilerin çocuk sevme puanları öğrenme motivasyonları puanlarını anlamlı düzeyde yordamaktadır.

Ercan'ın (2014) çalışmasında öğretmenlerin çocuk sevgisini betimlemek, çocuk sevgisi ile demografik değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonunda öğretmenlerin cinsiyeti ve branşı ile çocuk sevgisi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin yaşı, medeni durumu, çocuk sayısı ve mesleki deneyimi ile çocuk sevgisi puanları arasında ise anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Kara (2014), araştırmasında hemşirelerin çocukları sevme ile iletişim becerileri arasındaki etkileşimi değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda hemşirelerin iletişim becerileri ve çocuk sevme puanı ile medeni durum, öğrenim durumu, çocuk sahibi olma, çalışma yılı, çalışma şekli, aylık nöbet sayısı, çocuk servisinde çalışma durumu, çocuk servisinde çalışma süresi arasında anlamlı olmadığı; yaş, mesleği isteyerek yapma, haftalık çalışma saati arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır.

Kabaklı Çimen'e (2015) göre eğitim fakültesi öğrencilerinin çocuk sevme eğilimleri incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre kadın öğrenciler, daha önce çocuk bakan öğrencilerin ve çocuklarla oynayan öğrencilerin çocukluk dönemi çok iyi, iyi ve orta geçen öğrencilerin, ileride çocuk sahibi olmak isteyen öğrencilerin, çekirdek aileye sahip olan öğrencilerin ve okul öncesi öğretmenliği bölümü öğrencilerinin çocukları daha çok sevdiği görülmektedir.

Kaynak ve diğerlerinin (2015) yapmış olduğu bir araştırmada okul öncesi öğretmen adaylarının benlik saygıları ile çocuk sevme düzeyleri arasındaki ilişkiyi açıklamak amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyet ve öğrenim görülen sınıfın çocuk sevme durumu ve benlik saygısı üzerinde anlamlı ilişki olduğu, bununla birlikte benlik saygısı ile çocuk sevme arasında pozitif yönde orta düzeyde ilişki saptanmıştır.

Çay (2015); Çay ve Şanal (2016) ise öğretmen ve öğretmen adaylarının çocuk sevme durumlarını incelemiştir. Araştırma sonunda kız öğretmen adaylarının çocuk sevme düzeylerinin erkek öğretmen adaylarından daha yüksek olduğu, öğretmenlerin cinsiyetlerine göre çocuk sevme durumlarının farklılaşmadığı saptanmıştır. 46 yaş ve üstü öğretmenlerin çocuk sevme düzeylerinin genç öğretmenlerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çocuk kitabı okuyan ve çocuk haberlerini takip eden öğretmen ve öğretmen adaylarının çocuk sevme düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Sarı'nın (2016b) çalışmasında okul öncesi öğretmenlerin çocuk sevgisi ve mesleki benlik saygısı ile profesyonellik değişkenlerinden mesleki kıdem, eğitim durumu, hizmet içi eğitimlere katılma sıklığı, kurumu haricinde (dernekler, topluluklar vs. tarafından) sunulan eğitimlere katılma sıklığı, düzenli makale/dergi okuma sıklığı, yaş, çalıştığı kurum tipi ve ortalama gelir açısından farklılaşmaları araştırılmıştır. Araştırma sonucunda okul öncesi öğretmenlerin; çocuk sevme davranışı, mesleki kıdem ve kurum haricinde sunulan eğitimlere katılma sıklığı, yaş aralığı, kurum tipi ve ortalama gelir puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı, eğitim durumu, kurum tarafından sunulan eğitimlere katılma sıklığı ve düzenli makale/dergi okuma davranışı puan ortalamaları arasında anlamlı farklılığın olduğu saptanmıştır.

Ceylan'a (2017) göre okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri ile iletişim becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda öğretmenlerin çocuk sevme düzeylerinin artmasının iletişim becerilerinde de artışa sebep olduğu görülmektedir. Öğretmenin çocuğa değer vermesi ve bu değeri etkili iletişim becerileriyle çocuğa hissettirmesi, eğitim-öğretimde başarıyı artırmakta; öğretmen ve çocuk arasındaki bağları kuvvetlendirmektedir.

Kağıtçıbaşı, Ataca, Önder Erol ve Aloğlu'na (2017) göre de çocuk sevme durumu daha çok bireylerin duygusal (psikolojik) değerini ele almaktadır. Çocuğun psikolojik değeri, çocuk sahibi olmanın mutluluk, keyif, ebeveyne arkadaş olma, gurur gibi psikolojik faydaları ve ebeveynlerin çocuk sahibi olmakla elde ettikleri başarma duygusuyla ilişkilidir.

Türk, Kardaş Özdemir ve Kerimoğlu Yıldız'ın (2017) çalışmasında ilk ve ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çocuk sevme düzeylerini belirlemek; cinsiyetin çocuk sevme durumları açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Cinsiyet açısından kadın veya erkek öğretmen olmanın çocuk sevme durumları açısından anlamlı bir farka neden olmadığı görülmektedir. Yaş grupları açısından yaşın arttıkça çocuk sevme durumlarının da arttığı, evli ve çocuk sahibi öğretmenlerin de bekâr öğretmenlere göre çocuk sevme puanlarının daha yüksek olduğu ve bu farkların anlamlı olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte mesleğini severek yapan öğretmenlerin çocuk sevme puanlarının daha yüksek olduğu ve aralarındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir.

İlgili araştırmalar incelendiğinde çocuk sevgisiyle ilişkili olarak genelde öğretmenlerin, öğretmen adaylarının ve çocuk servisinde çalışan hemşirelerin çocuk sevgi düzeylerinin incelendiği görülmüştür. Çocuğun değeriyle ilgili çalışmalarda ise çocuğun değerinin ekonomik, toplumsal, psikolojik vb. etkenlerle ilişkili olduğu belirlenmiştir. Alan yazındaki ana baba tutumlarıyla ilgili çalışmalarda ana baba tutumlarının çocukların davranışları, ihmal ve istismarı üzerindeki yordayıcılığı ele alındığı saptanmıştır. Ana babaların çocuk sevgileri ile ilgili çalışmalar alan yazında tarandığında ise ana babaların çocuklarına yönelik tutumlarının ve demografik değişkenlerinin çocuklarına olan sevgilerini yordayıcı doğrudan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Yapılan bu çalışmanın bu anlamda araştırmacılara ışık tutacağı, alan yazına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

1.9. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, ana babaların çocuklarına sevgilerini destekleyen davranışsal etmenlerin ana babaların tutumu, çocuğun cinsiyeti, anne ya da baba olma durumu, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzeyi ve yaşamın çoğunun geçtiği yer değişkenleri ile birlikte incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.10. Araştırmanın Önemi

Sevgi kavramı; bireylerin doğdukları günden itibaren yaşamlarının birçok yerinde karşısına çıkan ve belki de hayat boyunca en çok kullandığı kelimelerden biridir. İçgüdüsel olarak değil de bilinçli olarak meydana gelmiş sevginin içeriğini, nedenlerini, koşullarını anlamaya çalışarak incelemek gerekmektedir. Sevgi, aile temelli öğrenilen bir kavramdır. Çocuklar, ailelerinden aldıkları sevgiyle gelişim dönemlerini başarıyla atlatabilmektedir. Anne ve babalar gerek başka çocuklara gerekse kendi çocuklarına olan sevgilerini çeşitli yollarla göstermektedirler. Ana babaların çocuklarını sevdiklerini söylemelerine karşın onlara karşı gösterdikleri tutum ve davranışlar, gelecek yaşamlarına yönelik çocuklarına gösterdikleri tavırlar farklı olabilmektedir. Yaşanılan çevre gözlemlendiğinde bazı bireylerin sevgi anlayışları dokunarak, bazı bireylerin sadece dillendirerek olduğu, bazı bireylerin ise karşısındaki bireylere sevgilerini somut olarak göstermediği ancak sevgisini hissettirdiği görülmektedir. Bazı aileler çocuklarını sevdikleri için onların her dediğini yapması gerektiğini savunurken bazı ailelerse çocuğun kendi istekleri dışına çıkmaması gerektiğini söylemektedir. Buna karşılık kimi aileler çocuklarını her türlü çevresel etkenden korumaya çalışırken kimi ailelerse demokrat bir ana baba tutumu sergilemektedir. Farklı ana baba tutumları sonucunda da çocukların kişilik gelişimlerinde farklılıklar oluşabilmektedir (Dursun, 2010; Ünal Güçlü, 2015). Böyle bir durumda çocuğa sadece sevdiğini ifade etmek bir anlam ifade etmemekte, aynı zamanda bilişsel ve davranışsal olarak da sevgiyi çocuğa hissettirmek gerekmektedir. Anne ve babaların çocukları yetiştirme tarzları incelendiğinde çocuklara verdikleri değer, onların çocuklarına karşı sevgi anlayışları merak konusu olmaktadır. Bunun için de çocuk sevgisi tanımının bilinmesi, bu konuyla ilgili uygulamaların neler olduğu öğrenilmesi ve çocuk sevgisi kavramının diğer değişkenlerle ilişkisinin incelenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte ana babaların da çocuk sevme durumlarını bilmelerinin kendilerini değerlendirerek çocuklarını daha bilinçli şekilde yetiştirmelerine neden olarak gelecek neslin de sağlıklı bir gelişim göstermesine yarar sağlayacaktır. Bu sebeplerden dolayı ana babaların çocuklarına yönelik sevgilerini destekleyen düşünceleri ve bu düşünceleri destekleyen davranışları bilmek konunun önemini daha iyi açıklamaktadır.

1.11. Araştırma Soruları

Araştırmanın problemini, katılımcıların çocuğa yakınlık düzeyi, ana babanın yaşamının çoğunu geçirdiği yer, sahip oldukları çocuk sayısı, formu doldurduğu çocuğun yaşı, cinsiyeti, kendisinin ve eşinin eğitim durumu, ortalama aylık geliri ve ana baba tutumunun ana babaların çocuklarına olan sevgilerini ne düzeyde yordadığı sorusu oluşturmaktadır. Bu araştırmada yanıtı aranan sorular aşağıdaki gibidir:

1. Ana babaların çocuk sevme ölçeği sonuçlarına göre çocuk sevme düzeyleri nedir?

2. Katılımcıların çocuğa yakınlık düzeyi ve çocuğun cinsiyeti ile ana babaların çocuk sevme düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

3. Ana baba ve aileye ait demografik özellikler (sahip oldukları çocuk sayısı, kendisinin eğitim durumu, yaşamının çoğunu geçirdiği yer, ortalama aylık geliri) ile ana babaların çocuk sevme düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?

4. Ana baba tutumları ve araştırmaya dâhil edilen demografik değişkenler, birlikte ana babaların çocuk sevme düzeylerini ne düzeyde yordamaktadır?

5. Ana babaların çocuklarına olan sevgi düzeylerini yordayan en önemli değişken nedir?

6. Ana babaların çocuk sevme ölçeği kapsamında yer alan özelliklere yönelik günlük yaşamdaki uygulamaları ve bunlara yönelik görüşleri nelerdir?

1.12. Araştırmanın Kapsam ve Sınırları

Araştırmanın çalışma grubunu, 2-6 yaş arasındaki okulöncesi çocukların anne ve babaları oluşturmaktadır.

Yapılan çalışma 2-6 yaş aralığında çocuğu olan anne ve babalarla sınırlandırılmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma ana babaların çocuklarına yönelik sevgilerini destekleyen bilişsel ve davranışsal etmenlerin ana baba tutumu, sosyoekonomik düzey, eğitim düzeyi, ailedeki çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti, yaşamın çoğunun geçtiği yer, veri toplanan bireylerin çocuğa yakınlık durumu değişkenleri yoluyla yordanmasını amaçlayan karma araştırma modeline uygun bir araştırmadır. Bu çalışmada nicel ve nitel verilerin aynı zamanda ve birbirlerini destekler nitelikte elde edildiği çeşitleme desen temel alınmıştır. Çeşitleme deseni, nicel ve nitel verilerin araştırma amacıyla bağlantılı olarak birlikte toplanıp birlikte değerlendirilmesi ve böylelikle araştırmanın daha geçerli ve güvenilir bir zemine oturtulmasını sağlamaktadır. Çünkü bu desen aracılığıyla nicel ve nitel yöntemlerin zayıf yanlarının karşılıklı olarak tamamlanması mümkün olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmanın ana babanın çocuğuna sevgisini destekleyen bilişsel ve davranışsal etmenleri incelemek amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli iki veya daha fazla sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2014). Bu desen, araştırmanın nicel kısmında elde edilen verileri zenginleştirmek ve araştırma amacıyla ilgili daha bütüncül ve derinliğine bir bakış açısı sağlayabilmek amacıyla kullanılmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın nicel bölümündeki çalışma grubunu 2-6 yaş arası çocukları olan 169 ana baba, nitel bölümündeki çalışma grubunu ise anket formunu dolduran 15 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırma için ölçek yazarlarından onay alınmıştır. Araştırma sürecinde anket formları oluşturulmuş ve tüm katılımcılara araştırmacı tarafından ulaştırılmış ve veriler toplanmıştır. Araştırmada yer alan ana babaların çeşitli değişkenlere ait frekans ve yüzde değerlerinin dağılımları Tablo 2.1'de gösterilmektedir.

Tablo 2.1. Araştırmanın nicel kısmındaki verilerin elde edildiği örneklemin özellikleri

Değişkenler	Kategoriler	*n*	%
Çocuğa Yakınlık	1. Anne	150	89
	2. Baba	19	11
Çocuğun Cinsiyeti	1. Erkek	82	48
	2. Kız	87	52
Çocuğun Sayısı	1. 1	71	42
	2. 2	69	41
	3. 3 ve fazlası	29	17
Eğitim Durumu	1. İlköğretim	17	10
	2. Lise	38	23
	3. Üniversite	92	54
	4. Lisansüstü	22	13
Yaşamın Çoğu	1. Büyükşehir	35	21
	2. İl	106	63
	3. İlçe	28	16
Ortalama Aylık Gelir	1. 1808 TL ve altı	37	22
	3. 1809-5616 TL	77	46
	4. 5617 TL ve üzeri	55	32
Toplam (*N*)		169	100

Tablo 2.1'e bakıldığında araştırma örneklemi içindeki ana babaların % 89'unun çocuğa yakınlığının anne, %11'inin ise baba olduğu görülmektedir. Ana babaların çocuklarının %48'i erkek, %52'si kız çocuğa sahiptir. Ana babaların %42'si 1, %41'i 2,%14'ü 3 ve %2'si ise 4 ve üzeri çocuğa sahiptir. Ana babalar eğitim durumları açısından incelendiğinde ise %10'u ilköğretim, %23'ü lise, %54'ü üniversite ve %13'ü lisansüstü eğitim düzeyine sahiptirler. Ana babalar yaşamlarının çoğunu %21'i büyük şehirde, %63'ü ilde ve %16'sı ilçede geçirmiştir. Son olarak ana babaların ortalama aylık gelirleri incelendiğinde %3'ünün 1404 TL ve altı, %19'unun 1405-2808 TL arası, %45'inin 2809-5616 TL arası ve %32'sinin 5617 TL ve üzeri maaş aldıkları saptanmıştır.

Araştırmanın nitel kısmına bakıldığında görüşme yapılacak katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örneklemesi temel alınmıştır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016). Buna göre ölçeği dolduran katılımcılardan, nicel verilerin elde edildiği grupla benzer özellikleri olan 15 gönüllü katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan katılımcıların

çeşitli değişkenlere ait frekans ve yüzde değerlerinin dağılımları Tablo 2.2'de sunulmuştur.

Tablo 2.2. Araştırmanın nitel kısmındaki verilerin elde edildiği çalışma grubunun özellikleri

Değişkenler	Kategoriler	*n*	%
Çocuğa Yakınlık	1. Anne	15	100
Çocuğun Cinsiyeti	1. Erkek	6	40
	2. Kız	9	60
Çocuğun Sayısı	1. 1	8	53
	2. 2	7	47
Eğitim Durumu	1. İlköğretim	2	13
	3. Lise	4	27
	4. Üniversite	8	53
	5. Lisansüstü	1	7
Yaşamın Çoğu	1. Büyükşehir	3	20
	2. İl	8	53
	3. İlçe	4	27
Ortalama Aylık Gelir	1. 1809-5616 TL	12	80
	2. 5617 TL ve üzeri	3	20
Toplam (*N*)		15	100

Nitel araştırma bulguları incelendiğinde katılımcıların tamamının anneden oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların 2-6 yaş aralığındaki çocuklarının %40'ı erkek, %60'ı kız çocuktan oluşmaktadır. Katılımcıların %53'ünün tek, %47'sinin iki çocuğu olduğu saptanmıştır. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında yaklaşık yarısının (%53) üniversite, %27'sinin lise, %13'ünün ilköğretim ve %7'sinin lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaşamlarının çoğunun %53'ünün ilde, %27'sinin ilçede ve %20'sinin büyükşehirde geçirdiği bilinmektedir. Katılımcıların ortalama gelirleri incelendiğinde ise %80'inin 1809-5616 TL arası ortalama aylık gelire sahip olduğu, %20'sinin ise 5617 TL ve üzeri ortalama aylık gelire sahip olduğu görülmektedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında 2-6 yaş aralığında çocuğu olan ana babaların çocuklarına yönelik sevgilerini destekleyen davranışları incelemek amacıyla "Barnett Çocuk Sevme Ölçeği", "Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)" ve "Bilgi Formu"

kullanılmıştır. Bu ölçeğe ek olarak ana babaların çocuklarına sağladıkları ve onların eğitim ve gelişimlerini destekleyen sosyal kapitallerin sorgulanacağı bir görüşme formu da kullanılmıştır.

2.3.1. Barnett Çocuk Sevme Ölçeği

Barnett ve Sinisi (1990) tarafından bireylerin çocuklara yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Türkiye için geçerlik ve güvenirlik çalışması Duyan ve Gelbal (2008) tarafından yapılmıştır. Madde toplam puan korelasyonları 0.44 ile 0.78 arasında değişmektedir. Geçerlik için madde faktör yükleri .49 ile .84 arasındadır. Özgün ölçeğin aksine uyarlanan Barnett Çocuk Sevme Ölçeği'nin tek boyutlu olduğu görülmektedir. Meydana gelen tek boyutlu yeni yapı, toplam varyansın % 51.83'ünü açıklamaktadır. Ölçekte 14 madde bulunmakta ve ölçekten alınabilecek puanlar 14-98 arasında değişmektedir. Çocukları sevmeyi belirlemeye yönelik maddelerden dördü olumsuz (3, 6, 10 ve 13. maddeler), geriye kalan 10 madde ise olumlu anlam taşımaktadır. Ölçeğin test-tekrar test güvenirliği 0.854 ve iç tutarlılık katsayısı 0.92 olarak belirlenmiştir. Ölçek "Hiç katılmıyorum" cevabından, "Tamamen katılıyorum" cevabına kadar yedili likert tipindedir (Duyan ve Gelbal, 2008).

Bu çalışmada Barnett Çocuk Sevme Ölçeğinin güvenirliğini belirlemek için yapılan analizde Cronbach Alpha değeri .86 olarak bulunmuştur.

2.3.2. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ), Karabulut Demir ve Şendil (2008) tarafından oluşturulmuş iki ile altı yaş arasında çocuğu olan ana babalara uygulanabilen bir ölçektir.

Ölçeği geliştirilme sürecinde 62 maddelik bu ölçek, İstanbul'da bulunan, düşük, orta ve yüksek sosyoekonomik düzeyi temsil eden 17 anaokuluna devam eden 2-6 yaş arasındaki çocuğu olan 420 anne ve babaya uygulanmıştır. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısının (.80) oldukça yüksek ve faktör analizinin geçerliliğini sınayan Barlett testi sonucunun ise anlamlı (7302.836, $p = .000$) olduğu görülmüştür. Geçerlik çalışmaları çerçevesinde yapılan Temel Bileşenler ve Varimax Döndürme

analizi sonucunda 16 madde ölçekten çıkarılmıştır. Bu şekilde ölçek 46 maddeyle son halini almıştır. Ardından Temel Bileşenler analizi ve Varimax döndürmesi yeniden yapılmıştır. Meydana gelen dört faktörlü yeni yapı, toplam varyansın % 33'ünü açıklamaktadır. Varimax döndürmesi sonucu dört boyutlu yapının faktör yükleri .30 ile .73 arasında değişmektedir. Yapılan güvenirlik analizleri sonucunda Cronbach alfa değerleri Demokratik boyut için .83, Otoriter boyut için .76, Aşırı Koruyucu boyut için .75 ve İzin Verici boyut için ise .74 olarak hesaplanmıştır. Madde toplam korelasyonlarının ise .25 ile .59 arasında değiştiği görülmüştür. Geliştirme çalışmaları sonucunda, Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici olmak üzere 4 alt boyuttan ve 46 maddeden oluştuğu belirlenmiştir. Ölçek 5'li Likert ölçme tipindedir. Bunlar; "Her zaman böyledir" 5 puan; "Çoğunlukla böyledir" 4 puan; "Bazen böyledir" 3 puan; "Nadiren böyledir" 2 puan ve "Hiçbir zaman böyle değildir" 1 puan şeklinde oluşturulmuştur. Her boyuttan alınan puanlar ayrı ayrı hesaplanarak her boyut için bir puan elde edilmektedir. Bir boyuttan yüksek puan almak o boyutun temsil ettiği davranış şeklini benimsemek anlamına gelmektedir (Karabulut Demir ve Şendil, 2008).

Bu çalışmada Ebeveyn Tutum Ölçeğinin güvenirliğini belirlemek için yapılan analizde Cronbach Alpha değeri .80 olarak bulunmuştur.

2.3.3. Görüşme Formu

Nitel veriler, olgubilim desenine uygun olarak elde edilmiştir. Olgubilim deseni; farkında olunan fakat detaylı olarak şekillendirilemeyen olay, algı ve durumlara yoğunlaşmaktadır. Günlük yaşamdaki ilişkilerimizi etkileyen genel durumlara ilişkin ayrıntılı betimlemeler, tanımlamalar ve hatta yorumlamalar yapılabilmesini sağlamayı amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Bu araştırmada 2-6 yaş arası çocuğu olan ana babaların, çocuk sevme ile ilgili davranışsal temsillerinin ayrıntılı tanımlanması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla ana babalarla görüşülmüştür. Bu görüşmelerde annelere çocuk sevgisinin ne olduğu; çocuk sevmenin kapsamı; çocuk sevme ile ilgili gözlenebilir ipuçları; fiziksel, zihinsel, toplumsal, cinsel, dil gelişimi

ve özbakım becerilerinin kazanılmasını destekleyici uygulamalar ile davranış değişikliği sağlamaya yönelik uygulamalar başlıklarını ve ana babaların demografik özelliklerini içeren 17 soru yöneltilmiştir.

Ölçekleri dolduran ana babaların içerisinden sadece annelerin görüşme yapmayı kabul etmesi üzerine 15 anneyle görüşülmüştür. Bireysel görüşmenin kaliteli sonuçlar verebilmesi için katılımcılara sessiz, sorulara rahat cevap verilebilecekleri biçimde ortam hazırlanmıştır. Araştırma için gönüllü katılımcılardan uygun oldukları gün ve saatlerde görüşme için randevu alınmıştır. Katılımcılara görüşme öncesinde ses kaydı yapılacağı söylenmiştir. Ses kayıt cihazı ile görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Her bir görüşme yaklaşık 20-30 dakika sürmüştür. Görüşmelerin ardından, ses kayıtları yazıya dökülmüştür. Görüşme dökümleri sırasında bütün konuşmaların olduğu biçimde yazılmasına özen gösterilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizi için ana babalar tarafından doldurulan 175 form geçerli kabul edilmiş ve SPSS 21 programına veri girişi sağlanmıştır. Araştırma verilerinin analizi frekans (*f*), yüzde (%), aritmetik ortalama ($\overline{X}$) ve standart sapma (SD) değerlerine bağlı olarak yapılmıştır. Veri seti incelendiğinde herhangi bir kayıp veri olmadığı saptanmıştır.

Kayıp değer analiziyle tamamlama işleminin ardından veri seti içinde uç değerlerin bulunup bulunmadığı kontrol edilmiştir. Uç değerler, tek yönlü veya çok yönlü olarak ortaya çıkabilmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Tek değişkenli uç değerler, verilere ait ham puanların standart z puanlarına dönüştürülmesi yoluyla incelenmiştir. İnceleme sonucunda uç değer özelliği gösteren ($p < .001$) 6 gözlem veri setinden çıkarılmıştır. Ardından çok değişkenli uç değerlerin incelemesi için hesaplanan Mahalonobis uzaklık değerlerine bakılmıştır. Çok değişkenli uç değer özelliği gösteren gözlem bulunmadığından toplam 169 adet veri ile analizlere normallik varsayımının karşılanıp karşılanmadığını belirlemek üzere devam edilmiştir.

Normallik, tek değişkenli ve çok değişkenli normallik olarak karşımıza çıkmaktadır. Tek değişkenli normalliği basıklık ve çarpıklık katsayılarını inceleyerek test etmek mümkündür. Değişkenlere ilişkin basıklık ve çarpıklık katsayılarının +1.5 ile –1.5 değerleri arasında yer almasının verilerin normal bir dağılımdan geldiği belirtilmektedir (Tabachnick and Fidell, 2013). Verilerin normallik varsayımını analiz etmek için basıklık ve çarpıklık katsayıları hesaplanarak incelenmiştir. Buna göre hiçbir değere ait basıklık-çarpıklık değerinin verilen değerlerin dışında olmadığı görülmüş ve verilerin tek değişkenli normal dağılıma uygun olduğu kanıtlanmıştır. Ayrıca, Çokluk ve diğerleri (2012) çok değişkenli normalliğin saçılma diyagramı matrislerinin incelenmesiyle test edilmesinin mümkün olduğunu savunmaktadır. Diyagramların elips şeklinde olması çok değişkenli normalliğin olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Araştırma değişkenlerine ait saçılma diyagramları incelendiğinde diyagramların elips şeklinde oldukları görüldüğünden çok değişkenli normal bir dağılım olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın alt amaçlarından ana babaların çocuklarına yakınlık dereceleri ve çocuğun cinsiyeti değişkeni arasındaki farka bakmak için t-testi kullanılmıştır. Ana babanın yaşamının çoğunu geçirdiği yer, sahip oldukları çocuk sayısı, formu doldurduğu çocuğun yaşı, kendisinin ve eşinin eğitim durumu ve ortalama aylık gelirleri arasındaki farkı incelemek için One Way Anova testi yapılmıştır. Ana babaların çocuklarına yönelik tutumları ve sevgileri arasındaki ilişkilerin hesaplanmasında Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı (*r*) hesaplanmıştır. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni yordama düzeylerini belirlemek amacıyla Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi yapılmıştır. Regresyon analizlerinin yorumlanmasında, standartlaştırılmış Beta (β) katsayıları ve bunların anlamlılığına ilişin t-testi sonuçları dikkate alınmıştır. Çoklu regresyon analizi yordayıcı değişkenler tarafından bağımlı değişkenin toplam varyansının yorumlanmasına, açıklanan varyansın istatistiksel olarak yordayıcı değişkenlerin anlamlılığına ve bağımlı değişken ile yordayıcı değişkenler arasındaki ilişkinin yönüne dair yorum yapma imkânı sağlar (Büyüköztürk, 2008). Çoklu Regresyon analizini yapabilmek için ana baba olma durumu, çocuğun cinsiyeti, çocuk sayısı, yaşamın çoğunun geçtiği yer, eğitim durumu ve gelir düzeyi değişkenleri için Kukla (Dummy) değişken tanımlaması yapılmıştır.

Araştırmanın nitel verileri ise içerik analizi tekniği kullanılarak incelenmiştir. İçerik analizi, nitel veri toplama yöntemleri ile ulaşılan verilerin ayrıntılı ve derinliğine analiz edilmesi yoluyla kavramlara ve bu kavramlar arasındaki ilişkilere dair tanımlamalar yapılabilmesini amaçlamaktadır. İçerik analizinde öncelikle, toplanan veriler genel kavramsal şemalar altında kategorize edilir, daha sonra her bir genel kavramsallaştırma altındaki ayrıntılı tanımlamalara ulaşılmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu doğrultuda bu çalışmada araştırma amaçları ile bağlantılı olarak toplanan veriler incelenmiş ve genel kategoriler oluşturulmuştur. Bu genel kategoriler; çocuk sevmenin kapsamı, çocuk sevme ile ilgili gözlenebilir ipuçları olarak kodlanmıştır. İlk kategori, ana babaların genel olarak çocukları sevme denilince akıllarına neler geldiğine ilişkin yanıtlarla ilgilidir. İkinci kategori olan çocuk sevme ile ilgili gözlenebilir ipuçları ise, ana babaların, bir kişinin çocukları sevdiğini nasıl anlarsınız sorusuna verdikleri yanıtları içeren ayrıntılı betimlemelerle ilgilidir. Bu iki genel kategoriye ek olarak ana babaların, fiziksel gelişim, özbakım becerileri, bilişsel gelişim, toplumsal gelişim, dil gelişimi, cinsel gelişim alanlarındaki destekleyici davranışları ile ilgili de ayrı kategoriler oluşturulmuştur. Bu kategoriler; çocuğunu seven bir ana babanın, çocuğunun belirtilen alanlarındaki gelişimini desteklemek için neler yaptığını tanımlamaya yönelik alt kategorilerden oluşmaktadır. Bu genel kategorilerin belirlenmesinden sonra görüşme kayıtlarındaki ifadelerden hareketle alt kategoriler oluşturulmuştur. Bu kategoriler, katılımcı ifadelerine bağlı kalınarak adlandırılmıştır. Analizler devam ederken, bazı kategoriler, içeriğine bağlı olarak benzer içerikteki diğer alt kategorilerle birleştirilmiştir. Sonuçta toplam 9 genel kategori ve 45 alt kategoriye ulaşılmıştır. Analizler sırasında katılımcılara ayrı bir soru olarak sorulmamasına karşın; nitel analizlerdeki derinliğine ve detaylı inceleme anlayışına paralel olarak, çocuğunu seven bir ana babanın çocuklarının gelişimlerini desteklemek için neler yapabileceklerine ilişkin soruda, verilen yanıtların içeriği kadar belirtilen gelişim alanlarının sırası da analizlere dahil edilmiştir. Buna göre, ilgili soru ile ilgili yanıtlarında belirttikleri ilk gelişim alanları ayrıca kodlanmıştır. Bu yolla, ana babaların çocuklarının gelişimleri ile ilgili önceliklerine yönelik genel bir değerlendirme yapılabilmesi amaçlanmıştır. Katılımcıların aynı soru ile ilgili verdikleri tüm yanıtlar analizlere dahil edilmiştir. Bu nedenle analizler sonrasında elde edilen frekanslar, katılımcı sayısından fazladır.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırma problemlerine yönelik yapılan analizlere ilişkin bulgular yer almaktadır. Araştırma verileriyle yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Bu çerçevede araştırma problemlerinin sıralamasına uygun olarak, ilk aşamada ana babaların çocuklarına olan sevgi düzeylerinin betimsel bulgusu ele alınmıştır. İkinci aşamada ana babaların çocuklarına olan sevgi düzeylerinin belli demografik özelliklere göre karşılaştırılmasına yönelik bulgular sunulmuştur. Üçüncü aşamada ana baba tutumları ve araştırmaya dâhil edilen demografik değişkenlerin ana babaların çocuklarına olan sevgi düzeylerini yordamasına ilişkin analiz sonuçları sunulmuştur. Dördüncü aşamada ise nitel verilere ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Ana Babaların Çocuklarına Olan Sevgi Düzeylerinin Betimsel Bulgusu

Araştırma ana babaların sevgi düzeyleri değişkeninin ölçülmesinde 7'li likert tipi ölçek kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre ana babaların çocuk sevme düzeylerinin çok yüksek olduğu görülmektedir ($\bar{X}$ = 6.23). Standart sapma değeri incelendiğinde ise .757 düzeyinde olduğu görülmektedir. Değişkenlere ilişkin basıklık ve çarpıklık katsayıları incelendiğinde ise hiçbir değerin -1.5 ile +1.5 aralığını geçmediği görülmektedir. Dolayısıyla, araştırma değişkenlerine ait verinin normal bir dağılımdan geldiği söylenebilir (Tabachnick ve Fidell, 2013).

3.2. Ana Babaların Çocuklarına Olan Sevgi Düzeylerinin Demografik Değişkenler Bakımından Karşılaştırılması

Araştırmanın ikinci alt problemi "Katılımcıların çocuğa yakınlık düzeyi ve çocuğun cinsiyeti ile ana babaların çocuklarına olan sevgi düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?" şeklinde sunulmuştur. Buna göre araştırma değişkenlerinin ana babaya yakınlık düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı t-testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına Tablo 3.1' de yer verilmiştir.

Tablo 3.1. Ana babaların çocuklarına olan sevgileri ile çocuğa olan yakınlık değişkeni arasındaki T-testi sonucu

Değişken	Yakınlık	*n*	$\overline{X}$	*Sd*	*df*	*t*	*p*
Çocuk Sevgisi	1. anne	150	6.28	.69	19.891	1.763	.09
	2. baba	19	5.83	1.09			

Tablo 3.1 incelendiğinde yakınlık değişkeninin ana babaların çocuklarına olan sevgi düzeyinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmektedir ($p > .05$). Bu değişkenler arasındaki ortalamalar arasındaki farka bakıldığında ise değerlerin birbirine yakın olduğu, dolayısıyla anne ya da baba olmanın çocuklarına olan sevgileri üzerinde herhangi bir fark meydana getirmediği görülmektedir. Anne ya da babaların çocuklarına olan sevgileri üzerine aldıkları puan ortalamalarının birbirine yakın olmasıyla birlikte annelerin daha fazla çocuk sevgisi puanına sahip olduğu görülmektedir.

Araştırma değişkenlerinin ana babaya yakınlık düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı alt probleme yönelik bulguların elde edilmesi için t-testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 3.2' de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Ana babaların çocuklarına olan sevgileri ile çocuğun cinsiyeti arasındaki T-testi sonucu

Değişken	Çocuğun Cinsiyeti	*n*	$\overline{X}$	*Sd*	*df*	*t*	*p*
Çocuk Sevgisi	1.erkek	82	6.24	.73	167	147	.88
	2.kız	87	6.22	.78			

Tablo 3.2 incelendiğinde çocuk cinsiyeti değişkeninin ana babaların çocuklarına olan sevgi düzeyinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmektedir ($p > .05$). Bu değişkenler arasındaki ortalamalar arasındaki farka bakıldığında ise değerlerin birbirine yakın olduğu, dolayısıyla çocukların kız ya da erkek olması ana babaların çocuklarına olan sevgileri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı saptanmıştır. Bununla birlikte ortalamalar incelendiğinde erkek çocuğa sahip ana babaların daha fazla çocuk sevgi puanına sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmanın üçüncü alt problemi ise "Ana babanın sahip oldukları çocuk sayısı, yaşamın çoğunu geçirdiği yer, formu doldurduğu çocuğun yaşı, kendisinin ve eşinin

eğitim durumu, ortalama aylık geliri ile ana babaların çocuklarına olan sevgi düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?" şeklinde sunulmuştur. Öncelikle ana babaların çocuklarına olan sevgileri sahip oldukları çocuk sayılarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile test edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 3.3' te sunulmuştur.

Tablo 3.3. Ana babaların çocuklarına olan sevgileri ile sahip oldukları çocuk sayısı arasındaki tek yönlü Anova sonuçları (N=169)

Değişken	Çocuk Sayısı	*n*	$\overline{X}$	*Sd*	*f*	*p*
Çocuk Sevgisi	1. 1	71	6.18	.84	.785	.46
	2. 2	69	6.32	.60		
	3. 3 ve fazlası	29	6.15	.87		

Tablo 3.3' te sunulan analiz sonuçları incelendiğinde ana babaların çocuk sevgisi ile çocuk sayıları değişkeni arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($f_{2\text{-}166}$ = 0.785, $p > .05$). Başka bir ifadeyle ana babaların çocuklarına olan sevgileri sahip oldukları çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Bu değişkenler arasındaki ortalamalar arasındaki farka bakıldığında ise değerlerin birbirine yakın olduğu, dolayısıyla çocukların sayısının değişmesi, ana babaların çocuklarına olan sevgileri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı saptanmıştır.

Ana babaların çocuk sevgisinin eğitim durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile test edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 3.4' te gösterilmiştir.

Tablo 3.4. Ana babaların çocuklarına olan sevgileri ile eğitim durumları arasındaki tek yönlü Anova sonuçları (N=169)

Değişken	Eğitim Durumları	*n*	$\overline{X}$	*Sd*	*f*	*p*
Çocuk Sevgisi	1. İlköğretim	17	6.14	.718	.657	.58
	2. Lise	38	6.23	.732		
	3. Üniversite	92	6.29	.733		
	4. Lisansüstü	22	6.06	.930		

Analiz sonuçları incelendiğinde ana babaların çocuk sevme düzeyleri ($f_{3\text{-}165}$ = 0.949, $p > .05$) düzeyinde ana babanın eğitim durumu değişkeni bakımından anlamlı bir

farklılığın olmadığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle ana babaların çocuk sevme düzeyleri ana babanın eğitim durumu değişkenine bağlı olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir. Eğitim durumları ile ilgili ortalamalar arasındaki fark incelendiğinde ise değerlerin birbirine yakın olduğu, dolayısıyla ana babanın farklı eğitim durumlarına sahip olması, çocuklarına olan sevgileri üzerinde anlamlı bir farklılık meydana getirmediği saptanmıştır. Bununla birlikte üniversite mezunu ana babaların çocuk sevme puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ana babaların çocuk sevgisinin yaşamının çoğunu geçirdiği yere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile test edilmiştir. Analiz sonuçlarına Tablo 3.5' te yer verilmiştir.

Tablo 3.5. Ana babaların çocuklarına olan sevgisi ile yaşamın çoğunu geçirdiği yer arasındaki tek yönlü Anova sonuçları (N=169)

Değişken	Yaşamın çoğu	*n*	$\overline{X}$	*Sd*	*f*	*p*
Çocuk Sevgisi	1. Büyükşehir	35	6.21	.665	.181	.83
	2. İl	106	6.26	.761		
	3. İlçe	28	6.17	.866		

Tablo 3.5' e göre ana babaların çocuk sevme düzeyleri ($f_{2\text{-}166}$ = 0.181, p > .05) düzeyinde yaşamın çoğunu geçirdiği yer açısından anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle ana babaların çocuklarına olan sevgi düzeyleri, yaşamının çoğunu geçirdiği yere bağlı olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir. Yaşamın çoğunun geçirildiği yer ile ilgili ortalamalar arasındaki fark incelendiğinde ise değerlerin birbirine yakın olduğu, dolayısıyla ana babanın yaşamlarının çoğunu farklı yerlerde geçirmiş olmaları, çocuklarına olan sevgileri üzerinde anlamlı bir farklılık meydana getirmemesiyle birlikte yaşamın çoğunu ilde geçiren bireylerin daha fazla çocuk sevgisi puanına sahip olduğu görülmektedir.

Ana babaların çocuk sevgisinin ortalama aylık gelirine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile test edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 3.6' da gösterilmiştir.

Tablo 3.6. Ana babaların çocuklarına olan sevgisi ortalama aylık gelir arasındaki tek yönlü Anova sonuçları (N=169)

Değişken	Ortalama aylık gelir	*n*	$\overline{X}$	*Sd*	*f*	*p*
Çocuk Sevgisi	1. 2808 ve altı	37	6.21	.748	1.863	.16
	2. 2809-5616	77	6.35	.647		
	3. 5617 ve üzeri	55	6.09	.884		

Analiz sonuçlarına göre ana babaların çocuk sevme düzeyleri ile ortalama gelir düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($f_{2\text{-}166}$= 1.863, p > .05). Başka bir ifadeyle ana babaların çocuk sevme düzeylerinin ortalama gelir düzeylerine bağlı olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı saptanmıştır. Ana babaların gelir düzeyleri ile ilgili ortalamalar arasındaki fark incelendiğinde ise değerlerin birbirine yakın olduğu, dolayısıyla ana babanın farklı gelir düzeylerine sahip olmasının çocuklarına olan sevgileri üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığı görülmüştür. Bununla birlikte 5617 TL ve üzeri aylık geliri olan ana babaların daha fazla çocuk sevgisi puanına sahip oldukları, aylık gelirin düşmesiyle çocuk sevgisi puanının da azaldığı saptanmıştır.

3.3. Ana Babaların Tutumunun ve Bazı Demografik Değişkenlerin Çocuk Sevgisi Değişkenini Yordamasına Yönelik Regresyon Analizi Bulguları

Dördüncü alt problemde ana baba tutumları ve araştırmaya dâhil edilen demografik değişkenlerin ana babaların çocuklarına olan sevgi düzeylerini yordama düzeyleri sorulmaktadır. Bu soruya ilişkin cevabın verilebilmesi için ana baba tutumları ve araştırmaya dâhil edilen demografik değişkenler olarak tanımlanan çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Bu sayede ana baba tutumları ve araştırmaya dâhil edilen demografik değişkenlerin grup olarak ana babaların çocuklarına olan sevgi düzeylerinin ne kadarını yordadıklarının ortaya konulması ve her bir değişkenin diğer değişkenler kontrol edildiğinde modele olan katkılarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bununla ilgili olarak Çoklu Regresyon analizi yapabilmek için ana baba olma durumu, çocuğun cinsiyeti, çocuk sayısı, yaşamın çoğunun geçtiği yer, eğitim durumu ve gelir düzeyi değişkenleri için Kukla (Dummy) değişken tanımlaması yapılmıştır.

Regresyon analizine geçilmeden önce bağımsız değişkenler arasında çoklu bağıntı olmadığına yönelik varsayımının karşılanması gerekmektedir. Bu varsayımın karşılanması için öncelikle değişkenler arasında hesaplanan korelasyon katsayıları incelenmiştir. Bağımsız değişkenler arası korelasyon katsayıları (*r*) incelendiğinde 0.003 ile 0.558 arasında değişiklik gösterdiği görülmektedir. Bu durumda bağımsız değişkenler arasında çoklu bağıntı durumunun var olmadığı söylenebilir. Çoklu bağıntı durumunu test etmek için ikinci olarak varyans şişme faktörleri (VIF) ve tolerans değerleri incelenmiştir. Bir bağımsız değişkenle ilgili olarak diğer bağımsız değişkenlerin açıklayamadıkları varyans oranı olan tolerans değerinin .10'dan daha düşük, varyans şişme faktörünün 10'dan yüksek olması çoklu bağlantının olduğunu göstermektedir (Çokluk vd., 2012). Bu doğrultuda incelenen VIF ve tolerans değerleri, bağımsız değişkenler arasında regresyon sonuçlarını etkileyecek düzeyde çoklu bağıntı durumunun var olmadığını göstermektedir. Regresyon analizine yönelik varsayımların karşılanmasından sonra araştırma problemine ilişkin analizlere geçilmiştir. Modelin bağımsız değişken olan demografik değişkenler ve ana baba tutumları, bağımlı değişken ana babaların çocuk sevme durumları ile olan ilişkisi incelenmiştir. Regresyon modeli olarak ise ENTER tercih edilmiştir. Toplam tutum ve demografik değişkenlerin çocuk sevgisi üzerindeki anlamlı yordayıcılığı incelenmiştir. İlgili veriler Tablo 3.7'de sunulmuştur.

Tablo 3.7. Ana babaların toplam tutum ve bazı demografik değişkenlerin çocuk sevgisi değişkenini yordamasına yönelik çoklu regresyon analizi

Değişkenler	B	Std. Hata	*β*	*t*	*p*
Sabit	5,586	,716		7,802	,000
Toplam Tutum	-,011	,200	-,004	-,056	,955
Yakınlık	,466	,188	,195	2,484	,014
Cinsiyet	,012	,120	,008	,104	,917
Çocuk Sayısı	,061	,123	,040	,496	,620
Eğitim Durumu	,126	,132	,078	,955	,341
Yaşamın Çoğunu Geçirdiği Yer	,075	,123	,048	,611	,542
Ortalama Aylık Gelir	,211	,119	,139	1,772	,078
R			.25		
R^2			.06		.16
F			1.543		

Sabit: Çocuk Sevgisi

Tablo 3.7 incelendiğinde ANOVA sonucunun anlamlı olmadığı görülmektedir. Toplam tutumun ana babaların çocuk sevgisini anlamlı yordamadığı görülmektedir. Bununla birlikte toplam tutumun boyutları incelendiğinde anlamsızlığın hangi değişkenlerden kaynaklandığını bulabilmek ve anlamlı olan boyutların anlamlılık düzeyini incelemek amacıyla ana baba tutumları, boyutlarıyla yeniden analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 3.8'de sunulmuştur.

Tablo 3.8. Ana babaların tutumunun ve bazı demografik değişkenlerin çocuk sevgisi değişkenini yordamasına yönelik çoklu regresyon analizi

Değişkenler	B	Std. Hata	*β*	*t*	*p*
Sabit	4,812	,711		6,765	,000
Demokratik	,289	,132	,171	2,181	,031
Otoriter	-,445	,098	-,364	-4,539	,000
Aşırı Koruyucu Tutum	,124	,078	,124	1,595	,113
İzin Verici Tutum	-,009	,092	-,007	-,095	,924
Yakınlık	,368	,169	,154	2,179	,031
Cinsiyet	-,013	,107	-,008	-,118	,906
Çocuk Sayısı	,179	,113	,117	1,581	,116
Eğitim Durumu	,062	,127	,038	,488	,627
Yaşamın Çoğunu Geçirdiği Yer	,118	,110	,076	1,073	,285
Ortalama Aylık Gelir	,167	,106	,110	1,577	,117
R		.52			
R^2		.27			.000
F		5.972			

Sabit: Çocuk Sevgisi

Tablo 3.8'de görüleceği üzere demografik değişkenler ve ana baba tutumunun modele birlikte katkıları incelendiğinde ana babaların çocuklarına olan sevgi düzeyleri ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir ($R = .52$, $R^2 = .27$, $p < .001$). Adı geçen değişkenlerin ana babaların çocuk sevgilerinin toplam varyansın %27'sini açıkladığı görülmektedir.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (*β*) göre, yordayıcı değişkenlerin ana babaların sevgileri üzerindeki anlamlılığına ilişkin önem sırası; "*Otoriter Tutum*", "*Demokratik Tutum*" ve "*Yakınlık*" değişkenleridir. Yordayıcıların anlamlılık düzeylerine ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise sadece "*Otoriter Tutum*" ($t = -4,539$, $p < .001$), "*Demokratik Tutum*" ($t = 2,181$, $p < .05$) ve "Yakınlık" ($t = 2,179$, $p < .05$) değişkenlerinin anlamlı yordayıcı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte

diğer demografik ve ana baba tutum değişkenlerinin anlamlı yordayıcılar olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte ele alınan değişkenlerden anlamlı yordayıcılar olmadığı görülen değişkenler çıkartılarak model yeniden test edilmiştir. Elde edilen değerler Tablo 3.9'da gösterilmiştir.

Tablo 3.9. Ana babaların demokratik, otoriter tutumları ve çocuğa yakınlık değişkenlerinin çocuk sevgisi değişkenini yordamasına yönelik çoklu regresyon analizi

Değişkenler	B	Std. Hata	*β*	*t*	*p*
Sabit	5,030	,684		7,350	,000
Demokratik Tutum	,358	,127	,212	2,812	,006
Otoriter Tutum	-,375	,092	-,307	-4,060	,000
Yakınlık	,407	,163	,170	2,490	,014
R			.48		
R^2			.23		.000
F			16.401		

Sabit: Çocuk Sevgisi

Tablo 3.9'dan görüleceği üzere ana babanın çocuğa olan yakınlığı, demokratik ve otoriter olma tutumlarının modele birlikte katkıları incelendiğinde ana babaların çocuklarına olan sevgi düzeyleri ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir ($R = .48$, $p < .01$). Adı geçen değişkenlerin ana babaların çocuk sevgilerinin toplam varyansın %23'ünü açıkladığı görülmektedir.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, ana babaların sevgisinin yordayıcı değişkenler üzerindeki anlamlılığına ilişkin önem sırası; "*Otoriter Tutum*", "*Demokratik Tutum*" ve "*Yakınlık*" değişkenleridir. Yordayıcıların anlamlılık düzeylerine ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise "Yakınlık" ($t = 2,490$, $p < .05$), "*Demokratik Tutum*" ($t = 2,812$, $p < .01$) ve "*Otoriter Tutum*" ($t = -4,060$, $p < .001$), değişkenlerinin anlamlı yordayıcı olduğu görülmektedir.

3.4. Nitel Veri Analizinin Bulguları

Nitel verilerle gerçekleştirilen içerik analizi sonunda araştırma amaçlarıyla bağlantılı olarak 9 tema ve bu temalara ilişkin 45 alt kategoriye ulaşılmıştır. Tema ve alt kategorilerle ilgili bilgiler Tablo 3.10'da gösterilmiştir.

Tablo 3.10. İçerik analizi sonucunda ulaşılan temalar ve alt kategoriler

Temalar	Alt Kategoriler	
	n	%
1. Çocuk sevmenin kapsamı	6	13
2. Çocuk sevme ile ilgili gözlenebilir ipuçları	7	16
3. Fiziksel gelişimi destekleyici uygulamalar	5	11
4. Özbakım becerilerinin kazanılmasını destekleyici uygulamalar	4	9
5. Zihinsel gelişimi destekleyici uygulamalar	4	9
6. Toplumsal gelişimi destekleyici uygulamalar	5	11
7. Dil gelişimini destekleyici uygulamalar	4	9
8. Cinsel gelişimi destekleyici uygulamalar	6	13
9. Davranış değişikliği sağlamaya yönelik uygulamalar	4	9
Toplam (*N*)	45	100

İlk tema *Çocuk Sevmenin Kapsamı* biçiminde tanımlanmıştır. Bu temaya ilişkin çocuk sevgisinin tanımı sorularak ana baba gözünde çocuk sevgisinin ne olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu temaya ilişkin veriler Tablo 3.11'de sunulmuştur.

Tablo 3.11. Çocuk sevmenin kapsamı teması ile ilgili analiz sonuçları

Kategoriler	*n*	%
1. Çocuğun gelişim düzeyine uygun davranmak	4	10
2. İçten gelen / sonradan kazanılmayan güçlü duygu	15	40
3. Bireysel gelişime (katkı) sağlayan/destekleyen duygu	5	13
4. Özgeci olmak	10	26
5. Tüm çocuklara sevgi ve merhamet beslemek	1	3
6. Fiziksel temas	3	8
Toplam (*N*)	38	100

Tablo 3.11 incelendiğinde *Çocuk Sevmenin Kapsamı* temasında katılımcıların %40'ı çocuk sevgisini *içten gelen/sonradan kazanılmayan duygu* şeklinde tanımlamışlardır. Katılımcılar çocuk sevgisinin eşi benzeri olmayan bir sevgi olduğunu, çocuk sevgisini anlatabilmek için kelimelerin yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte bazı katılımcılar (10 kişi) çocuğu gördüğünde huzurlu olmak, onun

sevinciyle mutlu olmak, üzüntüsüyle üzülmek olduğunu aynı zamanda 5 katılımcı da çocuk sevmenin bireyin kendini önemli, değerli hissettirdiğini söylemişlerdir. Katılımcılardan biri (K3) çocuk sevgisinin anlatılabilecek bir şey olmadığını belirtmekle birlikte çocukları kalbindeki mücevher ve kulağındaki küpe gibi sevdiği nesnelere benzeterek çocukları ne kadar çok sevdiğini anlatmaya çalışmış, çocuk sevgisinin çok değerli olduğunu belirtmiştir. İkinci olarak katılımcıların %26'sı çocuk sevgisini *özgeci olmak* şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımlamayı katılımcılar karşılıksız duygu, samimiyet ve çocuk için fedakârlık yapmak şeklinde söyleyerek özgeciliğe işaret etmektedirler. Bununla birlikte katılımcıların bir kısmı (2 Kişi) çocuk sevmenin çok meşakkatli aynı zamanda çok güzel bir duygu olduğunu söylemişlerdir. Katılımcıların çoğu çocuk sevgisini *içten gelen/sonradan kazanılmayan duygu* (15 Kişi) ve *özgeci olmak* (10 Kişi) şeklinde tanımlasalar da bir katılımcı karşısında büyük bir kişi varmış gibi, dinleyerek, anlayarak, cevap vermek aynı zamanda çocuk gibi olmak şeklinde tanımlamıştır. Bir diğer katılımcı (K5) çocuk sevgisini "*onunla beraber uyuduğunda, onu öptüğünde aldığın haz, keyif*" şeklinde tanımlamıştır. Bireysel gelişime katkı sağlayan duygu olarak tanımlayan katılımcılardan biri (K14) "*Çocuk sevgisi sadece kendi çocuğuna olan çocuk sevgisi değil, diğer çocuklara olan sevgin ve merhametin de gelişiyor onunla birlikte… Önceden de insan çocukları seviyor. Şu an medyada olan haberleri duyuyoruz. Başkalarının çocuklarının başına gelen acı haberleri duyuyoruz mesela. İnsan empati kurmayı öğreniyor bu sayede*" şeklinde açıklamalarda bulunmaktadır. Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı diye sorulduğunda katılımcılardan biri (K7) "*Çocuklar hayattır, nefessiz bırakmamak lazım. İlgi ve sevgi tek ihtiyaç duydukları şeydir*" diyerek çocukların sevgiye ihtiyacı olduklarını belirtmiştir. Bununla birlikte bir diğer katılımcı (K15) "*Ne ekersen onu biçersin ve ağaç yaş iken eğilir. Bunlar gerçekten çocuklar için söylenmiş iki atasözü. Çocuklarımıza sevgi verelim ki güzel bir dünya olsun. Sevgi dolu, barış dolu bir dünya istiyorsak bizim sevgi dolu bir gelecek yetiştirmemiz gerekiyor. Kesinlikle zorbalık, şiddet uygulamamamız gerekiyor. Ne kadar sevgi, o kadar pozitif, güzel yaşam*" diyerek sözlerini sonlandırmıştır.

Araştırmanın ikinci teması *çocuk sevme ile ilgili gözlenebilir ipuçları* olarak belirlenmiştir. Bu temaya yönelik bir kişinin bir çocuğu sevip sevmediğini nasıl anladıkları sorulmuştur. Bu temaya ilişkin veriler Tablo 3.12'da gösterilmiştir.

Tablo 3.12. Çocuk sevme ile ilgili gözlenebilir ipuçları teması ile ilgili analiz sonuçları

Kategoriler	*n*	%
1. Çocuğa yönelik jest ve mimikler	27	41
2. Çocuğun gelişim düzeyine uygun davranışlar	23	35
3. Hediye almak	3	5
4. Sevginin ifade edilmesi	6	9
5. Kendi kendini düzenleyen davranışlar	3	5
6. Çocuk kendini seven kişiyi anlar	2	3
7. Bilmiyorum	1	2
Toplam (*N*)	65	100

Tablo 3.12'de görüldüğü gibi bir kişinin bir çocuğu sevip sevmediğini katılımcıların %41'inin çocuğa yönelik jest ve mimiklerden anladığı saptanmıştır. Katılımcıların bazıları (24 kişi) bir bireyin çocuğu sevip sevmediğini bireyin çocuğa olan fiziksel temasından, çocuğa olan bakışlarından, çocuğun elini tutuşundan, çocukla konuşması, sohbet etmesi, ona tebessüm göstermesi, onu dinlemesi, onunla göz teması kurmasından anladığını söylemektedirler. Bununla birlikte çocuğu sevmeyen kişinin yapmacık davranışlar sergileyeceğini bazı katılımcılar (3 kişi) belirtmişlerdir. İkinci olarak katılımcıların %35'i çocuğun gelişim düzeyine uygun davranışlardan anlamaktadır. Bireyin çocukla ilgilenmesi, onu gözetlemesi, kontrol etmesi, çocukla çocuk olması, onunla oyunlar oynaması, güzel şeyleri onun yanında yapması, yanlarında oturması, çocuğun bireyle oyun oynamak istemesi, çocuk yanlış davranışta bulunduğunda bireyin onu tatlı dille uyarması, onun seviyesine inmesi, onun dilinden anlaması bireylerin çocuk sevgisinin bir göstergesi olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte iki katılımcı "*çocuk kendini seven kişiyi anlar"* demektedir. Örneğin katılımcılardan biri (K4)"*Kalpten kalbe bir bağ vardır. Çocuk onu hisseder. Zaten çocukların ve hayvanların sevgiyi daha çabuk hissettiği söyleniyor*" diyerek çocuğun kendini sevdiğini hissettiği kişiye yaklaştığını anlatmaktadır. Katılımcılardan bir diğeri ise (K3) bir kişinin çocuğu sevip sevmediğini anlamayla ilgili bir yorum yapamamıştır. Bununla ilgili "*Ben öyle büyümüşüm. Annem bana sevgisini hiç göstermemiş. Kendisi öğretmen düşün. Bir*

öğretmen olarak, babam bir polis olarak çok serttiler. Hep böyle bir sınır… Benim eşim çok gösteriyor sevgisini. Onun annesi öğretmen babası da öğretmen. Annesi öyle bir güzel sevgi vermiş, o da çocuklara verebiliyor" şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

Araştırmanın üçüncü teması *Fiziksel Gelişimi Destekleyici Uygulamalar* olarak tanımlanmıştır. Bu temayla ilgili katılımcıların çocuklarına olan sevgilerinin bir göstergesi olarak onların fiziksel gelişimlerini destekleme açısından neler yaptıkları sorulmuştur. Bu temaya ilişkin veriler Tablo 3.13'te gösterilmiştir.

Tablo 3.13. Fiziksel gelişimi destekleyici uygulamalar teması ile ilgili analiz sonuçları

Kategoriler	*n*	%
1. Sağlıklı gelişimi için önlem almak	38	43
2. Fiziksel gelişimini destekleyici aktiviteler sağlama	45	50
3. Çocuğun bağımsız hareket etme ve karar alma becerilerini geliştirme	4	4
4. Çocuk gelişimi kursuna/eğitimine katılma	2	2
5. Çevreden duyduklarını uygulama	1	1
Toplam (*N*)	90	100

Tablo 3.13'te *Fiziksel Gelişimi Destekleyici Uygulamalar* temasına yönelik katılımcıların neler yaptığı incelenmiştir. Buna göre katılımcıların çocuklarına olan sevgilerini destekleyici olarak %50'sinin çocukların fiziksel gelişimini destekleyici aktivitelerden yararlandıkları saptanmıştır. Fiziksel gelişimi destekleyici aktiviteler olarak kaba ve ince motor becerilerini destekleyici etkinliklere katılımcıların ağırlık verdiklerini söylemişlerdir. Bununla ilgili olarak yaşlarına uygun boyama çalışmaları, kes-yapıştır etkinlikleri, oyun parkında oyun oynamalarına fırsat verme, bisiklete binmeleri, spor hareketleri yaptırma, dans etme, zıplama, koşma, yürüyüş, çocuklarla oyun oynama gibi etkinlikleri katılımcılar örnek olarak vermişlerdir. Bununla birlikte çocuklarını ilgilerine göre spor kurslarına yazdırmayı düşünen katılımcılar da bulunmaktadır. Ayrıca soru olarak sorulmadığı halde çocukların ellerine boya kalemi, defter verdiklerinde defter dışına boyama yapmak isteyen çocuklara mahrum bırakma gibi disiplin yöntemleri uyguladığını söyleyen bir katılımcı olduğu gibi buna izin veren katılımcılar da bulunmaktadır. Katılımcıların

%43'ünün çocukların sağlıklı gelişimi için çeşitli önlemler aldığı saptanmıştır. Bu konuyla ilgili olarak 11 katılımcı çocuklarını düzenli doktor kontrolüne götürdüğünden, aşılarını düzenli takip ettiklerinden, mevsimine göre kıyafet giydirdiğinden bahsetmiştir. Bazı katılımcıların (2 kişi) çocuğun çok fazla koşmaması gerektiğini, koştuğunda terlerse sırtına havlu koyduğunu buna karşın bir katılımcı da çok tedbirli anne olmadığını sadece eğer terlerse sırtına kâğıt havlu koyarak hasta olmasını engellemeye çalıştığını söylemiştir. Bir katılımcı (K3) ise doktora her zaman götürdüğünden, çünkü hayatında en değer verdiği varlıkların çocukları olduğundan bahsetmiştir. Bir katılımcının (K9) ise çocuğunun rutin kontrollerini memleketlerinde yaptırdığını söylemiştir. Bununla birlikte bulunduğu ilde çocuk doktorlarının doğru teşhis koyamadığını düşündüğünden dolayı çok rahatsız olmadığı sürece doktora götürmek istemediğini, hastalandığında bitkisel tedavi yöntemleri kullandıklarını belirtmiştir. Beslenme konusunda ise çocukların ölçülü ve sağlıklı yemesini sağladığından, abur cuburları yemekten sonra yemesini sağladığından, bu tarz alışkanlıklara erken yaşta başlanması gerektiğinden çocuğun iştahı olmadığında onu zorlamadığından, faydalı olan yiyecekleri onun sevdiği tarzda yapıp yedirdiğinden, yiyeceklerin yararlarını anlatarak sevdirmeye çalıştığından bahsetmişlerdir. Bununla birlikte bir diğer katılımcı (K10) ise çocuğa bir şeyler öğretmek için bir şeyler yapmasına gerek olmadığını, sadece onu dikkatle izlediğini, yapabileceğini fark ettiğinde ona öğrenmesi için yardımcı olduğunu belirtmiştir.

Araştırmanın dördüncü teması *Özbakım Becerilerinin Kazanılmasını Destekleyici Uygulamalar* olarak belirlenmiştir. Bu temayla ilgili katılımcılara çocukların özbakım becerilerini geliştirmeye yönelik neler yaptıkları sorulmuştur. Bu temaya ilişkin veriler Tablo 3.14'te gösterilmiştir.

Tablo 3.14. Özbakım becerilerinin kazanılmasını destekleyici uygulamalar teması ile ilgili analiz sonuçları

Kategoriler	*n*	%
1. Bağımsız davranışlar sergiler.	33	47
2. Bağımız davranışlar sergilemesi için destekleme	30	43
3. Model alma	4	6
4. Özbakım ihtiyacını annenin karşılaması	3	4
Toplam (*N*)	70	100

Tablo 3.14'te *Özbakım Becerilerinin Kazanılmasını Destekleyici Uygulamalar* temasına yönelik olarak hâlihazırda bağımsız davranışlar sergileyen çocukların %47'lik kısmı oluşturduğu görülmektedir. Bu kısımda katılımcılar çocukların özbakım becerileri konusunda yetkin olduğu davranışları saymaktadırlar (El yıkama, diş fırçalama, üzerini değiştirebilme, saçlarını tarama gibi). Katılımcıların %43'ü çocukları özbakım becerileri konusunda bağımsız davranışlar sergilemesi için desteklemektedir. Bu açıdan katılımcılar çocukların özbakım becerilerinin gelişmesi için onları teşvik etmektedirler. Örneğin bir katılımcı (K6) çocuğuna merdiven çıkarken izin verse de rahat çıkamayacağını bildiği için müdahale etmeden arkasında durmayı tercih etmekte, başka bir katılımcı çocuğunun bir işi yapamayacağını bilse de eğer çocuk yapmak istiyorsa buna fırsat vermektedir. Bunun için katılımcıların bazıları (30 kişi) çocukların üzerine baskı kurmadan, onlara sorumluluk vererek, bir davranışı yapmak istemediklerinde onlara zararlarını, sebeplerini anlattıklarından aynı zamanda özgüven kazandırmaya, olumlu davranışları sevdirmeye çalıştıklarından bahsetmişlerdir. Bir katılımcı (K3) ise "*Ben büyüğe yani ablasına öğrettiğim için ben değil de ablası öğretiyor. Öyle fazla bir ağırlığı düşmemiş bana çocuğumun. Yeni farkına varıyorum. Sanki kendi kendine büyümüş gibi, biliyormuş gibi her şeyi. Ablasından gördüğü için. Onu hiç fark etmemişim*" şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Katılımcılardan biri de (K13) "*yanlış olduğunu biliyorum ama yine de başında durup öğretmek için uğraşmaktansa ben yapıyorum, ihtiyaçlarını ben karşılıyorum*" demiştir.

Araştırmanın beşinci teması *Zihinsel Gelişimi Destekleyici Uygulamalar*'dır. Bu temayla ilgili katılımcılara çocukların zihinsel gelişimlerini desteklemeye yönelik neler yaptıkları sorulmuştur. Bu temaya ilişkin veriler Tablo 3.15'te gösterilmiştir.

Tablo 3.15. Zihinsel gelişimi destekleyici uygulamalar teması ile ilgili analiz sonuçları

Kategoriler	*n*	%
1. Zihinsel gelişimi destekleyici etkinlikler	41	71
2. Yaratıcılığı geliştirmeye yönelik çalışmalar	13	23
3. Beyin gelişimini destekleyici beslenme uygulamaları	2	3
4. Teknolojiden uzak tutmak	2	3
Toplam (*N*)	58	100

Tablo 3.15'te *Zihinsel Gelişimi Destekleyici Uygulamalar* temasına yönelik olarak katılımcıların %71'inin çocukların zihinsel gelişimi destekleyici etkinliklerden yararlandıkları görülmektedir. Bu açıdan sayılar, renklerle ilgili aktiviteler, eğitici oyuncaklar, bellek geliştirici çalışmalar, eşleştirme oyunları, etkinlik kitapları gibi aktivitelerden yararlanmaktadırlar. Çocukların zihinsel gelişimini destekleyici olarak yaratıcılığını geliştirmeye yönelik çalışmalar yapan katılımcılar ise %23'lük bir orana sahiptir. Bu açıdan katılımcılar çocukla oyunlar oynayarak, doğa gezilerine götürerek, oyun oynarken eğlenmesini hayal kurmasını teşvik etmektedirler. Bununla ilgili olarak bir katılımcı (K4) annenin araştırmacı olması gerektiğini belirtmiştir. Bir diğer katılımcı (K5) ise çok detaylı bir şeyler yapmadığını, araştırıp faydalı olabileceğini ancak daha çok nasıl eğlenir, nasıl vakit geçirir, neyden keyif alır, ona odaklandığından bahsetmiştir. *Çocuğun yaratıcılığını geliştirmeye yönelik çalışmalar* kategorisi için katılımcılardan biri (K13) çocuğunun hayali kahramanları olduğunu, onun neler yaptığını kendi hayal gücünü kullanarak anlattığından, kendisinin de bu konuda onu durdurmadığından bahsetmiştir. Bu konuyla ilgili olarak psikologlardan bu tarz konuşmalarda çocuklarınızı susturmayın o onun hayalidir şeklinde açıklamalar dinlediğini anlatmıştır.

Araştırmanın altıncı teması *Toplumsal Gelişimi Destekleyici Uygulamalar* olarak belirlenmiştir. Bu temayla ilgili katılımcılara çocukların toplumsal gelişimlerini desteklemeye yönelik neler yaptıkları sorulmuştur. Bu temaya ilişkin veriler Tablo 3.16'da gösterilmiştir.

Tablo 3.16. Toplumsal gelişimi destekleyici uygulamalar teması ile ilgili analiz sonuçları

Kategoriler	*n*	%
1. Akranlarıyla zaman geçirmesini sağlama	32	60
2. Toplumsal davranış kuralları konusunda uyarıda bulunma	14	26
3. Özgeci davranışlarının ödüllendirilmesi	2	4
4. Sosyo-kültürel etkinliklere katılmasını sağlama	3	6
5. Davranış değiştirme/kazandırma yöntemi uygulama	2	4
Toplam (*N*)	53	100

Tablo 3.16'da *Toplumsal Gelişimi Destekleyici Uygulamalar* temasına yönelik olarak katılımcıların %60'ının çocukların akranlarıyla vakit geçirmesini sağladığı

görülmektedir. Bununla ilgili olarak katılımcıların çocukları, parkta, sokakta yaşıtlarıyla oynamasını sağlayarak, çocuklarını anasınıfı, saatlik kreş gibi eğitim kurumlarına götürerek akranları aracılığıyla sosyal olarak gelişmelerini sağlamaktadırlar. Katılımcıların %26'sının ise katılımcıların toplumsal davranış kuralları konusunda çocuklarına uyarıda bulunduğu saptanmıştır. Katılımcılar çocuklarını kalabalık ortamlara, gezmelere götürdüklerinde toplum içinde nasıl davranmaları gerektiği konusunda uyarılarda bulunduklarını, bu konuda aile bireylerinin de yardımcı olduğundan bahsetmişlerdir. *Davranış değiştirme / kazandırma yöntemi uygulama* kategorisiyle ilgili katılımcılardan biri (K4) çocuğun gelişimi, annenin diğer çocuklarla etkileşimiyle alakalı olabildiğinden, dolayısıyla çocuklarla etkileşimini iyi tutmaya çalıştığından, bu sayede çocuğa örnek olarak davranış kazandırmaya veya geliştirmeye çalıştığından bahsetmiştir. *Sosyokültürel etkinliklere çocuğun katılmasını sağlama* kategorisiyle ilgili katılımcılardan biri (K1) çocuğu arkadaşı gibi etkinliklere katılması için uyardığı, etkinliklere katılım konusunda arkadaşlarıyla kıyasladığını belirtmiştir. Bir katılımcı (K10) ise sorulmadığı halde bu konuda eşiyle ters görüşte olduklarından, babanın çocuğunun sakin olması için uğraştığını, sürekli yanlarında oturması gerektiğini söylediğini kendisinin ise diğer çocuklar da hareketli olduğundan, onlara ayak uydurabilecek şekilde daha girişimci, kendini savunabilen bir çocuk olması için uğraştığını belirtmiştir.

Araştırmanın yedinci teması *Dil Gelişimini Destekleyici Uygulamalar* olarak tanımlanmıştır. Bu temayla ilgili katılımcılara çocukların dil gelişimlerini desteklemeye yönelik neler yaptıkları sorulmuştur. Bu temaya ilişkin veriler Tablo 3.17'de gösterilmiştir.

Tablo 3.17. Dil gelişimini destekleyici uygulamalar teması ile ilgili analiz sonuçları

Kategoriler	*n*	%
1. Dilin uygun kullanımıyla örnek olma	17	47
2. Dil gelişimini destekleyici etkinlikler	11	31
3. Diğerleriyle etkileşim kurabileceği fırsatlar sağlama	3	8
4. Teknoloji kullanımının kontrolü	5	14
Toplam (*N*)	36	100

Tablo 3.17'de *Dil Gelişimini Destekleyici Uygulamalar* temasına yönelik olarak katılımcıların %47'si dilin uygun kullanımıyla örnek olduğunu bu açıdan her şeyin adını söyleyerek telkin etmeye çalıştığını, konuşurken de dili doğru kullandığını, aile bireylerinin de bu konuda dikkatli davrandığını, aynı zamanda değişik cümle ve kelime kullanarak kelime haznesini artırmaya çalıştığını, çocukla ona hamileyken konuşmaya başlayıp doğduktan sonra da bol bol sohbet ederek, çocukla şarkı söyleyerek aynı zamanda o konuşurken de dikkatle dinlediğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte bir katılımcı (K2) büyüklerine nasıl hitap etmesi gerektiğini öğretmeye çalıştığını söylemiştir. %31'inin ise çocuklarının dil gelişimini destekleyici etkinliklerden yararlandığını belirtmişlerdir. Bu açıdan katılımcılardan bazıları (11 kişi) çocuklara bol bol kitap okuyarak, dergi vb. kitapların resimlerini anlatarak çocukların dil gelişimlerinin önemli ölçüde geliştiğinden bahsetmişlerdir. Bununla birlikte çocukla oyun oynamanın da dil gelişimlerinde, anlama, kendilerini ifade edebilme noktasında çocuğu geliştirdiğinden söz etmişlerdir. Katılımcılardan biri (K12) teknolojik aletlerin fazla kullanımının çocuğun dil gelişimini olumsuz yönde etkilediğini, bu konuda ona örnek olunarak, kendilerinin de televizyon izlememeleri gerektiğini açıklamıştır. Bununla ilgili "*biz televizyon izlemesek, o da izlemeyecek, bilmeyecek onun renkli yayın verdiğini*" demiştir.

Araştırmanın sekizinci teması *Cinsel Gelişimi Destekleyici Uygulamalar* olarak betimlenmiştir. Bu temayla ilgili katılımcılara çocukların cinsel gelişimlerini desteklemeye yönelik neler yaptıkları sorulmuştur. Bu temaya ilişkin veriler Tablo 3.18'de sunulmuştur.

Tablo 3.18. Cinsel gelişimi destekleyici uygulamalar teması ile ilgili analiz sonuçları

Kategoriler	*n*	%
1. İstismara karşı çocuğu eğitmek	16	34
2. Çocukların sorularına gelişimine uygun yanıtlar vermek	9	19
3. Cinsel gelişim konusunda uzman görüşü ve akademik kaynaklardan yararlanmak	10	21
4. Cinsel gelişim konusunda aile büyüklerine sorma	2	4
5. Teknoloji kullanımının kontrolü	3	7
6. Çocuğun cinsel soru ve davranışlarını geçiştirmek	7	15
Toplam (*N*)	47	100

Tablo 3.18'de *Cinsel Gelişimi Destekleyici Uygulamalar* temasında katılımcıların %34'ü çocukların istismara karşı eğitilmesi gerektiğinden bahsetmişlerdir. Bununla ilgili olarak çocuklara iyi-kötü dokunuşu öğretmek, özel bölgelerine kimsenin dokunamayacağını anlatmak, eğer dokunurlarsa çığlık atması gerektiği ve anneye gelip anlatması gerektiğini anlatmışlardır. Bununla ilgili de bazı katılımcılar (16 kişi) çocuğun tuvalete girdiğinde kapıyı kapatması gerektiğini, başkalarının yanında soyunmaması gerektiğini öğrettikleri, bezlediğinde bunu anlayabilecek çocukların yanında kesinlikle açmadığını söylemişlerdir. Bu eğitimin sonucu olarak da katılımcılardan biri (K7) çocuklarının banyo yaparken iç çamaşırını çıkartmak istemediğinden ve söylenilenleri yapmaya çalıştıklarından bahsetmişlerdir. Katılımcıların %21'i, cinsel gelişim konusunda uzman görüşü ve akademik kaynaklardan yararlandıklarından, %19'u ise çocukların sorularına, gelişimine uygun yanıtlar verilmesi gerektiğinden bahsetmişlerdir.

Araştırmanın dokuzuncu teması *Davranış Değişikliği Sağlamaya Yönelik Uygulamalar* ile ilgilidir. Bu temayla ilgili katılımcılara çocuklara davranış değişikliği sağlamaya yönelik uygulamalarının neler olduğu sorulmuştur. Bu temaya ilişkin veriler Tablo 3.19'da gösterilmiştir.

Tablo 3.19. Davranış değişikliği sağlamaya yönelik uygulamalar teması ile ilgili analiz sonuçları

Kategoriler	*n*	%
1. İsteklerini gerçekleştirme durumuyla ilgili gerekçeli açıklamalar	13	57
2. Uygun olmayan istekleri ile ilgili dikkatini başka uyaranlara çekme	8	30
3. Çocuğun isteğini yapma	2	9
4. İnatlaşırsa ben de inatlaşırım	1	4
Toplam (*N*)	23	100

Tablo 3.19'da *Davranış Değişikliği Sağlamaya Yönelik Uygulamalar* temasına yönelik olarak katılımcıların %57'sinin çocukların isteklerini gerçekleştirme durumuyla ilgili gerekçeli açıklamalarda bulunduklarını, bununla ilgili eğer alınamayacak bir şeyse "alternatifler sunma", "şu anda onu almaya paramız yetmiyor", "iki tane alma hakkın var" şeklinde sınırlandırma yaptıklarını veya "dönüşte alabiliriz, şu anda acelemiz var" şeklinde açıklamalarda bulunduklarını

belirtmişlerdir. Katılımcıların %30'u ise çocukların uygun olmayan istekleri ile ilgili dikkatini başka uyaranlara çekmek gerektiğini belirtmişlerdir. Bu konuyla ilgili ise çocukların ısrar eden davranışlarına karşı kararlı olunması gerektiği, gerekirse dikkatlerini başka uyaranlara çekerek yanlış davranışı unutturmaya çalıştıklarını söylemişlerdir. Katılımcılarda iki kişi ise çok ısrar ederse tükeniyorum ve istediğini almak zorunda kalıyorum şeklinde cevap vermiştir. Bu temaya ilişkin eşiyle görüş birliği sağlıyor musunuz şeklinde bir soru sormasak da bir katılımcı (K1) davranış değişikliği kazandırma temasının çok hassas bir tema olduğundan, çünkü eşiyle bu konuda zıt görüşte olduklarından bahsetmiştir. Katılımcı "O konu çok hassas bir konu. Çünkü eşimle birbirimize zıddız. O her dediği olsun der. Ben de normal, orta derecesinde olalım derim. O yüzden o konu biraz sakıncalı konu" diyerek konuyu kapatmıştır.

Bu araştırmada katılımcılara hangi gelişim özelliğine daha çok önem verdiklerine dair bir soru yöneltilmemiştir. Bununla birlikte görüşme esnasında katılımcıların bazı gelişim özelliklerine dair daha fazla yorum yaptıkları fark edildiğinden dolayı katılımcılara çocukların genel gelişim özellikleri düşünüldüğünde onların gelişimlerini desteklemek adına neler yaptıkları sorulmuştur. Katılımcıların ilk söyledikleri gelişim özelliğinin daha öncelikli olabileceği varsayımından hareketle vurgulanan gelişim özelliklerinin öncelik sıralamaları da analizlere dâhil edilmiştir. Elde edilen analiz sonuçları Tablo 3.20'de gösterilmiştir.

Tablo 3.20. Gelişim alanlarının önceliği ile ilgili analiz sonuçları

Kategoriler	1. Sıra	%	2. Sıra	%
Fiziksel Gelişim	7	47	-	-
Toplumsal Gelişim	3	20	3	42
Dil Gelişimi	3	20	-	-
Bilişsel Gelişim	2	13	2	29
Özbakım Becerileri	-	-	2	29
Cinsel Gelişim	-	-	-	-
Toplam (*N*)	15	100	7	100

Tablo 3.20 incelendiğinde çocuğun gelişim düzeyleri düşünüldüğünde katılımcıların çoğunluğu (%47) ilk sırada çocuklarını fiziksel olarak geliştirmeye yönelik bir yol izlediği saptanmıştır. İkinci sırada ise katılımcıların çoğunluğu (%42) çocuklarını

sosyal olarak geliştirmeye yönelik çalışmalar yaptığı görülmüştür. Bununla birlikte ilk etapta diğer gelişim özellikleriyle ilgili en az iki katılımcının yorum yaptığı görülse de cinsel gelişimle ilgili hiçbir katılımcının bir yorumda bulunmadığı görülmüştür. Bununla ilgili bir katılımcı (K4) öncelikle çocuğun fiziksel gelişimiyle ilgili becerilerden bahsettikten sonra çocuğun işlerini de yapmamak gerektiğinden, yapabileceği işleri çocuğa yaptırmak gerektiğinden yani annenin "*süper anne olmaması gerektiğinden*" bahsetmiştir. Bir diğer katılımcı ise (K10) "*Çocuğum bir şeyler öğrenmeye hazır olduğunda ona yardımcı oluyorum. Bunun için çocuğumu iyice gözlemliyorum*" diyerek bilişsel gelişimi desteklemeye yönelik atıfta bulunduğu anlaşılmaktadır.

Bir katılımcı (K3) görüşme sonunda çocuklarının gelişimleriyle ilgili ablanın küçük kardeşiyle daha çok ilgilendiğini, çocuğun öğrenmesi gereken durumlarla ilgili her şeyi istemeyerek de olsa ablasına bıraktığını kendisinin küçük çocuğuyla biraz daha fazla ilgilenmesi gerektiğini fark etmiştir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde araştırma sorularına ilişkin yapılan analizler sonrasında elde edilen nicel ve nitel sonuçlar eş zamanlı olarak incelenerek alan yazın bağlamında tartışılmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak ana babaların çocuk sevgi düzeylerinin betimsel değerleri; ardından demografik değişkenlerle ilişkisi; son olarak da ana babaların tutumları ve araştırmaya dâhil edilen demografik değişkenler, birlikte ana babaların çocuk sevme düzeylerini yordama düzeyleri ile ilgili tartışmalara yer verilmiştir.

4.1. Ana Babaların Çocuk Sevme Düzeyleri

Araştırmanın birinci alt problemi kapsamında çocuk sevme ölçeğinden elde edilen puanlara göre, ana babaların çocuk sevme düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte alan yazın incelendiğinde öğretmenlerin, öğretmen adaylarının ve çocuk hemşirelerinin çocuk sevgisi puanlarının yüksek olduğu saptanmıştır (Ceylan, 2017; Dereli İman, 2014; Ercan, 2014; Erdem ve Duyan, 2011; Türk, Kardaş Özdemir ve Kerimoğlu Yıldız, 2017). Bu çalışmalarla mevcut çalışmanın ortak noktası çocuklarla birebir ilişki içerisinde olan, onlarla ilgilenen bireylerin çocuk sevme puanlarının yüksek bir ortalamaya sahip olduğudur. Çocuk sevme durumlarıyla ilişkili olarak katılımcılardan biri (K5) çocuk sevgisini *çocuğun verdiği mutluluk, keyif, haz* şeklinde tanımlamışlardır. Kağıtçıbaşı ve diğerlerine (2017) göre de çocuk sevme durumu daha çok bireylerin duygusal (psikolojik) değerini ele almaktadır. Çocuğun psikolojik değeri, çocuk sahibi olmanın mutluluk, keyif, ebeveyne arkadaş olma, gurur gibi psikolojik faydaları ve ebeveynlerin çocuk sahibi olmakla elde ettikleri başarma duygusuyla ilişkilidir. Çocuk sevgisiyle ilgili bir diğer katılımcı (K6) çocuk sevmeyi aile olma kavramıyla ilişkilendirmiş ve "*evlat fındıksa torun fındık içidir. Ailenin çocuk sevgisi üzerine, çocuklar güzellikleri görür*" demiştir. Eser'e (2016) göre de ana babaların çocuk sahibi olmasında "aile olma" kavramının öncelikli neden olduğu, ayrıca; çocuğu sevme ve ona imkânlarını sunma nedenlerinin de çocuk sahibi olmayı isteme ile ilişkili olduğunu belirlemiştir. Dolayısıyla alan yazın çalışmalarının elde edilen sonuçlarla paralellik gösterdiği görülmektedir.

4.2. Ana Babaların Çocuk Sevgisi ile Çocuğa Yakınlık Düzeyi ve Çocuğun Cinsiyeti Arasındaki İlişki

Araştırmanın ikinci alt problemi katılımcıların çocuğa yakınlık düzeyi ve çocuğun cinsiyeti ile ana babaların çocuk sevme düzeyleri arasında anlamlı fark olup olmadığıdır. Mevcut araştırmada çocuğa yakınlığın çocuk sevgisi üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür. Diğer bir ifadeyle ana babaların çocuk sevgisi üzerinde çocuğun anne ya da babası olmalarının herhangi bir avantaj ya da dezavantaj unsuru olmadığı saptanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu düşünüldüğünde çoğunluğu anne katılımcıların oluşturduğu, araştırmada babaların azınlıkta kaldığı görülmektedir. Araştırmada yakınlık değişkeninin çocuk sevme düzeyleri üzerinde etkili olamamasının sebebi baba katılımcıların örneklem grubunda azınlıkta kalması olabilir. Kadın katılımcıların birer anne olduğu düşünüldüğünde çocukları daha çok sevmeleri beklenebilir ancak unutulmamalıdır ki kadın katılımcılar her ne kadar anneyse erkek katılımcılar da babadır. Anne ve baba olma durumunun sevgi üzerinde fark oluşturmadığı ve her iki cinsiyetin de çocukları aynı düzeyde sevebilme yetisinin olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden araştırmada yakınlık, etkili bir değişken olarak bulunamamış olabilir. Alan yazın incelendiğinde anne babaların çocuk sevgisi üzerine yazılmış çalışmalara rastlanmamıştır. Bununla birlikte Özel ve Zelyurt'a (2016) göre ebeveynlerin anne ya da baba olmasının çocuklarına karşı gösterdikleri sıcaklık şefkat davranışlarına herhangi bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Ancak "sıcaklık-şefkat" eğitiminin ebeveynlerin çocuklarına olan ilgi ve sevgi gösterme düzeylerinin arttığı, verilen ebeveyn eğitiminin anne-babaların çocuklarına olan davranışlarını gözden geçime fırsatı verdiği görülmüştür. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre çocuk sevme durumları incelendiğinde anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür (Ceylan, 2017; Çay, 2015; Çay ve Şanal, 2016; Gelbal ve Duyan, 2010). Dolayısıyla alan yazın çalışmalarının mevcut araştırma sonuçlarıyla paralellik gösterdiği görülmektedir. Mevcut çalışmanın aksine üniversite öğrencileri ve öğretmenlerin çocuk sevme düzeylerine bakıldığında anlamlı fark bulunduğu; kadınların erkeklere göre daha yüksek çocuk sevme düzeyine sahip olduğu görülmüştür (Dereli İman, 2014; Ercan, 2014; Kaynak vd., 2015; Yazıcı, 2013). Eker'in (2011) çalışmasında ise erkek öğretmen adaylarının duyarlı sevgi düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Anne ve babaların çocuk sevme puanlarının birbirlerine yakın olmasıyla birlikte annelerin babalara oranla daha fazla çocuk sevme puanına sahip olduğu görülmektedir. Toplum yapısına bakıldığında anne ve babaların çocuklarını çok sevdikleri ancak babaların daha çok koruyucu rol üstlendiği, annelerinse çocuklarına sevgisini daha fazla gösterdiği düşünüldüğünde bu sonucun ortaya çıkması olağan görülmektedir. Babaların çocuklarına yakınlaşmasını engelleyen etmen onun otoriter tutumudur. Ancak günümüzde baba ve çocuklar arasındaki bu sınırların kalktığı, duygusal iletişimin oldukça rahatladığı ve babanın rollerinin arttığı görülmektedir (Onur, 2012). Dolayısıyla annenin çocuk sevme puanı ile babanın çocuk sevme puanının birbirine yakın olması, mevcut araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Ana baba sevgi ve şefkati, farklılık gösteren davranış ifadelerine sahiptir (Kağıtçıbaşı, 2012). Bir araştırmaya göre anneler daha çok fedakârlık ve karşılıksız sevgiyi vurgularken, babalar güven ve destek olma duygusuna dikkat çekmiştir (Eser, 2016). Bununla birlikte ana baba sevgi ve şefkati, çocuğun bakım ve korunmasını içeren biyolojik temellere dayanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2012). Genellikle annelerin, okul öncesi çocuklarının günlük ve rutin bakımları ile daha fazla ilgilendikleri belirlenmiştir (Eser, 2016; Öngider, 2013). Mevcut araştırmada iki katılımcının çocuk sevgisini *fedakârlık* olarak tanımlaması ile alan yazın çalışmalarının paralel olduğu düşünülmektedir. Bu durum çocuk sevme puanlarının da yüksek olmasına neden olmuş olabilir. Ayrıca istatistiksel olarak anne sayısının babadan fazla olması sonuçları etkilemiş olabilir. Alan yazında, çalışanların çocuk sevgi düzeylerine bakıldığında evli ve çocuk sahibi çalışanların, çocuk sevme düzeyleri bekâr ve çocuk sahibi olmayan çalışanlara göre daha yüksek bulunduğu görülmüştür (Çay, 2015; Çay ve Şanal, 2016; Erdem ve Duyan, 2011; Gelbal ve Duyan, 2010; Kabaklı Çimen, 2015; Türk, Kardaş Özdemir ve Kerimoğlu Yıldız, 2017). Dolayısıyla alan yazın çalışmalarının mevcut araştırma sonuçlarını destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Bu çalışmalardan farklı olarak Kara'ya (2014) göre de çocuk sahibi olmanın çocuk sevgisi üzerinde anlamlı farklılık oluşturmadığı görülmektedir.

Çocuğun cinsiyet değişkeni incelendiğinde çocuğun cinsiyetinin ana babaların çocuk sevgisi üzerinde anlamlı bir fark meydana getirmediği görülmüştür. Bir diğer ifadeyle ana babaların çocuklarının kız ya da erkek olması, onların çocuklarına olan

sevgilerini değiştirmemektedir. Günümüz toplumlarda kız çocuğunun öneminin artması ve geleneksel anlayışa göre ele alınan erkek çocuğun kıymetli oluşu ile ilgili görüşlerin azalmasıyla böyle bir sonucun meydana gelmesi olağan görülmektedir. Kağıtçıbaşı'nın (2009) yapmış olduğu bir çalışmada eskiden erkek çocuk sahibi olmaya önem verilirken son yıllarda kız ya da erkek çocuk sahibi olmanın önemli bir fark oluşturmadığı görülmektedir. Özel ve Zelyurt'un (2016) bir çalışmasında ise çocukların cinsiyeti ile ebeveyn çocuk ilişkileri arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır. Kağıtçıbaşı ve diğerlerine (2017) göre de son otuz yıldaki ekonomik büyüme ve özel olarak da örneklemin refah düzeyinin yükselmiş olması bu durumun ortaya çıkmasında son derece önemlidir. Ana babaların çocuklarını cinsiyet açısından ayırmadan sevmeleri beklenen bir sonuçtur. Bununla birlikte anlamlı olmasa da ortalamalara bakıldığında erkek çocukların ana babalarının çocuk sevgisi puanı kız çocuğa sahip ana babaların çocuk sevgisi puanından biraz daha yüksek olduğu saptanmıştır. Geleneksel olarak Türk toplumunda kız ya da erkek çocuk sahibi olmanın çocuklarına olan sevgilerini etkilemediği bilinse de erkek çocuğa olan hassasiyetleri göz önüne alındığında bu durumun ortaya çıkması olağan görülmektedir. Eser'in (2016) çocuğun değeri araştırmasında Türkiye'de çocuğun ekonomik değerinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Günümüz anne babalarının çocuklarına psikolojik değer yüklemekle birlikte, bir yandan da çocuklarından gelecekte, kendi değerlerini yaşatmaları, sürdürmeleri, hatta kendileri ile yaşlılıklarında ilgilenmelerini bekledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kağıtçıbaşı'na (1999) göre ekonomik değer erkek çocuk sahibi olmanın getirdiği sosyal bir değerdir. Dolayısıyla mevcut araştırma sonuçlarının alan yazınla paralellik gösterdiği düşünülmektedir.

4.3. Ana Baba ve Aileye Ait Demografik Özellikler ile Ana Babaların Çocuk Sevme Düzeyleri Arasındaki İlişki

Araştırmanın üçüncü alt problemi ana baba ve aileye ait demografik özellikler ile ana babaların çocuk sevme düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını bulabilmektir. Demografik özellikler ile ilgili ilk değişken ailedeki çocuk sayısıdır. Bununla ilgili ailedeki çocuk sayısı değişkeni incelendiğinde çocuk sevgileri üzerinde anlamlı bir fark meydana gelmediği saptanmıştır. Bireylerin kendi

çocuklarına olan sevgileri eşsizdir. Çocuklarının az ya da fazla olmasının bu sevgiyi etkilemediği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu sonucun ortaya çıkması olağan görülmektedir. Yapılan bir çalışmada çocuk sayısıyla çocuğun psikolojik yani bireyin ihtiyaç duyduğu sevgi, mutluluk ve diğer psikolojik doyumlarla ilişkili bulunmamıştır. Bu durum daha çok ekonomik yararla ilişkilendirilmiştir. Bu durumda çocuk sevgisi, bir ya da iki çocuk ile sağlanabildiğinde daha fazla çocuk sahibi olmanın çocuk sevgisi üzerinde anlamlı bir fark meydana getirmediği söylenebilir (Kağıtçıbaşı vd., 2017). Alan yazında öğretmenlerin sahip oldukları çocuk sayılarının çocuk sevgileri üzerindeki farklılığı incelendiğinde araştırma sonuçlarıyla paralel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür (Ceylan, 2017; Ercan, 2014; Gelbal ve Duyan, 2010). Ana babaların eğitim durumu, yaşamının çoğunu geçirdiği yer ve ortalama aylık gelir değişkenleri incelendiğinde ana babaların çocuklarına olan sevgileri üzerinde anlamlı bir farka sebep olmadıkları görülmektedir. Ana babaların çocuk sevgilerinde yüksek gelire, düşük gelire sahip olmalarının; yaşamlarını büyükşehir, il veya ilçede geçirmiş olmalarının ya da farklı eğitim seviyelerine sahip olmalarının herhangi bir avantaj ya da dezavantaj unsuru olmadığı saptanmıştır. Aynı şekilde Özel ve Zelyurt'un (2016) araştırmasına katılan ebeveynlerin eğitim durumu, aylık geliri gibi demografik özelliklerin verilen eğitimler ile aile çocuk ilişkileri arasında anlamlı bir farklılaşmaya neden olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kağıtçıbaşı (1999) da bir çalışmasında bireylerin eğitim, gelir, kentleşme, oturulan yerin gelişmişlik düzeyi arttıkça çocuğun aile içindeki ekonomik işlevi azalmaktadır. Ancak çocuğa verilen psikolojik değer yani çocuğun ana babasından aldığı psikolojik tatmin azalmamakta, aynı kalmakta, hatta artmaktadır.

Ana babaların eğitim durumları, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer, ortalama aylık gelirleri ne olursa olsun çocuklarını sevebilmeleri gerçeği olağandır. Kağıtçıbaşı'na (2009) göre çocuk yetiştirmedeki değerlerin değişimiyle eskiden ileride maddi yararı olabileceği düşüncesiyle çocuk yetiştirilirken; son yıllarda çocuğun psikolojik değeri oldukça artmıştır. Çocuğun ana babaya yakın olması beklenmekte ve duygusal bağlılığın devam etmesi, yani çocuğun psikolojik değeri önem arz etmektedir. Bu doğrultuda bu çalışma mevcut araştırma sonuçlarına göre eğitim durumu, ortalama aylık gelir gibi demografik değişkenlerin çocuk sevgisi üzerinde anlamlı bir fark oluşturmaması sonucunu desteklemektedir. Bu değişkenlerle ilişkili olarak alan yazın

çalışmaları incelendiğinde ise öğretmenlerle ilgili çalışmalara rastlanmıştır. Öğretmenlerin çocukluğunu geçirdiği yer ve ortalama aylık gelirlerinin çocuk sevgileri üzerinde anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir (Kabaklı Çimen, 2015; Sarı, 2016b). Sarı'nın (2016b) araştırmasında ise öğretmenlerin eğitim durumlarına göre çocuk sevgileri incelendiğinde okul öncesi öğretmenlerinin iki yıllık bölüm mezunu olanların dört yıllık bölüm mezunlarına göre daha fazla çocuk sevgisine sahip olduğu görülmektedir. İki yıllık bölüm mezunlarının lise yıllarından itibaren çocuk gelişimi bölümü okudukları ve kendi bölümlerinin devamı niteliğinde iki yıllık yüksekokulları seçtikleri düşünüldüğünde bu durumun oluşması olağan görülmektedir.

4.4. Ana Baba Tutumu ve Demografik Değişkenlerin Birlikte Ana Babaların Çocuklarına Yönelik Sevgi Puanlarını Yordama Düzeyi

Araştırmanın dördüncü alt problemine göre ana baba tutumu ve demografik değişkenlerin birlikte ana babaların çocuklarına yönelik sevgi puanlarının %27'sini yordadığı görülmüştür. Nicel araştırma sonuçlarına göre; demokratik ana baba tutumu, çocuk sevgisini pozitif yönde anlamlı şekilde yordamaktadır. Benzer biçimde otoriter ana baba tutumu da negatif yönde anlamlı yordayıcı olduğu saptanmıştır. Bu durum bize bireylerin demokratik ana baba tutumları arttıkça, otokratik ana baba tutumun ise azaldıkça çocuk sevgi düzeyinin arttığını göstermektedir. Demokratik ana baba tutumları sonucunda çocuklar daha dengeli, anne babasının ne yapacağını önceden kestirerek, kendisinin de ne yapması gerektiğinin bilincinde olarak yetişeceğinden, ana babaların aynı zamanda çocuklarına olan sevgilerini kararında ve zamanında göstereceği, gelişimlerini takip ettikleri varsayıldığında çocuk sevgi düzeyini pozitif yönde anlamlı biçimde yordaması olağan görülmektedir. Benzer şekilde otoriter ana baba tutumuna sahip ana babaların çocuklarıyla daha sert ilişki içerisinde olmaları sebebiyle sevgilerini çocuklarına hissettirememeleri, otoriter ana baba tutumunun sevgi düzeyini ters yönde açıklaması beklenen bir sonuçtur.

Otoriter tutuma sahip ana babaların niçin bu şekilde davrandığı araştırıldığında çocukluk döneminde sevgi ve şefkatsiz bir çocukluk yaşayan bireylerin, ileride kendi

çocuklarına da sevgi, şefkat aktaramadığı ya da sevgisini gösteremediği görülmektedir (Yavuzer, 1993). Bu durum aslında nicel araştırma sonuçlarına göre ortaya çıkan otoriter tutumun çocuk sevgisi düzeyini negatif yönlü yordamasını tam manasıyla açıklamadığı, ancak nitel araştırma bulgularıyla ortaya çıkabilecek sonuçlardan sonra anlamlı hale geldiği düşünülmektedir. Elde edilen sonuçlara paralel olarak katılımcılardan biri (K8) küçükken kendi ailesinden yeteri kadar sevgi görmediğini, bunun için kendisinin de çocuklarına karşı yeterli sevgi gösteremediğini belirtmiştir. Otoriter ana baba tutumu içerisinde bulunan katılımcının sevgi düzeyinin de düşük olabileceği ihtimali olsa da aslında çocukları çok sevdiklerini ancak sevgiyi içlerinde yaşadıklarından dolayı çocuklara yansıtamadıklarını söylemiştir.

Nitel araştırma sonuçlarına göre çocuk sevgisi, katılımcıların bazıları (10 kişi) tarafından "özgeci olmak" şeklinde tanımlanmıştır. Özgeci davranışlar olarak karşılıksız duygu, samimiyet ve çocuk için fedakârlık yer almaktadır. Alanyazın incelendiğinde bazı özgeci davranışların çocuk sevgisi olarak algılandığını belirten çalışmalar bulunmaktadır (Büyükçınar; 2000; Dilman, 2011; İzgi, 2008; Yenilmez, 2012). Büyükçınar (2000), samimi olarak sımsıkı bağlanan bireylerin demokratik aile bireylerinin özellikleri olduğunu belirtmiştir. Samimi bir şekilde, karşılık beklemeden çocukları sevmenin, çocuk için onun işlerini yapmadan ama yine çocuk için belirli alanlarda fedakârlık yapabilmenin sevgi kaynaklı özgeci davranışlar olduğu düşünüldüğünde elde edilen verilerin alanyazınla paralellik göstermesi olağan görülmektedir. Yenilmez (2012), sevginin karşılıksız ve koşulsuz verildiğinde değerli olduğunu, çocuğu kabul etmeyi, benimsemeyi, şefkat göstermeyi, ona değer vermeyi, hiç yakınmadan sabırla onu büyütüp yetiştirmeyi içerdiğini belirtmiştir. Dilman (2011) ise ilgi ve sevginin koşulsuz olarak verildiği sevgi türünün olgun olduğunu, diğerlerinin farklılıklarını takdir edebilen, onların zaaf ve kusurlarını hoş görebilen bireylerin sevgisinin ahlaki olgunluğa ulaşmış kişiler olduğunu savunmuştur. Benzer şekilde İzgi (2008) de asıl sevginin şartsız olan sevgi olduğunu belirtmiştir.

Demokratik ana baba tutumu içerisinde samimi duyguların varlığından bahsedilmiştir. Bununla ilgili katılımcılardan bir tanesi eşiyle birbirlerine, çocuklarına, çocukların ana babalarına, kardeşlerin birbirlerine sürekli olarak

sevdiklerini söyleyerek samimi duygularını ortaya çıkardıklarını belirtmiştir. Birbirlerinin hatalarını affeden eşlerin birbirinden, çocukların ebeveynlerinden sürekli olarak ilgi ve sevgi beklentileri, sevginin yeşermesi, güçlenmesi çocuklarına da bu güzel hasleti öğrettikleri sonucunu doğurmuştur (Tunçok, 2008; Vakkasoğlu, 2005). Yine bununla ilgili katılımcılardan biri (K4), çocuğa her yönüyle örnek olunması gerektiğinden, sevgiyi öğretmek için de diğer çocuklara da sevgi gösterilmesi ve merhamet edilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Diğer katılımcıların ise çocukların iç dünyalarını keşfetmek istedikleri, çocuk sevgisinden bahsederken genel olarak bütün çocuklarla alakalı yorumlarda bulundukları görülmüştür. Bu durum da katılımcıların çocukların tümüne karşı içlerinde sevgi besledikleri yorumunu katmaktadır. Bu konuyla ilgili Yapıcı ve Yapıcı (2004) "Kendi çocuğu dışındakileri sevmeyen her insan, kin okyanusuna bir damla daha eklemektedir" demektedir. Sadece kendi çocuğunu sevdiğini, diğer çocukları sevmediğini söyleyen bireylerin samimi duygular içerisinde olduğu kanısı düşündürücüdür. Dolayısıyla çocuk sevgisi denildiğinde sadece bireylerin kendi çocuklarını değil, diğer çocuklara da sevgi duymaları olağan görülmektedir. Mevcut araştırmada bir katılımcı (K2) çocuk sevgisiyle ilişkili *çocukları, karşısında büyük bir insan varmış gibi dinlemek, sorularına anlayarak cevap vermek gerektiğini* söylemiştir. Yenilmez (2012) de bu konuyla ilişkili demokratik tutum için çocuğa kendini ifade etme fırsatının verilmesinden, onu destekleyerek yetiştirmenin öneminden bahsetmiştir. Yine katılımcılardan bazıları (23 kişi) bireylerin çocukları sevip sevmediğini anlama yöntemi olarak çocuğa tebessüm etmesi, onu dinlemesi gibi çocuğun gelişim düzeyine uygun davranışlarda bulunduğunda anladıklarını belirtmişlerdir. Bir başka kısım (3 kişi) ise bireylerin çocuğa olan fiziksel temasının sevgi göstergesi olduğunu belirtmişlerdir. Bununla ilgili Williamson (2004) da çocuk sevgisinin sadece duyularla algılanabilen bir durum olmadığını, bununla birlikte fiziksel temasın öneminin de göz ardı edilmemesi gerektiğinden bahsetmiştir. Fiziksel temas ile birlikte bir katılımcı (K13) çocuğa hediye vermenin de sevgi göstergesi olduğun belirtmiştir. Tunçok (2008) da hediyeleşmenin sevgi gösteriminde önemli bir yerinin olduğundan bahsetmiştir.

Mevcut araştırmada aşırı koruyucu ana babaların çocuk sevgi düzeyini anlamlı şekilde yordamadığı görülmüştür. Aşırı koruyucu ana baba tutumu gösteren ana

babaların çocukların her davranışına müdahil oldukları ve çocukların gelişimlerine uygun davranışlarda bulunmadıkları, aynı zamanda çocukların kendilerini geliştirmelerine izin vermedikleri düşünüldüğünde bu durumun ortaya çıkması olağandır. Cüceloğlu'na (2015b) göre bu tarz ana babalar çocuklarını çok sevdiklerini iddia etmektedirler. Bununla birlikte çocuğuyla aşırı ilgili olan ana babalar aslında çocuklarını gerçek manada sevmiş sayılmazlar. Çocuğun özüne saygılı olarak onu bağımsız hareketler yapabilen bir birey olarak yetiştiren ana baba çocuğu gerçek manada sevmiş sayılmaktadır. Benzer biçimde ana babanın izin verici ana baba tutuma sahip olması da çocuk sevisi üzerinde anlamlı bir yordayıcılığa sahip olmadığı görülmektedir. Ağlamasın, üzülmesin diye düşünerek çocuklarının her istediğini yapan ana babalar, çocukların kişilik gelişimlerini olumsuz yönde etkiledikleri düşünüldüğünde böyle bir sonucun çıkması olağan görülmektedir. Sarı'ya (2016b) göre olanakları sınırlayıp ona üstesinden gelebileceği sorumluluklar vermeleri, çocuğun direnişleri karşısında yılmamaları ve kararlı davranmaları gerekmektedir. Bununla ilgili katılımcıların %30'u kararlı olmanın gerekliliğinden bahsederken bazı katılımcılar (2 kişi) "çocuklarının her istediğinin yapılmaması gerektiğini bildiği ancak çocuklarının ısrar edici davranışları karşısında tükendiği ve istedikleri şeyi yapmak zorunda kaldıklarını" belirtmiştir. Yavuzer'e (1993) göre de ana baba ile çocuk arasında sağlıklı bir iletişimin bulunmaması, çocuğun dengesiz bir ortam içinde abartılmış bir sevgi gösterisi içinde büyüyor olması, onun "doyumsuz" bir birey olmasına neden olmaktadır.

Mevcut araştırmada elde edilen bir diğer analiz sonucu katılımcıların çocuğa yakınlığının çocuk sevgisi üzerinde pozitif yönde anlamlı yordayıcı olduğudur. Bu sonuç anne olmanın babalara göre çocuk sevgisini daha fazla açıkladığını göstermektedir. Bu durumun sebebi, annelerin bütün gün çocuğunun yanında bulunup onun ihtiyaçlarını ilk önce tespit ederek gelişimlerini destekleyici uygulamalarda bulunmasından kaynaklanıyor olabilir. Babaların sevgi anlayışlarıyla ilgili, çocuğun babasına olan özlemi ve sevgi arayışı olmasıyla birlikte, babanın anneye göre duygularını tam ifade edemeyerek sevgisini çocuğa hissettiremeyebilir. Bununla ilgili katılımcı annelerden biri (K10) eşinin sürekli olarak çocuğunun söz dinlemesini, yanlarında oturmasını istediğini belirtmiştir. Fromm (1994) da baba sevgisinin özünün söz dinlemek olduğu, başkaldırıldığında baba sevgisinin

kesildiğinden bahsetmektedir. Bu durum bize babaların çocuk sevgisi anlamında en az anneleri kadar çocuklarını çok sevdiğini ancak geleneksel aile yapısına göre babaların otorite sahibi olduğu inancından hareketle çocuklarının söz dinlemesi gerektiğini düşünmeleri sebep olabilir.

4.5. Ana Babaların Çocuk Sevme Ölçeği Kapsamında Yer Alan Özelliklere Yönelik Günlük Yaşamdaki Uygulamaları ve Bunlara Yönelik Görüşleri

Araştırmanın altıncı alt problemi ana babaların çocuk sevme ölçeği kapsamında yer alan özelliklere yönelik günlük yaşamdaki uygulamaları ve bunları yönelik görüşlerini saptamaktır. Nitel araştırma sonuçlarına göre katılımcılardan bazıları (15 kişi) çocuk sevgisini "*içten gelen/sonradan kazanılmayan duygu"* şeklinde tanımlamışlardır. Bu konuyla ilgili Biberci (2010) de sevginin doğuştan gelen bir duygu olduğunu, sevginin çocuğun ruh ve beden gelişimi için bir gıda olduğunu belirtmiştir. Çocukların gelişim özellikleri düşünüldüğünde, ana babaların bu konuyla ilgili neler yaptıkları araştırılmıştır. Erken çocukluk dönemi, çocukların temel karakteristik özelliklerinin geliştiği, temel alışkanlıkların öğrenildiği bir dönemdir.

Mevcut araştırma sonuçları incelendiğinde fiziksel gelişim dönemi için çocukların ince ve kalın motor becerilerinin kazanımı gibi ifadeler yer almaktadır. Yazgan İnanç, Bilgin ve Kılıç Atıcı'ya (2007) göre çocuğun kol ve bacakları ile tüm organlarını kullanmada güç ve hız kazanması, beden organları arasında eşgüdüm sağlanması ve onları denetim altına almada becerikli duruma gelmesi sonucu oluşan bedensel gelişme kişinin çevresine uymasını sağlamaktadır. Bununla birlikte katılımcılardan bazıları (3 kişi) çocuklarına yemek yedirme konusunda zorlandıklarını belirtmişlerdir. Bunun için çocukları oyun yoluyla ya da eğlendirerek, yiyecekleri cazip şekillerde sunarak yedirmeye çalıştıklarını söylemişlerdir. Buna rağmen katılımcılardan biri (K5) çocuğuna yemek yedirme konusunda biraz kötü olduğunu belirtmiştir. Görüşme esnasında çocuğunun bir yandan kendi başına iştahlı şekilde yemek yediği gözlemlense de annenin neden böyle düşündüğü sorulduğunda çevrenin yemek yedirme konusunda "az yiyor" vb. söylemlerde bulunduğu için kendisini yetersiz hissettiğini açıklamıştır. Diğer katılımcı da herkesin çocuğunun

kilosunun az olduğunu söylediğini ancak doktora götürdüğünde sağlıklı olduğunu öğrendiği için kilosunu çok da sorun etmediğini belirtmiştir. Beyazova'nın gözlemlerine göre annelik babalık davranışları içerisinde iyi anne olma, başarılı anne olma davranışı her kültürde büyük ölçüde yemek yedirme ile özleşmektedir. Beyazova'ya göre anneler kendilerini böyle algılamaktadır. Çocuğuna yemek yediremeyen anne kendini başarısız ilan etmektedir. Hatta annelik ölçüsü olarak çocuğun kilosunu ön plana çıkarabilmektedirler. Bu durum köy ve kent arasında farklılık gösterebilmektedir. Köylerde daha çok uslu duran çocuğun annesi iyi anneyken kentte annelik daha çok çocuğun kilosuna göre değer kazanmaktadır (Yazgan vd., 2009). Oysa sevmek, çocukla bütünleşmek, onunla bazı etkinliklerinde beraber olmak ve bir birey olarak onun gerçeklerini anlamaya çalışmaktır (Fromm, 1994; Yavuzer, 1993). Dolayısıyla çocuğun ince ve motor becerilerini geliştirmesi için yapılacak etkinlikleri birlikte yapmak, onu her yönden anlayarak geliştirmeye çalışmak çocuk sevgisinin bir göstergesidir. Bununla ilgili bir katılımcı (K10) "*Ben çocuğumu geliştirmek için bir şey yapmıyorum. Onu dikkatle izliyorum ve öğrenmek için heveslendiğinde onu teşvik ediyorum. Destekliyorum. Birlikte etkinlikler yaparak onun daha kolay öğrenmesine yardımcı oluyorum*", demiştir. Yavuzer (1993) de çocuğu geliştirmek adına yapılan aktivitelerin onunla geçirilen zamanın yerini tutmadığını, çocuğun onunla birlikte geçirilen zamana koşut olarak sevilip sevilmediğini anlayabildiğini açıklamaktadır.

Yemek yeme, kendi başına giyinebilme, elini yüzünü yıkama gibi öz bakım becerileri özellikle üç-altı yaş döneminde gerçekleştirilmesi beklenen gelişim görevleri arasındadır. Ailelerin bu konuya verdikleri önem ve tutumları çocuklarının bu becerileri kazanmasında doğrudan etkili olmaktadır (Dinçer, Demiriz ve Ergül, 2017).

Zihinsel gelişim için katılımcıların çoğu (41 kişi), zihinsel gelişimi destekleyici etkinlikler yaptırdıklarını belirtmişlerdir. Kol'a (2011) göre okul öncesi dönem, çocuğunun eğitim kurumu ya da aile içindeki çevre ya çocuğun çok yönlü gelişimine katkı sağlayacak ya da gelişimini sınırlandıracaktır. Bu nedenle çocuğun bilişsel gelişimine katkı sağlayacak materyallerle zenginleştirilmiş ortamların olumlu katkı sağlayacağı düşünülebilir. Aydoğan (2008) da erken çocukluk döneminde ev

ortamında sevgi ve güven içerisinde sunulan zihinsel uyarıcıların çocuğun çok yönlü gelişimine temel oluşturduğunu düşünmektedir.

Toplumsal gelişimle ilgili mevcut araştırma incelendiğinde katılımcılardan birinin (K10) babayla ters görüşte olduğu dikkat çekmektedir. Ana babaların tutumlarının çocukların kişiliği üzerindeki etkisi olduğu bilinmektedir. Kandır ve Alpan (2008) da okul öncesi dönemde şekillenen çocuğun toplumsal ve duygusal gelişimi üzerinde, ana baba ve çocuk etkileşiminin niteliği büyük önem taşıdığından anne ve babanın çocuklarına dengeli, kararlı ve tutarlı davranmaları gerektiğinden bahsetmektedir. Bununla birlikte bir katılımcı (K8) "*Kardeşiyle oyun oynamasını istiyorum. Sonuçta o da bir arkadaş*" diyerek toplumsal gelişim için kardeş ile olan ilişkilerin önemine değinmiştir. Yavuzer'e (2014) göre de kardeşlerin birbirleriyle ilişkileri sonucunda özdeşim modeli oluşturduklarından böylece sosyal etkileşimlerin gerçekleşmesi, sevgi, güven ve sevecenlik duygularının paylaşımı için uygun ortam sağlandığından bahsetmiştir.

Dil gelişimiyle ilgili katılımcılardan bazıları (17 kişi) çocuğuyla, anne karnındayken bile konuştuğunu, anlamaz diye düşünmeyip sürekli bir şeyler anlattığından, doğduktan sonra da çocuğuyla konuşarak dil gelişimini desteklediğinden, konuşurken onu dikkatle dinleyerek, anlamaya çalıştığından, bazı değerleri bu şekilde vermek gerektiğinden bahsetmiştir. Zengin'in (2009) yapmış olduğu bir araştırmada bu değerlerin kazanmasında ailelerin konuşma, kitap/hikâye okuma ve üzerinde konuşma, birlikte film izleme, birlikte oyun oynama, ödül ve ceza şeklinde yöntemleri bulunmaktadır. Solak'a (2009) göre de çocuğa yeterince dokunmak, sürekli güler yüz göstermek, o anlamaz olsa da onunla gözlerinin içine bakarak konuşmak bebeğe yeterli sevgi, şefkat, ilgi, yakınlık gösterildiğinin kanıtıdır. Sadece konuşarak değil, dinleyerek de etkili bir sevgi iletişimi kurulabilir. Fakat sadece kulağıyla değil, kalbiyle de dinlemek şarttır. Bu nedenle dinlerken gözünün içine bakarak kalbini görmeye çalışmak ve o sırada başka bir şey ile meşgul olmamak gerekmektedir (Vakkasoğlu, 2005). Dil gelişimiyle ilgili bazı katılımcılar (11 kişi) dil gelişimini destekleyici etkinliklere yer verilmesinin öneminden bahsetmişlerdir. Dil gelişimine katkı sağlayacak şarkı, türkü, tekerleme, şiir, mani, hikâye gibi etkinliklerin olumlu katkı sağlayacağı düşünülebilir. Resimli kitaplar çocuğun

resimleri betimlemesi ve kendince tanımlayabilmesi dil gelişimine katkı sağlayabileceği söylenebilir. Sağlıklı bir çocuk içinde bulunduğu eğitim ve aile ortamı ile sosyal çevrenin katkıları ile nitelikli, akademik başarısı yüksek, kendine güveni olan anadilini doğru ve düzgün konuşabilen bir birey olarak toplumdaki yerini alacağı söylenebilir (Kol, 2011). Bireylerin toplumda yerlerini almaları gerektiğiyle ilgili bir katılımcı (K9) "*Biz çocukların öz güvenini çok kırıyoruz. Çocukların özgüvenlerini destekleyerek, gelişimlerine yardımcı olmalıyız*" demiştir. Bununla ilgili Yenilmez (2012) de çocukların özgüvenlerinin desteklenmesi gerektiği böylece yetişkin yaşamına daha kolay uyum sağlanabileceğinden bahsetmiştir.

Katılımcılardan bazıları (16 kişi), cinsel gelişim açısından olabilecek istismar tehlikesine karşı çocuğu eğitmek gerektiğinden bahsetmişlerdir. Buna rağmen bazı katılımcılar (7 kişi) da çocuğun cinsel soru ve davranışlarını geçiştirdiğini söylemiştir. Yazgan İnanç, Bilgin ve Kılıç Atıcı (2007) da okul öncesi dönemde çocuklarda cinsel merak duygusunun arttığını, dolayısıyla ana babanın bu keşiflerin, gösterme ve dokunmaların çocukların meraklarının sonucu olduğunu anlayarak çocuğun cinsel keşiflere fazlaca yöneldiğini hissettiğinde çocuğa cinsel konularda bilgi vermeleri gerektiğini açıklamıştır.

Sonuç olarak katılımcılardan biri (K15) "*Çocuklara sevgimizi vermeliyiz. Ağaç yaş iken eğilir. Onları nefretle, kinle, öfkeyle büyütürsek çocuğumuz da büyüyünce öyle olur ama sevgiyle büyütürsek, onların da içleri sevgiyle dolar. Zorla verilen her eğitim bize ceza olarak geri döner. Unutulmamalıdır ki, ne ekersen onu biçersin*" demiştir. Kayadibi'ne (2002) göre de sevgi duygusunun ortaya ilk çıkış anını anne ile bebek arasında doğum ve doğum öncesi ilişkiye bağlarlar. İnsan, sevgi duygusunu doğumdan itibaren ilk defa annesine karşı hisseder. Eğer bir bebek dünyaya geldiyse artık o evin içinde çok sağlıklı ilişkiler yaşanmalıdır. İlişkilerde gerginliğe, kırgınlığa, şiddete asla yer olmamalıdır. Aksi durumda evde bir canavar büyütülmüş olunur. Çünkü "Rüzgâr eken fırtına biçer." (Solak, 2009). Çocuğun sevgi, hoşgörü, (Semerci, 2012; Solak, 2009) saygı, dürüstlük, erdemlilik gibi değerleri kazanmasında kendini, insanları, doğayı sevmesinde kısacası tüm psikolojik gereksinimlerinin karşılanmasında aile birincil derecede etkin rol oynamaktadır (Semerci, 2012).

5. ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen sonuçlara yönelik öneriler oluşturulmuştur.

1. Araştırmada, ana baba tutumlarının ve bazı demografik değişkenlerin çocuk sevgisini yordama gücü incelenmiştir. Açıklanamayan diğer kısımlar için medeni durum ve meslek gibi farklı değişkenlerin olduğu modellerle çalışma yeniden test edilebilir.
2. Bu çalışmanın nitel kısmı Kastamonu ilindeki 2-6 yaş aralığında çocuğu olan ana babalara uygulanmıştır. Farklı illerde bulunan ana babalara da uygulanarak elde edilen sonuçlar karşılaştırılabilir.
3. Ana babaların çocuk sevgilerini ele alan bu çalışma alan yazında adı geçen farklı değerlendirme ölçekleriyle de yapılabilir.
4. Sevgi karşılıklı hissedilen duygu bütünüdür. Dolayısıyla çocuklarla da görüşme yapılarak ana babaların ve çocukların sevgi düzeyleri incelenebilir.
5. Araştırma, çeşitlendirilmiş nitel araştırma yöntemleri kullanılarak ve daha fazla, farklı yaş gruplarındaki bireyler ile tekrarlanması; kültürel çocuk sevgisi tanımlarına ulaşmak açısından önemli olabilir.

KAYNAKLAR

Aberle, N., Ratković-Blazević, V., Mitrović-Dittrich, D., Coha, R., Stoić, A., Bublić, J. & Boranić M. (2007). Emotional and physical abuse in family: survey among high school adolescents. *Croat Med J., 48,* 240-248.

Adler, A. (2011). *Çocukta yaşamsal sorunlar* (Çev. İ. Kırımlı). Ankara: Alter Yayıncılık.

Ahioğlu Lindberg, N. (2013). Çocukluğun tarihi ve Vygotsky'nin sosyokültürel tarih kuramı çerçevesinde çocuk gelişimini anlamak. F. Çok ve C. Karadeniz (Yayına Hazırlayan) içinde, *Prof. Dr. Bekir Onur'a Armağan: Çocuklar, Gençler ve Müze Eğitimi* (s. 105-138) . Ankara: Anı Yayıncılık.

Ahioğlu, N. & Gültekin, Z. (2009). Çocuk yetiştirmede fiziksel cezanın kullanımı ve etkililiği. M. Artar (Yayına Hazırlayan) içinde, *Türkiye'de Çocuk Yetiştirme Yaklaşımlar Yöntemler Sorunlar Çözümler* (s. 215-227). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Ahioğlu, N. (2004). Yayınlara ve yargı kararlarına göre Türkiye'de çocuk istismarı. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama, 3*(6), 277-286.

Ahioğlu, Lindberg, E. N. (2012). Çocuk yetiştirme açısından Türkiye'de çocukluğun tarihi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31*(1), 41-52.

Aksoy, A., Kılıç, Ş. ve Kahraman, Ö. (2009). Asya kültürlerinde ebeveynlik stilleri ve uygulaması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18*(2), 14-25.

Akyüz, E. (2013). *Çocuk hukuku: Çocukların hakları ve korunması.* Ankara: Pegem Akademi.

Altuntecim Çağatay, G. (2015). *Başarılı ve mutlu insan yetiştirme sanatı: Ünlü simalardan öneriler, liderlik ve başarı sırları, eğitim yöntemleri*. İstanbul: Park Kitap Yayıncılık .

Arseven, A. (1986). Çocukta benlik gelişimine ailenin etkisi ve çocuğun okuldaki başarısı. *Eğitim ve Bilim Dergisi, 10*(60), 11-17.

Aydoğan, Y. (2006). Ev ortamının çocuğun gelişimine göre düzenlenmesi, *Aile ve Toplum, 3*(10), 27-33.

Bahadıroğlu, Y. (2010). *Eşim, çocuğum ve ben.* İstanbul: Nesil Yayınları.

Bakır, E. & Kapucu, S. (2017). Çocuk ihmali ve istismarının Türkiye'de yapılan araştırmalara yansıması: Bir literatür incelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 4*(2), 13-24.

Barnett, M.A. & Sinisi, C.S. (1990). The initial validation of a liking of children scale. *Journal of Personality Assessment, 55*(1&2), 161-167.

Berk, L. E. (2013). *Bebekler ve çocuklar: Doğum öncesinden orta çocukluğa* (Çev. B. Tortamış Özkaya). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Biberci, F. (2010). *2–7 yaş arası çocuklarda sevgi ve merhamet değerlerinin hadisler ışığında öğretimi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Büyükçınar, A. M. (2000). *Mutlu bir aile yuvası.* İstanbul: Bilge.

Büyüköztürk, Ş. (2008). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı.* Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri (20. Baskı).* Ankara: Pegem Akademi.

Ceylan, E. A. (2017). *Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevme düzeyleri ile iletişim becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.

Cüceloğlu, D. (2015a). *Başarıya götüren aile.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (2015b). *İletişim donanımları.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çakar, U. & Arbak, Y. (2004). Modern yaklaşımlar ışığında duygu-zeka ilişkisi ve duygusal zeka. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6*(3), 23-48.

Çay, Y. & Şanal, M. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarının ve sınıf öğretmenlerinin çocuk sevme düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6,* 135-142.

Çay, Y. (2015). *Sınıf öğretmeni adaylarının ve sınıf öğretmenlerinin çocuk sevme düzeylerinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

Çeçen, A. R. (2002). Duygular insan yaşamında neden vazgeçilmez ve önemlidir? *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9,* 164-170.

Çilingir, L. (2018). Platon'dan Tusi'ye sevgi siyaseti. *Temaşa Dergisi, 8,* 73-96.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları.* Ankara: Pegem Akademi.

Danış, Z. (2006). Davranış bilimlerinde ekolojik sistem yaklaşımı, *Aile ve Toplum: Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 3*(9), 45-54.

Davaslıgil, Ü. (1997). Ekolojik Yaklaşımın Psikoloji ve Eğitime Uygulanması, *Eğitim ve Bilim Dergisi, 21*(103), 66-79.

Demirutku, K. (2007). *Parenting Styles, Internalization Of Values, And The Self-Concept.* Yayınlanmamış doktora tezi. ODTÜ, Ankara.

Dereli İman, E. (2014). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk sevgisi ve öğretmenlik mesleğine ilişkin motivasyonlarının incelenmesi, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 7*(4), 482-504.

Dilman, İ. (2011). *Sevgi: Biçimleri, boyutları ve paradoksları* (Çev. E. Demirel). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Dinçer, Ç., Demiriz, S. & Ergül, A. (2017). Okul öncesi dönem çocukları (36–72 ay) için öz bakım becerileri ölçeği-öğretmen formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 45,* 59-78. DOI: 10.15285/maruaebd.2686

Doğan, S. (2015). Felsefi bir inceleme: Aşkın sonsuz gücü. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 19,* 291-310.

Dökmen, Ü. (2006). *İletişim çatışmaları ve empati.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Durmuşoğlu Saltalı, N. & Erbay, F. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin konuşma, dinleme ve empati becerilerinin çocuk sevme davranışı açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 14*(1), 159-174.

Dursun, A. (2010). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle ana baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Dursun, G. (2013). *Yenidoğan dönemindeki kısa süreli annelik yoksunluğunun 2-3 yaş arası çocukların ruh sağlığı ve gelişimi üzerine etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Duyan, V. & Gelbal, S. (2008). Barnett çocuk sevme ölçeğini Türkçeye uyarlama çalışması. *Eğitim ve Bilim Dergisi, 33*(148), 40-48.

Eker, H. (2011). *Üniversite öğrencilerinin öz-duyarlılık ve duyarlı sevgi düzeylerinin ebeveyn tutumları açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Ercan, R. (2014). Öğretmenlerde çocuk sevgisi. *Turkish Studies, 9*(8), 435-444.

Ercoşkun, M. H. & Nalçacı, A. (2005). Öğretimde psikolojik ihtiyaçların yeri ve önemi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 2,* 353-370.

Erdem, Y. & Duyan, V. A. (2011). A determination of the factors that affect the level of pediatric nurses's liking of children, *Türk Journal Med Sci, 41,* 295-305.

Eren, E. (2015). *Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi* (15. Baskı). Ankara: Beta Basım.

Erkanal, H. (2001). Eski Önasya'da çocuk. B. Onur (Yayına hazırlayan) içinde, *3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri.* Dünya'da ve Türkiye'de değişen çocukluk (ss. 117-124). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Erş, S. (2015). Okul öncesi çağda anne-çocuk ilişkisi bağlamında kendiliğin oluşumu ve yabancılaşma. *Düşünüyorum Dergisi, 63.* 25.12.2018 tarihinde http://www.dusunuyorumdergisi.com/okul-oncesi-cagda-anne-cocuk-iliskisi-baglaminda-k/ adresinden erişilmiştir.

Ertürk, K. Ö. & Kıyak, C. M. (2011). Müşteri memnuniyetini artırma aracı olarak halkla ilişkilere Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi penceresinden bakmak. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, 32,* 127-151.

Eser, B. (2016). *Kuzey Kıbrıs'ta ailede çocuğun değerinin aile yapıları açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Doğu Akdeniz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs.

Eşsizoğlu, A. (2012). Aile ile ilgili temel kavramlar. Ç. Yenilmez (Ed.) içinde, *Aile yapısı ve ilişkileri* (s. 2-19). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Fass, P. (2003). Children and globalization. *Journal of Social History, 36*(4), 963-977.

Freud, S. (2001). *Haz ilkesinin ötesinde ben ve id* (Çev. A.N. Babaoğlu). İstanbul: Metis Yayınları.

Fromm, E. (1990). *Sağlıklı toplum* (Çev, Y. Salman ve Z. Tanrısever). İstanbul: Payel Yayınevi.

Fromm, E. (1994). *Sevme sanatı* (Çev, S. Tunçay). Ankara: Akış Yayınları.

Gassel, J. O. Y. (2011). *Sevgi üstüne* (Çev. Y. Salman). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gelbal, S. & Duyan, V. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin çocuk sevme durumlarına etki eden değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 38,* 127-137.

Gökberk, M. (1946). Hegel'in devlet felsefesi, *Felsefe Arşivi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi, 1,* 2-3, 98-129.

Güneş, A. (2013). *Çocuk eğitiminde pozitif iletişim.* İstanbul: Nesil Yayınları.

Güneş, A. (2014). *Annelik sanatı.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Güneş, A. (2015). *Kişilik ve karakter gelişiminde çocukluk sırrı.* İstanbul: Nesil Yayınları.

Gürler, A. (2005). *Çocuğun suça yönelmesinde aile faktörünün ve akran gruplarının rollerinin incelenmesi,* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Hortaçsu, N. (1991). *İnsan ilişkileri*. Ankara: İmge.

İzgi, M. (2008). *Oğlumu yetiştiriyorum*. İstanbul: Elit Kültür.

Kabaklı Çimen, L. (2015). Eğitim fakültesi öğrencilerinin çocuk sevme eğilimlerine etki eden değişkenlerin incelenmesi. *Turkish Studies, 10/11,* 811-830.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1980). *Çocuğun değeri: Türkiye'de değerler ve doğurganlık.* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1994). Türkiye'de değişen aile ve çocuğun değeri. B. Onur (Ed.) içinde, *Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu.* Toplumsal Tarihte Çocuk (ss. 31-38). İstanbul, Tarih Vakfı Yurt.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). Türkiye'de çocuğun geleceği: Çocukla ilgili çalışmalarımdan öğrendiklerim. B. Onur (Ed.) içinde, *2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi,* Cumhuriyet ve Çocuk (ss. 147-150). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No: 2.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2009). Optimal bir çocuk yetiştirme modeline doğru. M. Artar (Yayına Hazırlayan) içinde, *Türkiye'de Çocuk Yetiştirme Yaklaşımlar Yöntemler Sorunlar Çözümler* (s. 27-44). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). Kültür ve anababalık. (Der. Melike Sayıl ve Bilge Yağmurlu) içinde, *Ana babalık: Kuram ve Araştırma* (s. 61-80). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç., Ataca, B., Önder Erol, P. & Aloğlu, E. (2017). Çocuğun değeri ve aile değişimi: Türkiye'den otuz yıllık bir portre. *Sosyoloji Dergisi, 35,* 77-101.

Kandır, A. & Alpan, Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime ana baba davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum, 4*(14), 33-38.

Kara, S. (2014). *Kocaeli ilinde çocuklarla çalışan hemşirelerin çocukları sevme durumlarının iletişim becerilerine etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karabulut Demir, E. & Şendil, G. (2008). Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları, 11*(21), 15-25.

Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Karasu, F. & Bilgen, F. G. (2017). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışları. *Sosyal Bilimler Dergisi 7*(13), 22 – 34.

Kasatura, İ. (1998). *Kişilik ve özgüven.* İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kayadibi, F. (2002). Sevgi faktörünün eğitim verimliliği üzerine etkisi. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı: 5.

Kaynak, K. B., Ergin, B., Arslan, E. & Pınarcık, Ö. (2015). Okul Öncesi Öğretmeni Adaylarının Benlik Saygıları İle Çocuk Sevmeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *İlköğretim Online, 14(*1), 86-96. DOI: 10.17051/io.2015.35947

Keser, N., Odabaş, E. & Elibüyük, S. (2010). Ana-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi, 4*(3), 150-157.

Klein, M. (2012). *Sevgi, suçluluk ve onarım* (Çev. A. A. Köşkdere). İstanbul: Kanat Kitap.

Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21,* 1-21.

Kula, S. & Çakar, B. (2015). Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında toplumda bireylerin güvenlik algısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 6*(12), 191-210.

Kuşcu, Ö., Erbay, F., Acar, Ş. & Gülnar, E. (2015). Okul öncesi öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının çocuk sevme durumu açısından incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, 2*(3), 115-122.

Kuyucu, Y., Şişman, M. & Kapıcıoğlu, O. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin "çocuk" kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2*(2), 43-53.

Lauster, P. (2003). *Özgüven öğrenebilir* (Çev. L. Yarbaş). İzmir: İlya Yayınları.

Maslow, A. (1943), A theory of human motivation. *Psychological Review, 50*(4), 370-396.

Maslow, A. (2015). *İnsan olmanın psikolojisi* (Çev. O. Gündüz). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (2007). Çocuk gelişimi ve eğitimi, aile ve çocuk. MEB. 03/02/2016 tarihinde http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/21/18/974637/dosyalar/2013_01/31090955_aileveocuk.pdf sayfasından erişilmiştir.

Mutluer, S. (2006). Öz*güven oluşmasında manevi değerlerin rolü.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Onur, B. (2005a). Çocukluğun dünü ve bugünü. *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi, 10* (19), 99-112.

Onur, B. (2005b). *Türkiye'de çocukluğun tarihi.* Ankara: İmge Kitabevi.

Onur, B. (2012). Çocukluğun ve çocuk yetiştirmenin tarihi. (Der. Melike Sayıl ve Bilge Yağmurlu) içinde, *Ana babalık: Kuram ve Araştırma* (s. 19-60). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Öngider, N. (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 5*(4), 420-440. doi:10.5455/cap.20130527

Özbek, G. (1982). Çocuklarımız üzerine. *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 5.

Özel, E. & Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 36,* 9-34. Doi: http://dx.doi.org/10.21560/spcd.60151

Özen, Y. & Gülaçtı, F. (2010). Duyusal alan öğrenilerinden sevgi ve sevgi kuramları (Sevgiye dair söylenceler). *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 1*(2), 135-149.

Öztürk, M (2011). Çocuk ihmali ve istismarı. M. Öztürk (Yayına Hazırlayan) içinde, *Çocuk Hakları Açısından Çocuk İhmali ve İstismarı* (s. 13-28). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Özyürek, A. & Tezel Şahin, F. (2005). 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *25*(2), 19-34.

Sağlam, M. & Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi, 2,* 43-56.

Sarı, E. (2016a). *Başarılı Çocuk Yetiştirme.* Antalya: Nokta E-Book. 05/10/2017 tarihinde https://books.google.com/?hl=tr adresinden erişilmiştir.

Sarı, *K.* (2016b). *Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk sevgilerinin ve mesleki benlik saygılarının profesyonellik değişkenleri açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Semerci, M. (2012, Mayıs). Çocuğun kişilik gelişiminde ailenin rolü. *Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı,* (ss. 216-223). Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları, Ankara.

Solak, A. (2009). *Çocuklarda ve gençlerde şiddet, saldırganlık ve suçluluk duyguları açısından ana baba eğitimi.* Ankara: Hegem Yayınları.

Sümer N., Gündoğdu Aktürk, E., & Helvacı, E. (2010). Anne-baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları, Haziran, 13*(25), 42-59.

Sümer, N. (2009). Anababa ve çocuk penceresinden Türkiye'de çocuk yetiştirme tutumları. M. Artar (Yayına Hazırlayan) içinde, *Türkiye'de Çocuk Yetiştirme Yaklaşımlar Yöntemler Sorunlar Çözümler* (s. 47-64). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Şeker, S. E. (2014). Dijitalleşme. *YBS Ansiklopedi, 1*(1), 6-8.

Şener, T. (2013). Günümüzde çocukluk ve çocuk kültürü üzerine bir derleme. F. Çok ve C. Karadeniz (Yayına Hazırlayan) içinde, *Prof. Dr. Bekir Onur'a Armağan: Çocuklar, Gençler ve Müze Eğitimi* (s. 78-104) . Ankara: Anı Yayıncılık.

Tabachnick, B.G. & Fidell L.S. (2013). *Using multivariate statistics*. Pearson, Boston.

Tan, M. (1989). Çağlar boyunca çocukluk. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 22* (1), 71-88. doi: 10.1501/Egifak_0000000859

Tan, M. (1994). Çocukluk: Dün ve bugün. B. Onur (Yayına Hazırlayan), *Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu.* Toplumsal tarihte çocuk (ss. 11-30). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Teber, M. (2014). *Çocuk eğitiminde ideal ana baba.* İstanbul: C Planı Yayınları.

Tezcan, M. (1992). Çocuk eğitiminde ailenin rolüne sosyolojik bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 12*(1), 127-135.

Tezel Şahin, F. & Cevher, F.N. (2007, Eylül). *Türk toplumunda aile-çocuk ilişkilerine genel bir bakış,* ICANAS 38 (38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi)'de sunulmuş bildiri, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

Tezel, A. (2004). Aile içi iletişim. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 1*(1),1-6.

Tunçok, İ. (2008). *Aile yapısında çatırtı sesleri yükseliyor.* İstanbul: Birofset Matbaacılık.

Turhan, B. & Özbay Y. (2016). Erken çocukluk eğitimi ve nöroplastisite. *Erken Çocukluk Eğitimi Araştırmaları Dergisi 1*(2), 46-56.

Türk Dil Kurumu, (2017). Güncel Türkçe sözlük. 18/10/2017 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59e74f5c84f061.46391764 adresinden erişilmiştir.

Türk Medeni Kanunu (2001). *22.11.2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu*, Resmi Gazete.

Türk, R., Kardaş Özdemir, F. & Kerimoğlu Yıldız, G. (2017). Öğretmenlerin Çocuk Sevme Durumlarının Belirlenmesi: Kars Örneği. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, *7*(1), 45-52. Doi: 10.5222/buchd.2017.045

Uğurlu, C. T. (2013). Öğretmenlerin iletişim becerisi ve empatik eğilim davranışlarının çocuk sevme düzeyleri üzerine etkisi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 3*(2), 51-61.

UNICEF (2004). Çocuk haklarına dair sözleşme. *UNICEF Türkiye,* Ankara. 17/10/2017 tarihinde http://www.unicef.org/turkey/pdf/_cr23.pdf sayfasından erişilmiştir.

Ünal Güçlü, G. (2015). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranışlarıyla ana baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Konya.

Vakkasoğlu, V. (2005). *Biz evleniyoruz.* İstanbul: Sevgi Yayınları.

Williamson, M. (2004). *Sevgiye dönüş* (Çev. J. G. Gürsoy). İstanbul: Akaşa Yayın ve Dağıtım.

Yalçın, İ. (2011). Sevgi nedir? *Bilim ve Ütopya Dergisi, 207*. 7/12/2018 tarihinde https://www.bilimveutopya.com.tr/node/3505 sayfasından erişilmiştir.

Yapıcı M. & Yapıcı Ş. (2004). Bir değer olarak çocukluk. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, 4*(4). 12/09/2017 tarihinde http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=205 sayfasından erişilmiştir.

Yavuzer, H. (1993). *Ana baba ve çocuk.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2004). Ülkemizde çocuğun dünü, bugünü ve geleceğine ilişkin değerlendirmeler. Müge Artar (Yayına Hazırlayan) içinde, *4. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi.* Disiplinlerarası bakışla Türkiye'de çocuk (s. 255-286). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

Yavuzer, H. (2014). *Bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimiyle çocuğunuzun ilk 6 yılı.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yazgan İnanç, B. & Yerlikaya, E. E. (2014). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yazgan İnanç, B., Bilgin, M. & Kılıç Atıcı, M. (2007). *Gelişim psikolojisi çocuk ve ergen gelişimi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Yazgan Y., Öktem F., Beyazova U. & Haktanır G. (2009). Türkiye'de çocuk yetiştirme üzerine gözlemler. Müge Artar (Yayına Hazırlayan) içinde, *Türkiye'de Çocuk Yetiştirme Yaklaşımlar Yöntemler Sorunlar Çözümler* (s. 107-132). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

Yazıcı, Z. (2013). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Çocuk Sevme Eğilimlerinin İncelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities, 3*(2), 279-286. DOI: 10.13114/MJH/201322484

Yenibaş, R. (2018). *Çocuk gelişimi eğitimi ve sağlığı.* İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İSMEK) Yayınları. 25.12.2018 tarihinde http://ismek.ist/files/ismekOrg/File/ekitap/cocuk/COCUK.PDF adresinden erişilmiştir.

Yenilmez, Ç. (2012). Aile ilişkileri. Ç. Yenilmez (Ed.) içinde, *Aile yapısı ve ilişkileri* (s. 20-41). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Yörükoğlu, A. (1992). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zengin, H. K. (2009). Çocukların evrensel ahlak değerlerini edinmesinde ailenin benimsediği eğitsel yaklaşım ve yöntemlerin etkisi (saygı değeri üzerine yapılmış uygulamalı bir araştırma). M. Artar (Yayına Hazırlayan) içinde, *Türkiye'de Çocuk Yetiştirme Yaklaşımlar Yöntemler Sorunlar Çözümler* (s. 107-132). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

EKLER

EK-1 Araştırma İzinleri

Ebeveyn Tutum Ölçeği İzin İstemi

Hediye SAĞLAM:

Sayın Hocam selamlar,
Ben Kastamonu Üniversitesi Okul öncesi öğretmenliği yüksek lisans programında yüksek lisans yapmaktayım. Danışmanlığını yaptığınız Karabulut Demir'in (2007) tezinde yer alan Ebeveyn Tutum Ölçeğini kendi yüksek lisans tezimde kaynak göstermek ve izin vermeniz şartıyla kullanmak istiyorum. Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim. Cevabınızı bekliyor ve çalışmalarınızda başarılar diliyorum.
Saygılarımla.
Atıf yapılacak Kaynak:
Karabulut Demir, E. (2007). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Hediye SAĞLAM
Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Okul öncesi Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı

Gül Şendil <gsendil@istanbul.edu.tr>

Merhaba Hediye,
ölçek ve ilgili bilgiler ektedir. Atıfı yolladığım makalemize yaparsan daha iyi olur. İyi çalışmalar...

Prof. Dr. Gül Şendil
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Psikoloji Bölümü
İnkılap Mahallesi, Dr. Fazıl Küçük Cd. No:6, 34764
Ümraniye / İSTANBUL

Tel: (0216) 988 10 09
gsendil@29mayis.edu.tr
gsendil58@gmail.com

Hediye SAĞLAM:

Tabiiki hocam. Teşekkür ederim

EK 1- Devamı

Barnett Çocuk Sevme Ölçeği İzin İstemi

Hediye SAĞLAM:

Sayın Hocam, selamlar
Ben Kastamonu Üniversitesi Okul öncesi öğretmenliği bölümünde yüksek lisans yapmaktayım. Sayın Veli Duyan hocam ile birlikte Türkçe'ye uyarlama çalışması yaptığınız Barnett Çocuk Sevme ölçeğini kendi yüksek lisans tezimde kaynak göstermek ve izin vermeniz şartıyla kullanmak istiyorum. Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim. Cevabınızı bekliyor ve çalışmalarınızda başarılar diliyorum.
Saygılarımla.

Atıf yapılacak Kaynak:
Duyan, V. & Gelbal, S. (2008). Barnett çocuk sevme ölçeğini Türkçeye uyarlama çalışması. Eğitim ve Bilim Dergisi, 33(148), 40-48.

Hediye SAĞLAM
Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Okul öncesi öğretmenliği yüksek lisans programı

Selahattin Gelbal <sgelbal@gmail.com>

Sayın Hediye Sağlam, dediğiniz formatta ölçeği kullanabilirsiniz. Başarılar diliyorum.
s.gelbal

--
Prof. Dr. Selahattin GELBAL
Hacettepe Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
BEYTEPE/ANKARA

Hediye SAĞLAM:

Tabiiki hocam. Teşekkür ederim.

EK-2 Görüşme Formu

B: Çocuğa yakınlığınız nedir?

A: ……..

B: Çocuğunuzun yaşı nedir?

A: ……..

B: Çocuğunuzun cinsiyeti nedir?

A: ……..

B: Hayatınızın çoğu nerede geçti?

A: ……..

B: Eğitim durumunuz nedir?

A: ……..

B: Ortalama ne kadar aylık gelir alıyorsunuz?

A: ……..

B: Çocuk sevgisi dediğimde aklınıza ne geliyor?

A: ……..

B: Bir kişinin bir çocuğu sevip sevmediğini nasıl anlarsınız?

A: ……..

B: Çocuğunuzun fiziksel gelişimi için neler yaparsınız? (Ayrıntılı açıklama yapılır)

A: ……..

B: Çocuğunuzun zihinsel gelişimi için neler yaparsınız? (Ayrıntılı açıklama yapılır)

A: ……..

B: Çocuğunuzun dil gelişimi için neler yaparsınız? (Ayrıntılı açıklama yapılır)

A: ……..

B: Çocuğunuzun toplumsal gelişimi için neler yaparsınız? (Ayrıntılı açıklama yapılır)

A: ……..

B: Çocuğunuzun özbakım gelişimi için neler yaparsınız? (Ayrıntılı açıklama yapılır)

A: ……..

B: Çocuğunuzun cinsel gelişimi için neler yaparsınız? (Ayrıntılı açıklama yapılır)

A: ……..

B: Çocuğunuzdaki olumsuz bir davranışı değiştirmek istediğinizde ne yaparsınız?

A: ……..

B: Çocukların gelişim özellikleri düşünüldüğünde çocuklar nasıl geliştirilebilir?

A: ……..

B Başka eklemek istediğiniz bir şey var mı? Çocuk sevgisiyle alakalı.

A: ……..

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Hediye SAĞLAM
Doğum Yeri ve Yılı : Şanlıurfa - 1992
Medeni Hali : Bekâr
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : hdy_sglm@hotmail.com

Eğitim Durumu

Lise: Burdur Kız Teknik ve Meslek Lisesi

Lisans: Anadolu Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programı

Yüksek Lisans: Kastamonu Üniversitesi Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Tezli Yüksek Lisans Programı

Mesleki Deneyim

Türkiye İstatistik Kurumu	2011
Kastamonu Üniversitesi Uygulama Anaokulu	2013-2014

Yayınları

Kavgacı, H. & Sağlam, H. (2018, Nisan). *Okul öncesi ve ilköğretim öğretmenlerinin duygusal zekâ ve öz yeterlik inancı ile sınıf yönetim becerileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi.* 27. Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi'nde (ICES-UEBK) sunulmuş bildiri, Antalya.